347.890

SKIZZY

ZE

ŠVÉDSKA A FINSKA.

CAUSERIE Z CEST.

NAPSAL

Dr. JIŘÍ GUTH.

PRAHA.
TISKEM I NÁKLADEM E. BEAUFORTA
1903.

OBSAH.

	Str.
I. Do Stockholmu	5
II. Pohlednice ze Stockholmu.	
1.	8
2.	15
III. Skansen	39
IV. Saltrjöbaden	49
V. Kapitola skoro sportovní	56
VI. Drottningholm	70
VII. Upsala	77
VIII. Pohledy z Finska.	
1. Abo	100
2. Helsingfors	112
IX. Finské vlastenectví	135

I.

Do Stockholmu.

Letem rychlým a skoro jako ve snách přes široký ten pruh nepřátelské země, na jejíž bohatství a slávu svítí slunce červencové jakoby veseleji nežli na všechen ten smutek a to živoření u nás, rovnou do slovanského kdysi města, jehož slovanství dávno, dávno shaslé zachováváme s pietou lepší věci hodnou jen my, říkajíce mu Bukovec. Bůh sám ví proč. Snad v té prostomyslné naději, že jednou — kdy asi? — přece uskuteční se sen těch starých, dávno mrtvých českých králů, aby království české sáhalo od moře jednoho až k moři druhému.

Počkáme si na to, a zatím než se dočekáme, kupujeme si v Lübecku krásné velké třešně, vstupujeme na parník „Gauthiod“ a házíme pecky do řeky Travy, po níž jedeme dlouho za nádherného letního večera, dívajíce se na brčálově zelené břehy s bohatými letními domy, vesnicemi a dvorci, — břehy známé už z několika cest, ale přece pořád líbezné, zvláště když člověk dívá se na ně z palubního křesla nebo dokonce z okna

lodní jídelny, maje před sebou dobrý beefsteak a rýnské víno. Krásný, veselý kraj, který tak zvolna se míhá kolem očí od talíře na chvíli pozvednutých, je jako hudba přispívající platně k dobrému zažívání. Za to diner v restauračním wagoně uhánějícího rychlíku rozladuje a unavuje . . .

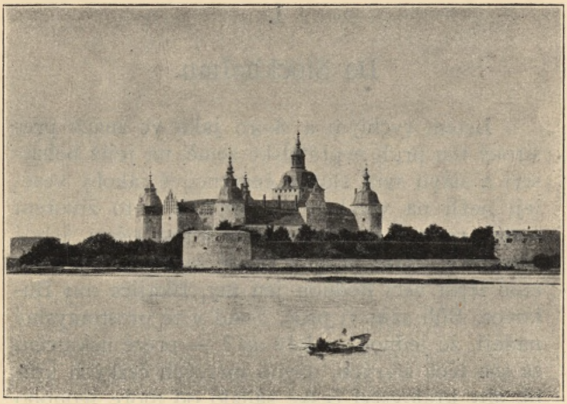

Kalmar: Zámek.

Fot. H. Sandberg.

Teprve druhého dne probíráme se ze svého sna, obrazně i neobrazně, majíce za sebou rychlou jízdu přes německou říši, od Drážďan přes kypící Berlín až do Lübecku, a jedouce teď po tichém moři Baltickém a po švédském parníku. Už míjíme břehy švédské a zastavujeme k večeru jenom

v Kalmaru, odkudž nás ovívá už jiný vzduch, kde jiné světlo svítí a kde také veseleji se dýše, protože víš, že nejsi u nepřátel.

Celá společnost parníková vystupuje na několik hodin a procházíme rovnými, pravoúhle se křižujícími ulicemi toho „rikets nyckelu", klíče ku říši švédské, jehož veliký zámek s pěti věžemi, velikými hradbami a příkopy shlíží se v zelenavých vodách baltických. Dřevěné domy, nevysoké, v ulicích širokých, bez velkých krámů a výkladních skříní, na náměstí velikém a tichém, trochu melancholicky koupají se ve vzduchu nápadně průzračném. Koupaly se snad trochu veseleji, když Gustav Adolf asi v tentýž čas, kdy v Čechách schylovalo se k Bílé Hoře, přijel sem naproti své nevěstě princezně Braniborské. A což když asi před pěti sty léty tady tu proslulou kalmarskou unii všech tří států skandinávských pečetili prohlašujíce Erika Pomořanského králem Norska, Švédska i Dánska!

Do plochého kraje svítí slunce úkosem ozařujíc moře před Kalmarem a četné čluny rybářské, které plují po vodě jako stíny. Ve přístavu ticho, klid, který tě provází po všech cestách severem, a v této knížce bude tě provázeti víc nebo míň až na konec, i s tou melancholií právě vzpomenutou a stupňující se čím dál k severu a čím dál k Finsku tím víc.

Siréna lodní zahučí, zase scházíme se bez hluku a volání na loď, která bokem přirazila k přístavišti a tiše odjíždíme ... do Stockholmu, odkud píši následující pohlednice.

II.

Pohlednice ze Stockholmu.

1.

Víc než které jiné město připomínal mi Stockholm naši Prahu, jak kontrastem tak podobností. Prvého je trochu víc, ba mnohem víc, počínaje od toho sic jednotvárně úhledného, ale oživeného zámku královského, až po to velké množství vod, — druhého zas je dost málo, a redukuje se ta podobnost jenom na veliké činžáky, které stejně nevlídně a strnule trčí do modra vzduchu jako u nás. Nevlídně jen pro nájemníky, o nichž nevím vydávají-li stejně s domácími a domovníky nespokojený list jako nájemnici pražští; ale za to pro pány domácí znamená rozložitý a vzhledem k severanskému svému slohu poněkud bachratý dům věc velmi milou a takořka usmívající se.

Stockholm je něco docela jiného než Londýn, Paříž nebo kterákoli jiná kapitála evropská, která může růsti pohodlně všemi směry; Stockholm, protože se tlačí k moři a ke svým rozkošným skjärám nezná velkých vzdáleností a má s důstatek volného prostoru vlastně jenom do výšin nebeských. Od středu města ze Storgetu na jeho obvod je nanejvýše půl třetího kilometru a mezi tím ještě jsou vody a zhusta také skály, holé jako pleš v kanceláři plesnivící, takže kousek stavebního místa jest vzácným jako milující tchýně, a pěkný na něm dům, bez dluhů a přirážek nemilosrdných vynáší svému ma-

jiteli pohádkové živobytí. Tím spíše, když pravý obyvatel Stockholmu hrozně nerad se hýbe ode středu svého krásného a proto milého města: ve Stockholmu není tak jako v londýnské City, která by byla v noci a v neděli liduprázdná, přes to že v létě půl Stockholmu rozjede a rozletí se daleko do skjär. Málo kde je tolik a tak útulných villegiatur jako ve Skjärgardu a na jezeře Mälarském, — ale také málo kde je tolik lidí, kteří po celé léto z města ani se nehnou leč do Djurgardenu, jako ve Stockholmě.

Stockholm nezvětšil se o mnoho, co do své rozlohy, v posledních padesáti letech a přece počet jeho obyvatelstva se skoro ztrojnásobil. To tedy dělají ty činžáky vzpomenuté, jichž těžký styl dodává ulicím stockholmským zvláštního, trochu jako dusivého rázu, zvláště tam, kde není dost osobitým, přecházeje v jednotvárnost a banálnost činžáků celého světa.

V Novém Yorku také se stavělo rostoucímu městu do cestu mnoho skal a překážek druhu měkčího, jako jsou bažiny a močály na Manhattanu. Ale tam to prostě odstranili a vysušili, dílem na nádherný Central-Park, dílem na ulice banálnější mnohem více, než kdekoli jinde: zde skály i vody zůstávají, asi ne tak pro nedostatek peněz, jako spíše pro lásku k pittoreskní přírodě a té rozmanitosti, která ze Stockholmu tvoří jedno z nejpříjemnějších měst evropských, ne-li celého světa. Jenom několik starých zahrad, sadů tabákových a obláskových vrcholíčků padlo za oběť novým stavbám, které pořád jako by se tulily ke Stadenu a kolem něho, malého to ostrůvku na rozhraní Mälaru a Saltsjönu, na němž více

šíří než se vypíná královský slottet, zámek a staré, snad nejstarší město.

Proto také činže je vysoká tak, jako jsou vysoké ty domy činžovní a Stockholm je domácích pánů eldoradem.

Míti dům docela pro sebe tak jako velmi zhusta v Londýně a i v Paříži bývá, ve Stockholmě je vzácností, nehledě k letním sídlům Djursholmu, Saltsjöbadenu, ostrovům ve Skjärgardu a malým jednoduchým předměstím Sundybergu a Hornsbergu. Jenom na severu od Humlegardenu, mezi těmito sady a Idrottsparkem rozkládá se Villastaden, čtvrt villová s řadou vill a cottagí, nádherných a velkolepých, oddělených od sebe skvostnými zahradami a umělými mříženi, v nichž bydlí zase jenom ti domácí páni z města, bohatci a aristokraté.

Tedy tak jako u nás, i ve Stockholmě darmo touží tisíce drobných lidí po tom okamžiku, kdy budou moci s gustem zarážeti hřebík do vlastní zdi a bez obavy, že rozhorlený soused začne mlátit v odvetu na straně druhé. „Klein, aber mein ist das Haus, in dem ich wohne", chlubil se nevím který německý hlemýžď, předmět závisti všech nájemníků.

Nejsou banálními venkoncem domy stockholmské, jak by z poznámky svrchu uvedené čtoucí snad se domníval. Jako Praha měla svoje Dientzenhofery, kteří vyzdobili ji skvosty, jež tvoří dosud krásu Prahy, tak Stockholm má svoje Tessiny, Nicodema a Karla Gustava, jichž vytříbený vkus ozdobil už Stockholm starý nejen budovami veřejnými, než i soukromými vzácné krásy, a v jejich šlépějích s úspěchem pracuje

dnes kdo může. Asi málo který turista přehlédl krásný, holandským slohem zbudovaný Petersenska-Huset na tržišti Munkbronu a hned vedle moderní budovu průmyslové banky Industrie-bolaget od architekta Erika Josephsona s originální gotickou fasadou. Pak zrovna v sousedství Grand-Hotelu na Marieholmen elegantní

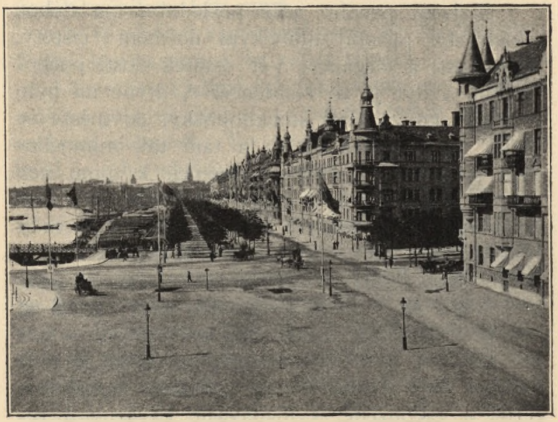

Stockholm: Strandvägen.

Fot. Axel Lindahl.

Bolindarska-Huset v benátském slohu renaissančním, s řeckými detaily od Helga Zetterwalla, nádherné domy ve čtvrti Oestermalmu od Ludvíka Petersona a professora Clasona a na Strandvägen k Djurgardenu vedoucím dům Bünsowský a dům hraběte Hallwyhla na Hamugatanu

proti parku Berzeliovu, — ale co mi tu platna jména architektů, majitelů a ulic, když nelze tento malý hymnus na činžovní domy stockholmské osvětliti leč několika málo obrázky! Ačkoli i na pouhých grafických reprodukcích nevynikne pestrobarvý pískovec domu Sjöquistova nebo strakaté cihly Höganäsmagazinu firmy Wahlin a spol.

*

Nejsem prvním aniž posledním, na něhož Stockholm působil hlubokým dojmem čistoty, úpravnosti a elegance. Věc ostatek dosti pochopitelná, vždyť je to residence. A divně mi bylo u srdce, když přítel stockholmský, po městě se mnou se procházející, tu a tam tak mimochodem podotýkal: „Tenhle pozemek k tomu neb onomu účelu dostalo město od krále . . . sem do tohoto klubu chodívá korunní princ . . . tudy jezdívá král nejraději na procházku . . . tady bydlí velmi dobrý přítel korunního prince, podplukovník B . . .“ Nic divného tedy, když za takových okolností město dbá své úpravy — má pro koho, a když obyvatelstvo po příkladě těch vyšších míjí temné kouty, odlehlé hospůdky, černé a začouzené, vyhledávajíc kavárny a restaurace vzdušné, čisté a elegantní. Může tak činiti tím spíše, ježto není tak chudé, aby musilo se vyhýbati troše přepychu a ježto ceny v těchto ústavech, dobrodějných zvláště pro staré mládence, jsou všude skoro stejné. Nic si nepopadneš, zajdeš-li někam do kouta.

Málokteré město má tolik bohatých restaurací a elegantních kaváren jako Stockholm, neboť obyvatel Stockholmu potrpí si na zlacené,

táflované stropy a umělecky zdobené stěny velikých síní s dlouhými řadami stolů, pokrytých bělostnými ubrusy, křišťálem a stříbrem a s houfem číslovaných číšníků ve fracích nezamaštěných a s ubrousky neumouněnými. Jména jako Operakällaren, Berns Salonger, Blanchs Café, Restaurant Grand-Hotel, Hotel Rydberg a jiná vzbuzují dojista v každém turistovi, který kdy Stockholm navštívil, líbezné upomínky, aniž při tom labužníkem býti musí.

V té příčině vzpomínal jsem ve Stockholmu Prahy kontrastem, a to velice silným.

A ve Stockholmě tak jako všude ve Švédsku máš tu pěknou záruku, že nikdy hladov od stolu vstávati nebudeš. To onen pověstný smörgasbrod je toho příčinou. V restaurantech švédských není tak řečené table d'hôte ve smyslu našem: ji se à la carte, leč že obědům za ceny určité a s určitým menu tak říkají. Před obědem zajdeš ke zvláštnímu stolu, za jehož užití čítají 50 öre až 1 korunu a tam vybereš sobě co hrdlo ráčí a dle libosti z vyložených jídel chuť dráždících co chceš, jako šunku, řetkvičky, různé druhy solených a uzených nebo nakládaných ryb, masa studená, chléb s máslem, kaviáry, sýry, všecko v pestré směsici jako makartovská kytice. Jsi-li zvyklý jisté skromnosti a nemnoha jídlům z domova, najíš se skoro už u smörgasbrodu, ale zvyk a způsob žádá, abys poručil si vedle toho ještě aspoň jedno jídlo. Ovšem turista je vyběhaný, hladový člověk a poručí si hned ještě celý oběd.

Nikde nepozorovati, že by Švéd volnosti smörgasbrodu nadužíval; vezme tři, čtyři kou-

sky, připije k tomu akvavitu neb jiné nějaké jemné kořaličky a brousí sobě jenom chuť.

Že oběd takový nejpříjemnější je v zahradní restauraci Hasselbacken u Djurgardenu, je známo v celé širé obci světoběžců. Veliká letní budova na mírném svahu, hned při vchodu stockholmské Stromovky, dole před ní širé prostranství s malými stolky kavárenskými pro ty, kteří spokojí se jen sklenicí piva, sodové vody, kávou neb podobným občerstvením, kdežto nahoře ve výši prvního poschodí široká otevřená veranda — nečítaje sály pro případ nepříznivého času a pokojíky pro společnosti soukromé — pro ty, kteří tu chtějí obědvati, večeřeti a vůbec utratiti hodně peněz, ač nikoli víc než všude jinde, nechtějí-li. A co den naproti v dřevěném pavillonu hraje hudba, za niž nic se neplatí.

Tedy cosi jako náš Žofín, jen že tady pořád je plno, ať jednotlivců, ať veselých společností, jako by oběd dával se zadarmo, ne za 6 korun. My, v našich poměrech stísněných společensky i politicky, nevíme co to je takový bujný život při šampaňském a bez otázky, co zítra.

Není kouře ve Stockholmě a není ulic plných prachu, přes to, že jsme tady v nejhorším létě. Skoro až stýská se nám po těch malebných postavách našich metařů, pittoreskních svým zevnějškem i svými způsoby, zvlášť když tak nenuceně šermují druhým, tím zahroceným koncem svého koštěte kolemjdoucím okolo nosu, nebo když proměňujíce ulice v říši oblačnou právě ve chvíli odpolední, ke druhé hodině, kdy potomstvo naše, pro které pracujeme úmorně celý rok, jen aby o prázdninách se nadýchalo čerstvého

vzduchu někde venku, pospíchá do odpoledního vyučování. Aby ta mládež více dovedla si vážiti oteckého namáhání, mají ti dobří metoucí lidé zvláště na ty ulice s vrchu, kudy do škol se chodí.

Proti našim jsou metaři stockholmští velice stydliví, neboť vycházejí do práce už ve tři hodiny v noci a než se domorodec, nerci-li turista probudí a oči promne, jsou ti tam a ulice jen se leskne a voní čistotou i vlhkou, pokropenou půdou.

Lesknou se tak, jako stockholmští obyvatelé, kteří rádi se pěkně strojí a elegantně si vedou, ve kteréž příčině dámy zasluhovaly by zvláštní kapitolu, nikoli pro nádheru a vzácné látky svých toilett, nýbrž pro jednoduchost a prostotu, v niž dovedou nalézti pravou eleganci. Tu opět Stockholm kontrastem působil, že drahé domoviny jsem vzpomínal.

Zvláštní něhou dojímají stockholmské dámy a zdravým vzezřením, tak jako by každá dovedla vládnout veslem aneb raketou, ale při tom nic na nich není buršikosního, jak bys s bázní očekával; jsou zdrželivy a nutí ke zdrželivosti.

2.

Telefonická šňůra, kterou přehodili hned při zakotvení „Gauthioda“ přes palubu za účelem duševního spojení kapitána a jeho kajuty s celým Švédskem vůbec a se Stockholmem zvlášť, elektrický vějíř ve vestibulu našeho hotelu, pak v levo ode dveří hotelového pokoje aparát telefonický, podobné instrumentum, jenom že ve mě-

řítku poněkud zmenšeném na psacím stole, na stěnách všude tlačítka a knoflíky, nemluvě ani o elektrickém elevatoru, který nás unesl nahoru rychle a bezpečně jako kníže Břetislav svou Jitku, — to jsou asi tak hlavní věci, které hned při prvním kroku působí ve Stockholmě dojmem velkoměstským a které turistovi padnou stejně do očí, jako do sluchu, neboť sotva že jsme trochu si pooddechli, již se správce hotelu táže z hloubi mezzaninu, jsou-li „vrchnosti" se vším spokojeny. Vrchnost prozatím všechno pochválila. —

Když pak večer, sice ještě v líbezném soumraku světlé noci skandinavské, vracejíce se od nějakého veselého švédského oběda, chceme sobě osvítiti temné stezky života, jediným knoflíku otočením zazáří šest úhledných žárovek uprostřed stropu a po jedné na každém vynikajícím kusu nábytku a když konečně, zondáni, nikoli snad životem, nýbrž jen sladkým flanérstvím turistickým, chceme se vrhnouti spánku v náruč, otočíme tímže knoflíkem jenom o několik stupňů stejným směrem, všecky lampy pohasnou, ale za to zazáří stejným časem jediné světlo, tlumené červeným stínítkem, nad postelí tak, že jeho svit padá právě na rozevřeného Baedekra, znamenitého to prostředku uspávacího. Ovšem jsou podobná zařízení, stejně užitečná jako příjemná také u nás, a jsou i v Praze smrtelníci, kteří nemusí před usnutím rety už ospalými foukati do svíčky po té zapáchající, a nejvýš jen s elegantním k elektrickému knoflíku posuňkem do nočních stínů se halí — ale dojista není jich zde tolik jako tam na severu, a nestává se tam tak jako

u nás, aby některý abonent kajícně se vrátil k osvědčenému a lacinějšímu plynu . . .

Aparát na psacím stolku spojuje nás především s hotelovým personálem, přístroj větší nejen se Stockholmem a jeho okolím, ale s celým Švédskem, ba i s Kristianií, Kodaní a Berlínem, ba myslím dokonce že i s Prahou rozmilou. To

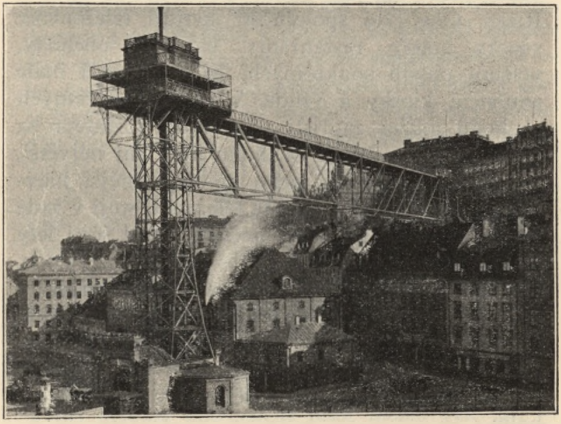

Stockholm: Katarinahissen. (Elevator).

Fot. A. Sjöberg & C.

vše beze zvláštního příplatku, na který bylo už dříve pamatováno! — ačkoliv osm korun za pokoj nad míru elegantní není cena nikterak přehnaná.

S chloubou oprávněnou nazývají Stockholmští svoje město městem telefonu. Ať z které stra-

ny blížíme se Stockholmu — nejraději ovšem se strany mořské, — vždycky upoutá naši pozornost vysoká, železná, hranolovitá věž: stavba docela neobvyklá, veskrze à jour, průhledná jako krajkoví, z níž na sta, ne-li tisíce drátů vybíhá do všech čtyř úhlů světa. Není to nic jiného než telefonová věž společnosti Allmäna Telephonbolaget v Malmskillnadsgatan čís. 30, řečené krátce Allmäna, právě tak jako státní telefon zve se zkrátka Ricks. Obě tyto společnosti spojují telefonicky všecky hotely, restauranty, kavárny, obchody, většinu obydlí soukromých, ba dokonce i malé annonční kiosky a všude, v každém z četných obchodů můžeš zapřísti telefonický rozhovor za nepatrných 10 öre. Stockholm není ani největší, ani nejprůmyslovější nebo nejobchodnější hlavní město, ale co se týká sítě telefonní, stojí v řadě světových měst na místě prvním. Před šesti lety mělo jenom 10.000 stanic, dnes jich má již 25.000, tak že na 12 obyvatel připadá jeden přístroj. Londýn měl asi před osmnácti léty jen 760 předplatitelů telefonních, r. 1893 jen asi 5000 a v celém New-Yorku do nedávna jich bylo 12.000. Jenom Berlín má hustší telefonní síť než Stockholm.

Bezpochyby jsou ve Stockholmu hbitější a čipernější než u nás v Praze, kde trvá zařízení telefonu několik dobrých měsíců.

Tudíž i krásný Stockholm je dnes sdrátován, ač daleko ne tak ohyzdně jako Praha se svojí elektrickou tramwayí, které ostatek blahořečíme, jelikož z valné části pomáhá Praze dodávati českého rázu, až na několik přeochotných kondukterů. Oslovte v Pešti některého zašňůro-

vaného průvodčího po německu a houkne na vás tak důkladné maďarské „Nemtudum", že neosloví te ho podruhé!

I v předsíních a průjezdech domů činžovních najdete telefony k volnému použití nájemníků. Ba i babky na trhu ovocném jsou pokročilými tou měrou, že uvažují velmi vážně o telefonickém spojení svých stánků s ostatním světem. To právě jest charakteristickou známkou pro Stockholm, že telefon není nikterak výhradní doménou obchodního světa, ale že pronikl daleko více než kde jinde i do života soukromého. Telefonicky obstarává se domácnost, telefonicky objednávají se lístky do divadla, telefonicky požádán bývá švec aby si poslal pro poškozenou botu, telefonicky vzkazují si přátelé „dobrou noc" i „dobré jitro", telefonicky snad se i milují a sobě někdy i vynadají, telefonicky by se snad také rodili a umírali, kdyby to bylo možné.

To všecko hlavně jen proto, že telefon byl hned z počátku přenechán podnikům soukromým, tak že konkurrencí bylo lze docíliti obecného a laciného užívání telefonu. Roční předplatné stojí totiž jen o málo více než 100 korun a při užívání omezeném ještě méně. Jen tak je možno, aby počet ročních rozhovorů obnášel ve Stockholmě přes 25 millionů. Těch 200 úředníků a úřednic musí se pak důkladně namáhati, aby podle předpisů zavedli spojení mluvících v 10 vteřinách. Říšský telefon omezuje se většinou na meziměstské spojení s provincií a stojí rozhovor 3 minuty trvající na vzdálenost 200 km 15 öre, na 100—250 km. 30 öre, 250 až 600 km 50 öre, jinak 1 korunu.

Stockholm vzrostl teprve v posledních třiceti letech, neboť za šťastných dob našich maturitních zkoušek, tedy asi před 25 léty, dřeli jsme ve statistice jeho 150.000 obyvatel. Dnes celý Oestermalm a velká část Nordmalmu přidružily se k městu jako nové čtvrti, a naši nástupcové mají ve Stockholmu práci dvojnásobnou, když tě i počet obyvatel se zdvojnásobil.

Procházím se po nábřežích, po Skeppsbronu, po Norrbrö, po sadech Kungsträdgardenu, Berzeliiparku, pak zas po Strandvägen, odkudž kolem Skansenu do Djurgardstadenu, parníčkem zas někam do Södermalmu, a po všech těch exotických jménech, jež čím zní cizeji, tím zavilejší vyvolávají představy . . . a snažím se vmysliti v duševní stav cizince, procházejícího se po Praze, vynášené víc od nás než od cizích. Zvlášť cizinci, kteří jakživi ji neviděli, často nemohou jí přijít na jméno. Nám ovšem je Praha hudbou, které nerozumí a neporozumí nikdo, kdo netrpěl tolik jako my. Porovnání s Paříží nehodí se jen proto, že nemáme ani asfaltového dláždění, ani Polí Elysejských, ani drah okružních, ani nadzemních, ani . . . atd . . . nýbrž jen z té příčiny, že nám je Praha ještě daleko více než Paříž veselým a bohatým Francouzům a že v ni klademe všecky naděje, často hanebně klamané. V Praze vidíme pořád Libuši, Karla IV., Jiříka Poděbradského . . . kteří dávno už tady nejsou . . .

Stockholmské promenády jsou skoro všecky takořka uprostřed města. Jeť v jeho středu celý ten rozmanitý přístav, a v jeho středu, tam kolem Stadenu, líbá se Mälaren sladký, ve smyslu přeneseném i nepřeneseném, se slaným mořským ra-

menem Saltsjön; tam jsou tedy ta nábřeží rozmanitá, kterých nenasytíš se nikdy, protože ten život parníkový a nábřežní je docela jiný než na nábřeží Palackého, hlavního to přístavu království Českého, pořád je nový nám, na ten ruch naprosto nezvyklým, bychom i kapitány vltavských parníků byli, ruch také jiný než v jiných městech přístavních, ne sice menší o mnoho, ale ať tak dím drobnější a domácnější. A tišší je to přístaviště tak jako je klidnější všechna duše skandinavského lidu.

Ve středu města jsou nádherné sady, staré hřbitovy tiché, teď skoro promenády a nikoli tak zanedbané jako rozcuchaná hlava studentská, a celé ostrovy Skeppsholm a Kastellholm, a do velikého Djurgardenu ze středu města je maličký krok. Je to tedy takové bludiště vod, krásných ulic a zelených zahrad, ale bludiště vzdušné a nikde neuzavřené, leč snad pohledem na velikolepé stavby po straně jedné, lodní ruch po straně druhé. A nezbloudíš tu také proto, že i když se nevyznáš, vstoupíš prostě do prvního parníčku angslupar, na nějž narazíš a ten tě doveze jistě na nějaké místo už známé.

V jakém asi vztahu je veškerá ta rozloha Stockholmu ke švédské duši? Naše assanace je věrným obrázkem duše české. Honem se do něčeho dáme, se vším zápalem a blaze, kde ten zápal nemusí trvati déle než několik neděl, při němž nemusí se dlouho a vytrvale pracovati a kde rozohnění utiší se pomocí několika třeba od úst daných zlatek, pak za krátko dovedeme sebrati víc než milion na nové divadlo. Hůř se nám vede, kde oheň nadšení musí pláti dlouhou dobu,

aby setkal se s dobrým účinkem — nedovedeme dobře přikládat a potom cizí návštěvník zachází v ta záhadná místa, hned za památným náměstím Staroměstským trne hrůzou a úžasem nad těmi pustinami, jež nejsou znamenány na žádné mapě a na jichž místě hledal lidnaté, krásné město.

Ze severanských dramat skandinavských jsme zvykli na skučení větru, temné noci, houkání sýčka a všeho druhu strašidelnosti, — a přece nic z toho všeho nevidíte ve Stockholmu za dlouhých dnů letních a jasných tedy nocí, ve kterých spát se vám nechce. Ale tolik jest jisto, že pokud ulice jsou obrazem duše, duše švédská je velice čistá, soudě také podle tuze čistých zástěrek stockholmských dívek, jež mi do očí padly. Ty zástěrky totiž.

*

Roztomilé ty angslupar, které dodávají Stockholmu takový veselý a přívětivý ráz jako červené čepice expressů neb obchodní pomocníci s příručním vozíkem do vršku se pachtící pražským ulicím! Malé, bílé bárky, s velikým nápisem své stanice, které proráží vlny širokou přídou jako zamilovaný labutí samec. Ten nápis je pěkně v čele, z dálky viditelný, vyznačený jediným slovem. Radniční filosofové na kontinentě neschvalují tento jednoduchý způsob, přejíce si, aby člověk poměrů neznalý obešel celý vehikl k dopravě sloužící, prohlédl jej od hlavy k patě, při tom se obdivoval jeho malování, a konečně našel na malé tabulce celou novellu, kterou je vyznačena vezdejší pouť toho prostředku dopravního.

Jako u nás na drožkářích a fiakristech možno studovati úslužnost českou i pružnost českých hřbetů, tak také parníky stockholmské mohou býti polem ethnografickým. Skandinavci jsou nejtišší a nejklidnější ze všech národů vůbec, severanských zejména. Nikdo na nic se neptá, neboť nápisy číst dovede každý; u kiosku nábřežního mlčky koupíš marku plechovou, nemaje potřebí zpovídati se, kam tvoje kroky tě vedou, mlčky tu marku vložíš při vstupu nebo při výstupu do veliké kasy o skleněných, průhledných stěnách, nikdo při tom nepromluví ani slova a jakýkoli dramatický dialog je při nejmenším zbytečný. Plechová marka cinkla do kasy známým zvukem a vyškolený sluch konduktéra hned by poznal vhozenou tam čamrdu, viditelnou ještě k tomu stěnami.

Na tramwayi docela podobně. Nemám drobných: podávám korunu neb kterýkoli větší peníz a konduktér dá mi v papírku, jehož barva udává výši obnosu, za to drobné, načež zase já odevzdávám příslušný penízek konduktérovi do kasy opět se stěnami skleněnými, aby bylo vidět, co jsem hodil. Stisknutím pera a sklapnutím dna hořejšího spadne peníz dolů do plechového oddělení kasy. Tento process, složitý jenom na papíře a svým zdáním, koná se tak, jako pohyb dobře montovaného stroje a jenom cinkání peněz prozrazuje, že dějí se tu finanční operace. Výhoda vzájemného nemluvení jasna jest zvláště pro člověka, který švédsky neumí a jemuž sebe delší řeč konduktérova nikterak nemohla by býti s prospěchem.

Nemůžeš zmeškati, protože za ujíždějícím

vozem nebo parníčkem v zápětí přijíždí druhý, a nikde není tlačenice, protože býti nemusí a protože samo obecenstvo tu je podivuhodně vyškoleno: druh ustoupí druhu, ale přece oba dojedou v čas. Vyškolenosť ta jde až tak daleko, že krotí i všecky opice jen poněkud divoké a bouřlivé, a i v sobotu nebo dokonce v neděli večer a v noci, kdy obyčejně stříbrné švédské koruny měnívají se v rozkoše alkoholické nejen ve Stockholmě, nýbrž i na celém světě širošírém, jen snad lidožrouty a lid beze vší civilisace vyjímaje, děje se to bez průvodu zpěvu, bez bouřek a volání po patrole.

Tak to zde všecko jde tiše, jakoby celý Stockholm byl naložen do fiakru s „gumovými podešvemi", nebo jako když kolečkový fauteuil měkce po koberci se smýká, tak že aristokratický dojem — v pěkném toho slova smyslu — Stockholmu ještě stoupá. Ostatek vždycky obyvatelstvo menších měst sídelních jeví v chování jakousi distinguovanou zdrželivost a způsoby, které upomínají na zvyky salonů a paláců. Jinde, jako v malých residencích německých, vysvětluje se tato vybranost ovšem docela prostým řešením problému toho: Der Först erlaubt's net. Tak jako Jeho Jasnost ve svém hlavním městě nedovolí stavět továrny, aby se v knížectví z komínů nekouřilo, tak se poddaní nesmí ožírat. Pro veřejnou mravnost takové karabáčnictví není někdy se škodou.

*

Vstoupíš-li do větší kavárny neb restaurantu, jako bys byl už od dávných let na několik lokajů zvyklý: dáš se majestátně svléknouti ze

svrchníku a odevzdáš klobouk i hůlku v kapprumu, garderobě, nestaraje se o nic, tím méně, když ani marky na svůj kabát nedostaneš. Garderobieři těchto místností stockholmských jakoby prošli zvláštní universitu na cvičení paměti: tak jako známá ředitelka garderoby Měšťanské Besedy pražské dovedou si zapamatovati každý

Stockholm: Královský zámek.

Fot. Axel Lindahl.

odložený kus obleku tak, že sotva vidí tě odcházeti, už podávají tobě klobouk a kabát. Že nečiní to s pouhé lásky k lidstvu vůbec a návštěvníkům restaurace zejména, zazlívati jim nebudeme, aniž bude nám s podivením příliš velikým, slyšíme-li, že tato úslužnost jest zaměstnáním

velice výnosným. Garderobier v Opera Källare platí ročně neméně než 6000 K jako nájemné za restaurační garderobu.

Ostatek známo dost, kterak líbezným zaměstnáním jest vybírati zpropitné. Jsoutě portýři, kteří dávají dcerkám věna po několikrát desíti tisících a konduktéři tramwayoví, kteří jezdí ve prázdných svých okamžicích ven na zaječí hony...

*

Hoví-li také konduktéři stockholmští těmto velkopanským choutkám, zaměňují asi plebejského ušáka našich brambořišť a řepových polí za vysokou zvěř, neboť ať kamkoli se dívám s vrcholu skansenské rozhledny Bredablicku, všude kolkolem samé lesy. Protože pak na východ v moři jsou samé skjäry také olesněné, neviděti ani tu jiného obzoru než temně modré lesní pruhy. Prý ještě do nedávna lesy sahaly až k samému Stockholmu tak, jako doposud neodklidili odtamtud zmíněné již kusy holých skal, mezi nimiž a na nichž vesele se stavívalo.

Za to je město, zvláště část jeho Södermalm pěkné pittoreskní, nejvíc tam, kde vysoké elevatory, Katarina-Hissen a Maria-Hissen prostředkují kommunikaci mezi úpatím a temenem těch skal svrchu červenavých. Proč té vzdušné železné věži, v níž jezdí prostranný wagon do výše 36 *m*, v jedné minutě a za 5 öre — dolů jen za 3 — dali jméno po svaté Kateřině, není známo turistické veřejnosti.

Rozhled odtud na Stockholm připomíná trochu pohled s rampy královského hradu hrad-

čanského, jenž však přes všecku svou úchvatnou krásu je mnohem, mnohem truchlivější...

Bůh ví, proč nejdříve i naposled zachytil můj zrak veliký a rozložitý ten palác královský, stavbu Tessinovu, přece tak málo krásnou a hrozně jednotvárnou, s těmi dlouhými horizontálami zdí a střech, beze vší vynikající plastické zdoby. Jak pěkně nesla by se tu nějaká gigantická, smělou rukou koncipovaná skupina, spíše jen hrubé, silhouettové její obrazy v té dáli, jedna velká uprostřed a menší na obou křídlech...

*

Ještě cosi jako srdce sevření sdružuje se mi s královským zámkem švédským.

Nebylo to tehda, když dívali jsme se na různé Festivitetväning, sály tělesných trabantů, sály státní rady, síně audienční, pokoje červené, modré, žluté nebo lila, — takové nebo podobné věci možno pořídit sobě vezdy z několika zbytečných, zděděných nebo vydělaných ba i darovaných millionů, — ale tenkrát, když procházeli jsme několika síněmi „Kgl. Lifrust — och Kläkkammaren."

Představ si kdo můžeš, v zámku královském a v pečlivém i přehledném srovnání všecky předměty, které zachovaly se jakožto památky drahé českému srdci, nedím ani mythický pluh Přemysla Oráče, nebo svazek prutů Svatoplukových, který by často sloužiti mohl za vhodné memento českému lidu a jeho stranám, ale aspoň zkrvavené košile krále Václava I. a Jana Lucemburského, kabátce a pantalony krále Karla i všelikě suknice a brokátové živůtky českých královen, ve kterých buď jen chodily nebo bývaly dokonce

korunovány. Nemluvím také o palcátě a zbroji Jana Žižky z Trocnova neb o kněžské kutně Mistra Jana Husi, v níž náš mučenník na hranici shořel a kterou šelma jakýs ve venkovské panoramě dobromyslným divákům ukazovati se neostýchal...

V komoře stockholmské chovají nejenom brnění a zbraně udatných králů švédských, ale také intimnější části královských toilett, jako rukavičky a košili Gustava Adolfa, s rudými, krvavými skvrnami z bitvy u Lützenu, ba i vycpaného oře válečného, který krále do poslední bitvy nesl. Pak meče, pistole, ručnice, z nichž o každé bylo by možno napsati brožuru, maškarní oblek Gustava III., prostřelený kulí hejtmana Ankarströma na plese 15. března 1792, uniformy i obleky králů, královen a dvořanů,... na něž každý Švéd dívá se s pietou hodnou závidění.

*

Dívá se rovněž s pietou na četné pomníky a sochy svých králů korunovaných i králů věd neb uměn a sháněl by se bezpochyby také u nás po kamenné a bronzové historii pouliční.

Ve Stockholmě valná většina veřejných pomníků vztahuje se na politické dějiny Švédska. Tak jízdecká socha Gustava Adolfa, kolem níž turisté nejvíc kroužiti jsou přinuceni, protože v jejím okolí jsou nejčelnější hotely; modeloval ji r. 1796 Francouz Archevesque, který dvacet let před tím hotovil sochu Gustava Vasy a postavil ji na náměstí Riddarhustorget na tomže místě, kde popraveni byli r. 1756 hrabě Brahe a baroni Horn a Wrangel, protože spikli se ku prospěchu koruny proti aristokracii.

Větším umělcem než francouzský sochař byl Švéd J. T. Sergel, původce sochy Gustava IV. u přístaviště; sem nejspíš náleží námořní ten hrdina, který tu stojí už od r. 1808. na paměť vojen finských, o kormidlo se opíraje. Zajímavá postava, víc však v dějinách než tady v kameni, a snad bychom i tuto byli mohli jemu věnovati o několik řádek víc, kdyby aristokracie tehdejších dob, pod záminkou svobody nebyla mu zkrátila hrdinné a po stránce vojenské mnohoslibné panování o několik let. Byl to týž král, který zemřel ve vyhnanství, jako prostý občan švýcarský ve Sv. Havle. Tedy také hodný kus královské tragedie.

Kungsträdgarden a Carl XII. torget mohly by se nazývati náměstím Karlovým tím spíše, ježto jsou tady oba Karlové, XII. a XIII., tento poslední z rodu Vasova a adoptivní otec Bernadottův, jehož vděčnosti děkuje za tento pomník.

Celé rody lidské jsou tak jako květiny: většina z nich roste a žije tak pravidelně prostředně, nic neuchylujíc se od obvyklých, nenápadných zákonů, co rok se obnovujíc; jiné zas pojednou vykvetou v nádherný květ, ale pak zas hned uvadnou, zahynou; anebo stojí, tu neochvějně, jako dub, po celá století... ač také dub po čase vyhnije a strouchniví. Život jednotlivců má svoji obdobu v životě rodin, rodů, kmenů národů... Rod Vasů počal krásným románem Gustava Vasy, v Gustavu Adolfovi dostoupil vrchole, ale už v jeho dceři Kristině jevil chorobnou duši, která nejpodivnější byla u Gustava Adolfa IV. Zvláštním výhonkem na

tom stromě Vasovském byl Karel XII., kterého Molin, tuším největší ze švédských sochařů, zobrazil s mečem v pravici a levicí k východu, k Rusku ukazující. Za něho byl počátek konce veliké říše švédské, ustupující Slovanstvu. Tak jako Gustav Adolf, tak i Karel XII. hlavou proráželi zdě, s velikou odvahou sice, ale beze vší politiky.

Krásnější prací než jest socha Karla XII. praesentuje se Jan Petr Molin, v sadech vedle národního musea. Je to známá skupina dvou zápasníků, Bältespännare. Bývalo zvykem ve starém Norsku vyrovnávat různé intimní spory tím, že protivníci dali se spjati nebo svázati pasem, každý dostal do ruky krátký nůž — a teď kdo s koho... To obyčejně pro nějaké děvče, pro které mužové již od počátku světa krev svou utráceli a budou utráceti až do jeho skonání. Na podstavci bronzové té sochy jsou v reliefech znázorněny příčiny a konce tohoto souboje, který musil skončiti smrtí jednoho z protivníků...

Tak jako rod Vasův byl příliš energický, tak zase Bernardottové jsou příliš umělci a básníky. Karel XV. byl nejenom básníkem, ale také malířem, kterémuž umění naučil se od svého otce Oskara I., a shromáždoval kolem sebe celý kruh umělců, nabádaje nejvíce ke studiu švédské přírody, jeho bratr Oskar II., nynější král je básníkem dávno uznaným a princ Eugen vystavuje svoje obrazy i v pařížském Saloně. Ani krasořečníků neschází v tomto rodě, jakož nemůže býti jinak, když jim v žilách koluje jihofrancouzská krev.

*

Chemik Berzelius v Berzelii-Parku, botanik Linné a objevitel kyslíku Scheele v Humlegardenu, zakladatel švédského železnictví Nils Ericson, jižně od ústředního nádraží, reformator Olaus Petri u Storkyrka, kancléř Axel Oxenstierna v předdvoří Riddarhusu... jsou sochy učenců, státníků, ale nikde pomník básníka neb umělce, leč bronzové poprsí Karla Mich. Bellmanna někde v Djurgardenu a — v restaurační zahradě Hasselbaken, architekti Tessinové, básníci Tegnér, Geijer, Almqoist, Rydberg, neb i švédský Fin Runeberg — nikde. Byť to nebyli vyjma Tegnéra básníci světoví, přece pro Švédsko mají svůj význam, a veliký. Tegnérova Frithjofsaga prošla ovšem celým světem a Tegnér především zasluhoval by svého místa, dojista aspoň tak jako Karel XIV. na Fiskarehamnen.

Za to Bellmann, básník lidový, nevím, zda-li ceny opravdové, dožil se slávy ještě větší než jen pomníku v Djurgardenu a v restauraci Hasselbaken, kam jdeme spíše kochati se krásami a líbeznosti výtečné švédské kuchyně než rozjímati o literatuře, ačkoli kamenná socha znamenitého toho muže takořka dívá se nám do talíře sedíc pod týmže dubem, pod kterým básník svoje verše skládal a jemuž všelijak umělým způsobem k dalšímu žití pomáhají; všady duby v Djurgardenu hynou! Bellmannův den, Bellmann's dagen je velikým lidovým svátkem ve Stockholmě a 26. července, kdy u nás křepčíme ku poctě Aninek, valí se tam lid do Djurgardenu, písně a melodie zaznívají ze všech stran a pije se až se hory zelenají.

*

Jeli jsme do Švédska se ochladit doufajíce, že v horkém červenci a srpnu bude tam na severu trochu snesitelněji. Zatím trpce jsme se sklamali: od rána do pozdního večera sluneční úpal, stále přes 30° C a nebe po čtrnáct dní modré, beze mráčků. V tom horku pekelném je tedy žízeň, a velká, kterou především omlouváme švédský lid, rozkutálený po suchém trávníku djurgardenském a líbě tam spící na slávu svého básníka, a které mírnější Švéd brání se nikoli pivem, nýbrž sodovkou, Appollinarisem nebo Vichyvatrem, již dostaneme ve sklenicích po 5—10 öre vždycky čerstvou, ledovou. Ohromné množství těch vod vypije se ve Stockholmě...

V tom horku pekou se stockholmští policejní strážníci v černých, dlouhých, po krk upjatých kabátech a jenom jejich pruská pikhaubna kazí jejich vážný, důstojný a sympatický dojem. Krotí davy mírným, ba uctivým chováním, a nedráždí je surovostmi a revolverem.

I večer je tak horko, že nepotřebujeme ani přikrývek, jež bývají k volné disposici hostím v restauračních zahradách, ve Stockholmě tak krásných a vzdušných jako jsou Strömparterre nebo zmíněná Hasselbaken. Ve Strömparterre co večer hraje hudba prý maďarská: členové kapelly, od 14 let a výše mají jakési fantastické uniformy „maďarské", červené kabáty se žlutými šňůrami a zelené kalhoty do bot, pak červené dragounské čepice rakouské.

A zase vracíme se klidným zákoutím Stockholmským, třeba že nikde není takový ruch, abychom před ním musili utíkati. Ulice Stockholm-

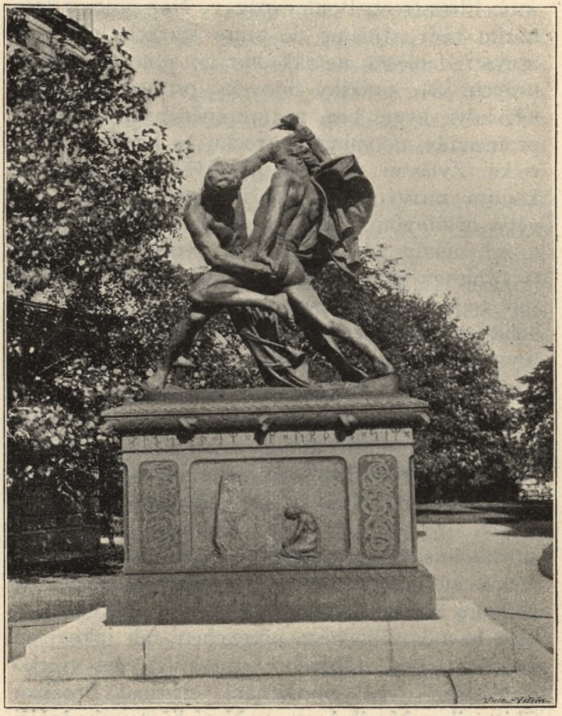

Stockholm: »Bältespännare« od Molina.

Fot. Axel Lindahl.

ské, ač mrtvy nejsou, nevynikají takovým ruchem obchodním a průmyslovým jako Broadway, Fleetstreet, Boulevardy ... Než přece v tom horku rádi zajdeme do stínu starých hřbitovů, uprostřed města, ne tak starých a ne tak pralesových, jako pražský židovský, ostatek tak líbezný, když kvete bez, než proměněných v klidné promenády, upomínající trochu na hřbitovy americké. Zvláštní péči věnují severané těmto zákoutím mrtvých, už neužívaným, a péči ještě větší hřbitovům, kam pochovávají svoje předky a žel, někdy také potomečky svoje. Severanské ty hřbitovy jsou parky, s nádechem jakéhosi veselí a květinového smutku. Docela jinak než hřbitovy francouzské, kde je samý kámen, a hřbitovy italské, kde je samá architektura.

*

Svědčí o jistém blahobytu, že ve veřejných sadech staví si Stockholm nejen krále a učence, ale také umělecká díla tak jako jsou již uvedení Bältespännare, skupina, jež opakuje se v nesčíslných reprodukcích za výkladními skříněmi stockholmských krámů, nebo jako je téhož umělce nádherná fontána na Kungsträdgarden se sochami z nordické mythologie. Pro nás chuďasy bylo by takového něco přepychem tak jako jsou pro domácnost udřeného řemeslníka přes všecko zlaté dno jeho zaměstnání original Brožíka, Chittusiho, Myslbeka ... Není-liž to vhodnější způsob oslavy vynikajícího sochaře vyzdobiti jeho dílem veřejné místo, zvlášť veřejný sad než po smrti zřizovati mu kdesi v zákoutí nějaké poprsí? Sady nejlépe pro to se hodí, poněvadž tam v klidu a pokoji možno oddati se pozorování

uměleckého díla, které zanikne, stojí-li někde vysoko na monumentální budově shlížejíc do ruchu pouličního, v němž nelze tak snadno zastaviti se, dívati se nahoru a překážeti passantům. Tak ctitelé sochaře Pera Hasselberga († 1854) postavili jeho genrovou skupinu „Farfadern", představující v roztomilém souladu starého děda s vnučkem v náručí. Je to socha, která patří asi k nejlepším ve Stockholmě.

S tohoto dítěte, nahého klučíka v náručí dědově mimoděk přecházím na dvanáct houpacích koní, postavených na dětském hřišti v Humlegardenu. Tito ořové, často bujnější než leckterý jiný exemplář toho druhu po ulicích stockholmských nejen život svůj nýbrž dokonce i drožku vlekoucí, jsou uvázáni na řetězech nikoli aby neutekli, ale aby „nebyli utečeni". Humlegarden patří vedle Djurgardenu k největším a nejelegantnějším sadům stockholmským, však také přimyká se k nejelegantnější čtvrti Oestermalmu a Stadenu, za nimiž je aristokratický Idrottsparken.

V bujné květeně záhonů humlegardenských za královskou bibliotékou také královsky se nese král botaniků Linné, stoje na vysokém piedestalu, kolem něhož znázorněny jsou allegorie botaniky, zoologie, lékařství a mineralogie, třeba že figury portretní a ideální dobře se tu nesnášejí: jedny ubíjejí druhé, říkají umělci.

*

Nacionalismus kvete teď také ve Švédsku a jsou asi vzácny případy, aby provedení nějakého většího díla, zvláště uměleckého, bylo svě-

řeno rukoum cizím a zajímavo, že Švédové, germánský ten kmen, jejž Německo rádo by strhlo za svými světovými plány, vyhýbají se zejména — Německu. Švédští malíři ještě do nedávna rádi chodívali na učení do Berlína, do Düsseldorfu, do Drážďan nebo do Mnichova, — teď dává mladší generace přednost Paříži. Němci lichotí se Švédům kde mohou, ale promluvte se Švédem jen několik slov, probírejte se trochu ve švédských novinách, — hned zjistíte silnou antipatii Švédů proti Němcům. Švédština ve mnohém je podobna němčině, ale Švédové raději se učí anglicky než německy, ač oba jazyky jsou učebnými předměty švédských škol. Ale kde je, kdo by miloval rozpínavost německou, domýšlivost a krutost vůči slabým jeho Dánům, pokrevencům Švédů, Polákům . . . Ovšem, Němcům má býti dovoleno všecko, jenom probůh nikoli jinému totéž . . . A v Norsku je láska k Německu ještě menší.

Ještě před čtyřicíti lety mohl stavěti národní museum pruský architekt Stüler, — dnes celé Švédsko zhrozilo by se pouhé myšlenky, že by budovu takovou mohl stavěti někdo jiný než domorodec. A mají pravdu: byť i z počátku trochu klopýtali, na konec dovedou si pomoci i bez ciziny. Tak tomu všude.

*

Jdeme ku švédskému Slavínu, Riddarholmskyrkan, náhrobku, nikoli hrobu švédské slávy, chrámu, jehož černá, železná a prolamovaná věž 90 m vysoká jako by svítila černou svou silhouettou do švédského kraje. Jdeme kolem Riddar-

huset, v jehož velikém Riddarhussalu ukazuje cicerone znaky všech šlechtických rodin švédských, a míti tam na stěně takové prkénko pomalované — celkem je jich tam po stěnách a i ve výklencích vysokých oken rozvěšeno pár set — znamená největší slávu švédského člověka. Jedním z posledních je tam znak Nordenskjöldův.

Stockholm: Riddarholms Kyrkan.

Fot. Axel Lindahl.

Jen přes most a jsme v chrámě kdysi františkánském, kde ode sta let nebývá bohoslužeb leč při pohřbech královských a zvony chrámové zaznívají jenom při pohřbech rytířů řádu serafinského. Uvnitř na 6000 ukořistěných praporů, standard a jiných trofeí, pak znaky všech rytířů serafinských, mezi nimi také znak korunního prin-

ce Rudolfa, presidenta Carnota . . . a půda všecka z náhrobních kamenů. V Gustavianska Grafkoret spočívá od r. 1821 tělo Gustava Adolfa v zeleném, mramorovém sarkofagu, s nápisem: Gustavus Adolfus Magnus. Švédský Napoleon . . . Před sarkofagem praporec z bitvy u Lützenu, praporec říšský a na stěnách množství praporců Gustavem Adolfem v Uhrách ukořistěných. V kryptě královna Maria Eleonora Brandenburská, králové Adolf Fridrich Gustav III., Gustav IV., Adolf a Karel III. s manželkami a dětmi. V Bernadotteska Grafkoret v objemném porfyrovém sarkofagu z Aelfdalen v Dalarne spí praotec Bernadottů Karel XIV. Jan, pod ním jeho chof Desideria, Oskar I. a Karel XV. a několik členů rodu královského. V Karolinska Grafkoret v černém mramoru Karel XII., s kovovou tlačenou lví kůží, žezlem a mečem, pak král Fridrich I., Karel X. Gustav, Karel XI. . . . tedy velmi mnoho královského prachu a popele. A zas mnoho praporců ukořistěných. V lodích pobočních, v lese ruských a německých praporců: Banér, Torstenson, Lewenhaupt a hrobky hraběcích rodů Fersenů, Wachtmeisterů, Vasaborgů . . . .

Nejsou to tu opuštěné hroby, jako u nás, v chrámě svatovítském. Neboť ob čas rozhlaholí se zvony železné věže, otevrou se brány červeného gotického chrámu a nový, tichý společník přichází ke starým, dávno trouchnivícím i ztrouchnivělým.

Ve množství těch praporců, kdyby přístupu k nim bylo, snad nalezlo by se několik českých, ale jistě česká krev napomáhala ku švédské slá-

vě. Nevzpomínáme toho s trpkostí, je tomu už přes příliš dávno a ideje, za nimiž Švédové tehdy do našich krajů táhli, zastaraly nebo změnily se. Změnily se také poměry valně: tenkrát nevěděli oni o nás, my o nich, až když přišli. Dnes víme o nich my, oni o nás nic nebo docela málo a to věci většinou nepěkné, čerpajíce svoje zprávy o nás přes moře německé, v němž utopí se každé o nás dobré slovo.

III.

Skansen.

Od časů ne příliš dávných slovo „Skansen" často vyskytuje se ve sloupcích našich novin, ba nákladem Národopisného musea československého vyšla i brožůra, kterou napsal řiditel F. A. Šubert o tomto „Skansenu", chtěje získati i širší veřejnost pro znamenitou svoji myšlenku: zříditi totiž v nově získané Kinského zahradě na rozhraní Smíchova a Prahy takový „Skansen" či jinými slovy Museum pod širým nebem, které získalo Stockholmu a zvláště svému zakladateli dru. Hazeliovi tolik zasloužené slávy.

Sotva kde jinde nalézáme takovou rovnováhu člověka mezi minulostí a budoucností, tak jako ve Švédsku, to jest sotva kde jinde dovedou všímati si a oceňovati národní minulost a stavěti na ni budoucnost, tak jako ve Švédsku. Nečiní toho tak, jako my, že za hlavní páku mezi oběma těmi oddíly časovými vidí ve státním útvaru — toho arci nemají tam zapotřebí, když‌tě po té stránce Švédsko stojí ode dávna na pevných a vlastních nohách — nýbrž na základě hesla Känn

dig själf — poznej sebe sama — snaží se poznávati jakými byli, tak aby všechen jejich příští vývoj odpovídal všem starým tradicím a všemu duchu národa. Činí tak také jiní národové sbírající a ukládají do svých museí všecky ty více nebo méně vzácné stopy staré domácí práce, ale nikde neděje se to měrou tak úsilovnou a racionalní jako právě ve Švédsku.

Nedělo se tak vždy, a jest zásluhou hlavně jediného člověka, že dnes v té příčině Švédsko je vzorem všem, kdož milují dějiny svého národa, však nejen jeho vojny a skutky krvavé, než mnohem spíše tu ohromnou práci míru, která, protože drobná je, obyčejně upadá v zapomenutí. V zapomenutí naprosto nezasloužené, neboť nikoli ve vojnách jedině zračí se charakter národů, nýbrž právě v té každodenní práci a v tom hemžení, z něhož zbývají pak věci jenom zdánlivě nepatrné, ale pro poznání minulosti přece jen důležité.

Dvě věci významné založil ve Stokholmě dr. Hazelius: norské Museum a „Skansen" a nelze mluviti o jednom a nezmíniti se o druhém. A byl i zůstává neúmorný tento pracovník vzácným příkladem energie, která slouží ke cti nejen jemu samému, než celému Švédsku, ba všemu lidstvu dokazujíc, že vytrvalost nezná jiných mezí než ty, které sama si položí a svoji víru.

Artur Hazelius, narozený r. 1833 († 1901), byl synem švédského generála. Studoval na universitě v Upsale a promován na doktora filosofie r. 1860. Stal se pak lektorem řeči a literatury švédské na ústavě pro vzdělání učitelek ve Stokholmě a do té doby spadají snahy jeho pro zreformování švédského pravopisu, čehož také svými roz-

pravami „*Om svensk rättstafning* (1870—71) docílil. Ale jsa dosti bohat po rodičích, zanechal r. 1868 úřadu učitelského, aby cele se věnoval zamilovaným svým studiím ethnografickým. Roku 1872 pojal myšlenku založiti Museum ethnografické a myšlence té věnoval pak všechen svůj život.

Cestoval v těch dobách osamělými krajinami a lesnatými údoly Dalekarlie. Provincie tato, jedna ze severnějších provincií švédských, plná lesů a divokých bystřin, po věky zůstávala uzavřena ostatnímu světu, jakoby ohraničena věncem lesních pustin. Staré mravy a dědičné zvyky zachovávaly se tu s konservatismem skoro klášterním a každá obec měla svoje způsoby a zvláštní obyčeje, jež byly zachovávány s pietou jako nějaký náboženský obřad. Z pouhého vyšívání na stuhách dívčího čepce mohl's souditi, je-li z té či oné vesnice, a jakmile jste vstoupili do nějakého obydlí, mohli jste poznati hned, jedině podle ornamentních motivů ložních přikrývek nebo dle čalounů, které ve sváteční dny zdobí stěny lidových příbytků, že se do stavení přivdala nějaká „přespolní", z obce, vzdálené několik mil. Průmysl domácí přivedla tímto konservativním způsobem několikerá pokolení k dokonalosti dosti značné. Osamělost jednotlivých obcí, skoro absolutní nedostatek peněz, vyplývající z nedostatku styků obchodních, nutily každého, aby stal se sám sobě kovářem, sedlářem, truhlářem i tkalcem. Nuda a dlouhá chvíle nekonečných těch zim, které v prosinci a lednu poskytují sotva tři nebo čtyři hodiny bledého světla denního, jsou příčinou, že člověk rád okrášlí a zpříjemní svůj domov a na-

mahá trochu svoji fantasii, aby jeho práce přinesla mu co nejvíce potěšení. Odtud vznikly ty různé kusy nábytkové a náčiní podivně zrobené, s primitivními reliefy a dřevořezbami, nezřídka kolorovanými; ty koberce velké i malé, tkané v domácnostech od časů nepamětných, jež svými motivy geometrickými a pestrou barvitostí připomínají výrobky arabské neb maloasijské, jen že trochu strnulejší jsou a jakoby ve světle bledším; ty obruby bohatých kostýmů a rozmanité vyšívání. Podle obyčeje každá dívka musila míti určitý počet těchto prací do své výbavy.

Nicméně všecko má svůj konec. V letech padesátých pronikla sem pára, parníky prorývaly vody jezer, skrytých kdysi v hlubinách lesů a brázděných tehda jen čluny zdobenými přikrývkami pestrých barev a převážejícími vesničany do nejbližšího chrámu Páně. Výrobky laciného průmyslu pronikaly do údolí a za obchodním cestujícím přicházel obchodník starožitnostmi. A ten odnášel z domů starodávné truhlice a řezané skříně, odnášel za hotové, jindy nevídané peníze i malované obrazy, na nichž svatí Tři králové v obleku dalekarlijských sedláků odjížděli na saních k jesličkám betlemským; a odnášeli i svatební šaty, celé tuhé bohatým vyšíváním, jež nosila celá pokolení nevěst.

Hazelius stopoval všecky tyto věci s pocitem člověka, který vidí loupiti chrám nebo hrobku. Tento filolog, který svými studiemi byl veden k horlivému sbírání národních starožitností, byl zároveň vlastencem, a provincie Dalekarlijská byla odjakživa jakousi svatyní švédského nacionalismu. Drsní její sedláci, každý z nich „sám člově-

kem pro sebe“ už od časů předhistorických, neznali jakživi ani výbojnosti ani otroctví. Jenom dvakráte za Engelbrechta Engelbrechtsona (roku 1434) a za Gustava Vasy, kdy tyranie dánská tísnící Švédsko od unie Kalmarské, přišla porážet jejich lesy, vyšli ze svých hlubokých roklí a údolin a vyhrnuli se z nich jako lavina, která všecko

Stockholm: Partie ze Skansenu.

Fot. Axel Lindahl.

ničí na své cestě; strhli sebou lid z ostatních provincií a učinili svůj kraj opět nezávislým.

A tyto vzpomínky jakoby odnášeli vetešníci spolu s těmi starými předměty ze starých obydlí. Hazelius umínil si, vida, že nikdo nedovede zdržeti času proud, že zbuduje aspoň útulek těmto drahocenným ostatkům, kde by aspoň starobylá

duše národa mohla žíti a mluviti k pokolením budoucím.

Jakmile se vrátil do Stokholmu, dal se do díla, všecko svoje jmění na ně vynakládal, snažil se získati mu přátel a sympatií, vymáhal dary pro svoje Museum, které mělo podle slov jeho programu: „utvořiti ohnisko úpomínek norských národů vůbec a švédského zejména.“

A darů hrnulo se nesmírné množství. Hazelius přijímal všecko: celé domy švédských sedláků, od sklepů až po půdu, všecky možné domácí přístroje a nářadí, staré kolostroje, stavy tkalcovské, kolébky, truhly, dřevěné mísy, misky, skoby, na kterých nožem vydlabány byly věrně se opakující ornamenty hadů a draků do sebe vpletených; pak ozdoby nevěst, křtící šaty, smuteční šátky, a posléze práce tkalcovské, koberce, vyšívané polštáře, přikrývky s vyšitými saněmi, koňské ohlávky, pluhy, nástroje hudební atd. atd.; posléze všecko to, co tvoří tak zvaný Slöjd lidový, to jest soubor předmětů ručně zhotovených a doma vyzdobených, pro potřebu domácí určených. K tomu všecky stopy dávných věků: kamenné sekery nebo zbraně bronzové zaujímaly místo vedle válečných seker vikingů i vedle sekery novodobého řezníka a tesaře. Stejně všecky podivuhodné předměty, týkající se omezené kultury laponské, od hrubých nožů počínaje až po celé jejich stany.

Po venkovu zase život městský a aristokratický minulých věků dával svoje relikvie a pozůstatky: cechovní praporce, universitní uniformy, sedla a zbraně nádherné, slavnostní kočáry atd. Až po válku třicitiletou byly všeobecné život-

ní podmínky ve Švédsku tak primitivní, že zvyky a obyčeje tříd vyšších nevalně se lišily od zvyků národa ostatního. Ale pobyt v patricijských sídlech a bohatých svobodných městech Německa ve století XVI., kořist, kterou sebrali po celé střední Evropě — bohužel také kořist velmi bohatou z našich Čech — a odnesli do svých barbarských sídel v Södermanlandu a jinde, vzbudila ve šlechtě švédské vkus mnohem rafinovanější. Pod vlivem německým vyvinul se nejprve průmysl švédský, který rozkvétal na základech baroku a rokoka, později slohu empirového. Tyto vlivy, jimž podléhal švédský lid, tvoří část dějin jeho civilisace a jest zajímavo stopovati je v onom slöjdu lidovém, který zdál se zprvu býti nehybně konservativním, který však přece se měnil, byť i se zvolností vývoje organického, jejž nedovedeme stopovati svými smysly.

Různé slohy, jež vyjadřují různá období evropského vývoje, šířily se pomalu i v nejvzdálenějších provinciích skandinavských, tak jako kruhy vzniklé pádem kamene na hladinu vodní, které šíří se tak, že poslední z nich vzbudí už jen sotva znatelný záchvěv nejvzdálenějších vodních částic. Tak na příklad rokoko objevilo se ve slöjdu provincie Skaneské teprve asi před třiceti lety jako nová moda.

Poněvadž země skandinavské byly po výtce pěstitelkami a uchovavatelkami starých forem, poskytne norské Museum, až úplné jeho srovnání bude dokončeno, nevyčerpatelný poklad ke studiu na příklad onoho života středověkého, poněvadž v Evropě ostatní zachovalo se stop tak málo a který ještě nedávno, před nemnoha lety bujel

se všemi svými zvyky a tradicemi v provinciích švédských.

Nechceme tuto podávati nějaké dějiny norského Musea od jeho nepatrných počátků, kdy všecky dary a příspěvky hromadily se v nevelikém bytě doktora Hazelia, až po naše dny, kdy dostavují jednu z nejkrásnějších budov pro tyto ethnografické sbírky. Kdo jen trochu měl příležitost poznati Švédsko, ví, s jakou rychlostí šíří se tam všecky obecně významné a důležité myšlenky. Jsou to zejména třídy bohaté, které nejprvé chápou dosah jejich a štědrou rukou přičiňují se, aby myšlenky ty mohly býti uskutečněny. Tím se také vysvětluje, že podnik tak velkolepý a rozsahu tak velikého mohl vyniknouti a vyvinouti se v době poměrně tak krátké. Již v měsíci říjnu 1873 bylo lze otevříti v soukromém domě, v ulici zvané Drottningsgatan, sekci lidovou jižního a středního Švédska. Roku následujícího byla otevřena sekce severní, věnovaná jedinému kočovnému národu evropskému: Laponcům; dvě leta po té následovala sekce norská, bohatá zejména dřevořezbami, kdežto Švédsko vynikalo najmě průmyslem textilním.

Výstava ethnografická Musea švédského na výstavě v Paříži r. 1878 vzbudila obecnou pozornost a r. 1883 král Oskar II. daroval veliký pozemek u Djurgardenu, stokholmské to Královské Obory, za účelem stavby nového Musea ethnografického. Museum to právě se staví od r. 1893 dle plánů architektů Clasona a Isoeusa a bude za nedlouho dokončeno. A bude jakoby zrcadlem dávných i nynějších dob skandinavských.

Zrcadlo to nebylo by úplné, kdyby nebyl podán zároveň také obraz života venkovského, to jest života nordického pod širým nebem a na venkově, s faunou i florou, která jej obklopuje ve přírodě. Několik kroků od novostavby Musea, na počátku Djurgardenu, najdeme obraz ten ve „*Skansenu*", který jest výstavištěm stálým i parkem, sloužícím jak poučení tak také zábavě.*)

Různá obydlí venkovská starých dob byla přenesena sem, obydlí táž a stejné chalupy, které stávaly v More, v Dalekarlii, v Blekingu, v Bollnessu, v Nordlandě a jinde. Ženy oblečené ve krojích národních, zabývají se tu obvyklými a starodávnými pracemi domácími, uprostřed lučin a hájů vysázených domácím stromovím. Kůželovitá chýše uhlířova skrývá se tu v kuse lesa právě tak jako hluboko v lesích dalekarlijských, a v horských salaších robí se tu sýr jako tam doma, s tím toliko rozdílem, že nemusí brániti se zdejší jejich obyvatelstvo proti divokým medvědům, kteří dobře jsou uzavřeni v nedalekých železných klecích. Dřevěná zvonice Hasjöská, zbudovaná od tamních tesařů, zaráží tu svojí baňatostí, která připomíná minarety perské nebo věže chrámů tibetských. O něco dále malé ležení laponské se soby, sáněmi, psy, pak polopodzemní Tjärdalen, dehtopalna, z jižního Švédska, Mora-

*) Jméno „Skansen" samo, vysvětluje F. A. Šubert v brožuře citované, jest místní historické. Na jedné části stokholmského Djurgardenu stávaly druhdy na skalnatém návrší malé hradby „šance", skansen, zřízené soudruhy kteréhosi švédského prince. Po těch zůstalo místu pojmenování i když hradby zanikly.

stuga z okolí Mony, s úplným vnitřním zařízením, Orsastuga z okolí Orsy a před ní vysoký „Maistang", kolem něhož tančí se za doby slunovratu. Jinde selský dvorec Oktorpsgard z Hallandu, kostelní věž Hällestadstapelu, stará Bollnässtuga ze stol. XVI., přenesená sem z Helsinglandu... pak v ohradách sobi, malí gotlandští koníci skogsruss, jinde krávy s mlékárnou — a kdo ví co ještě. I stará obydlí Vikingů, komptoiry hanseatské atd. jsou zde zastoupeny. Kdo podrobnějšího popisu si přeješ, toho na brožuru svrchu citovanou odkazujeme.

Všecky tyto útvary minulosti žijí, nejsou jenom mrtvými ukázkami musejními; duše jejich občas vrací se a mluví svým jazykem ku zvědavému potomstvu. O Vánocích na příklad „Skansen" se osvětlí, a byť i starodávné ty všelijaké lucerny nevyrovnaly se moderním prostředkům osvětlovacím, přece blikavá jejich světýlka prorážejí vesele nočními temnotami. Okna starých domů září a krby šíří milé teplo ve starých těch „stugách". I ve „Skansenu" je veselá noc Vánoční „Julafton". Jindy v zimě provozují se tu různé staronárodní sporty, sjíždí se strání po sáňkách anebo kumpanie „drabantů", vojáků ustrojených v uniformu starých vojínů Karla XII. provádí tehdejší vojenské evoluce před velikou, ze sněhu zrobenou sochou Karla XII., nebo dobývají sněhové a ledové tvrze. V letě proudí sem obyvatelé Dalekarlie a tančí vesele kolem Maistangu, a i na podzim konávají se tu všelijaké lidové slavnosti.

A podobný „Skansen", dík iniciativě řid. F. A. Šuberta a benevolenci měst Prahy a Smí-

chova, bude snad v nedaleké době zařízen i v Praze, na pozemcích zahrady Kinského, která stane se bohda cílem vycházek stejně zábavných jako poučných, kde způsobem nad jiné příjemným budeme moci pohlížeti my, pokolení poslední, na dávný život a staré tradice pokolení zašlých. Národ, který tímto způsobem zpět se ohlíží, nestihne osud ženy Lothovy — naopak, v poznání minulosti života i nejintimnějšího čerpati budeme jenom síly k vývoji docela modernímu.

IV.

Saltsjöbaden.

Přese všecky krásy Stockholmu nejpěkněji přece je mimo Stockholm. Sic nevím, jak v zimě bývá, ale v létě dojista. Leč byste veškeren ten přírodní ráj, který je kolkolem, k samému městu počítali. A můžete také docela směle, protože Stockholm, zvláště teď v létě, jako by se rozšířil na sta a sta těch okolních ostrovů a ostrůvků, na ty zátoky a sundy tak, že vlastního obyvatelstva Stockholmu ve městě ani neuzříš: hned po denní práci a kancelářských hodinách rozejede se na všechny strany do svých zátiší roztomilých a živo je snad jenom v hotelích.

Zajeď na kterou stranu chceš od Stockholmu, po souši nebo po moři, drahou nebo parníkem, všude narazíš na zákoutí idyllická.

Když projížděli jsme poprvé archipelem švédským, čím více ke Stockholmu blížil se náš parník „Gauthiod", tím více vzpomínal jsem „Tisíce ostrovů" na Sv. Vavřinci, při výtoku kanadských jezer v Americe... Tam také tolik ostro-

vů a ostrůvků, porostlých zelení i namnoze jen pustých skalisek, rozházených po široké, moři podobné řece a na nich co chvíli nějaké roztomilé zátiší letní, jenom že zde ve Švédsku všecko je tak trochu něžnější, prostší, poetičtější, proti těm nádherným a nadutým villám a zámkům amerických nabobů. Tak jako by zde více klidu a spokojenosti vládlo než tam za Oceanem.

Dvěma hlavními směry rozkládá se Stockholm mimo kruh vlastního města, na západ a na východ, a jest to právě toto okolí švédské kapitály, které láká nejednoho turistu snad víc než mnohé, nad míru zajímavé památky ze starých dob zašlé a zas pomalu se probouzející slávy švédské, jakož i stopy divné severanské kultury. Ačkoli zdánlivě v obou těch směrech není nic jiného než lesnaté ostrovy, poseté villami, přece ne nesnadno poznáš rozdíl mezi západním Mälaren a východním Saltsjön. Břehy jezera Mälarského, které u samého Stockholmu s mořem se pojí, nemají daleko onoho divokého rázu Skärgardu, zoraných lánů je zde již mnohem více a olesněné výšiny jsou nižší a vynikají méně. Tady už počíná „Sörmländský kraj", táhnoucí se na jih až k Aby, olesněná, mírně vlnitá to krajina, o vrcholcích dvacet až třicet, zřídka až sedmdesát neb osmdesát metrů vysokých, prosévaných nesčetnými jezery.

Souostroví na východ před Stockholmem ležící jest celkem také jen nízký, v nesčetné ostrovy rozervaný, lesnatý kraj, který u Stockholmu samého vypíná se do výše asi jednoho sta metrů, ale potom stále se níží a níží, až zmizí docela v moři, které tuto zove se Saltsjön. V těchže skjä-

rách leží asi hodinu parníkové cesty před Stockholmem pevnost Vaxholm, víc idyllická než strašidelná, a pro důstojníky příjemný letní byt.

Přiznám beze skřipce, že několikahodinné dívání se na ty ostrovy nevysoké, zdánlivě splývající s pevninou, táhlé a pořád lesnaté, a jen tu a tam, kde menší a malé byly, holé a skalnaté,

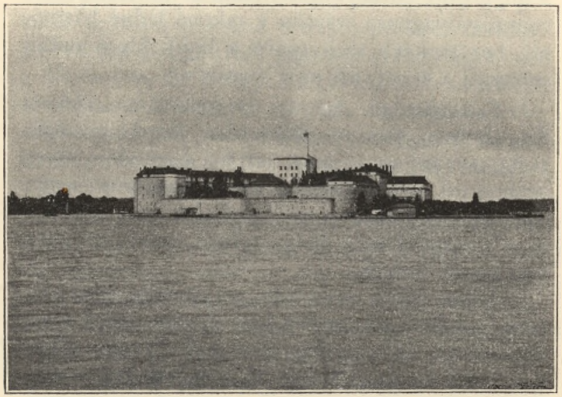

Pevnost Vaxholm ve skjärách před Stockholmem.

Fot. Axel Lindahl.

přece jen mne unavovalo tak, že raději do lodní jídelny k smärgasbrodu jsem se uchýlil — až teprve později, když v malé yachtě, plachetní lodičce jsme „bloumali" v těch kanálech a sundech, a když docela z blízka poznali jsme něžný půvab zvláštního toho kraje, za nádherných slunce západů nebo měsíce východů, a když dýchali jsme vzduch nezkažený kouřem parníkových ko-

minů, pak teprv začal jsem do opravdy milovati to daleké zákoutí — a vzpomínal při tom staré, první a největší lásky své, té drahé země české, která přes to, že jest mnohem bohatší, daleko velkolepější a půvabnější, přece jen je chudá. Zde všude jen lid toho kraje, země i obyvatelé její, ať tak dím, sobě rozumějí, všecko je tady své a nic cizího, od nejvyššího pána až do ledajakého commisvoyageura, všecko v takové ladné harmonii, bez trpkých těch svárů a bojů, které pořád ochuzují a rozrývají naši domovinu . . .

Saltsjöbaden je asi nejmladším děckem Stockholmu. Jsou to přímořské lázně ve skjärách, trvající sotva deset let, asi na hodinu cesty drahou od Stockholmu, a místo, kam mezi svoje odpočívající poddané zajíždí i sám král, dýchaje tu v Grand-Hôtelu čistý vzduch právě tak jako my, prostí turisté.

Máme dvojí cestu tam, po parníku nebo vlakem, a volíme na poprvé tuto druhou, snad z nedočkavosti, už abychom tam byli. Všude jinde, tedy také ve Stockholmě je s podobnými výlety jinak než u nás: nemusíš se vázat na minutu, vlaků i parníků jede dost, zmeškáš-li jeden, počkáš jen chvilku na druhý a proto usedáme na zdařbůh na nábřeží „Carl XII. torget" na malý parníček, který v několika minutách doveze nás ku Saltsjöbananstation, v jižní části města, Södermalmu.

Sedíme na přídě parníčku a rozhlížíme se pořád s rozkoší po malebném městě, které podívání může míti člověk nanejvýše ještě z kajku na Zlatém rohu cařihradském se prohánějícího, na Skeppsbron a kontory velkokupců po pravici,

na kasárny v zeleni Skeppsholmenu se skrývající a na Kastellholmen po levici — a už jsme u stanice, sotva že se pohled na velký Saltsjön a dlouhou perspektivu na zevní přístav otevřel. Hned přes silnici a takořka na silnici je nádražíčko, hned jsme u kasy, položíme korunu, řekneme Saltsjöbaden (vyslov Salčöbadn) a klidně, se vším pohodlím, neberouce ani konduktora na poradu, aniž jej pokorně o místo prosíce, zasedneme v kupé jediné třídy tramwayového vlaku, sice o dřevěných, ale širokých a pohodlných sedadlech se stěnami o širokých oknech, ba takořka celeskleněnými, tak že vyhlídka je nerušena na obě strany, tím spíše, když vagon, nejsa rozdělen v kupé, připouští všude rozhledu.

Sotva že z malého tunelu vyjedeme, už rozvíjí se malebné panorama, nejdřív končícího města, předměstí, moře a skalnatých i lesnatých, hned s předměstím sousedících výšin, pak panorama skjär, kolem nichž letíme po mostech a viaduktech, po druhé straně majíce zas jezírka uprostřed lesů jehličnatých i listnatých. Mezi tím všude villy s koupelnami a malými přístavišti při břehu jasné vody a na stanici Dufnäs zahlédneme Skurusund, dlouhý úzký kanál, nejkrásnější to stockholmskou cestu parníkovou, kudy snad pojedeme zpět.

Tak pořád obrazy se mění, až staneme za tři čtvrti hodiny na dřevěném perroně, vysokém tak, že nemusíme ani seskakovati s vozu, než jen přestoupiti a jsme v letním zátiší stockholmském, v mořských lázních, kde není na nádraží ani hôtelových sluhů, kteří by o vás se rvali, ani omnibusů, ani drožek, které ve vyhánění tarifů

do závratných výšek by se předstihovaly — nic, co by vám ztrpčovalo příjezd. Pochopíte však, uvážíce, že tu jen jediný, ovšem velikolepý hôtel, opravdu Grand-Hôtel a jediná, také veliká restaurace. Obě tyto instituce jako by věděly, že musíte k nim, budete-li jich potřebovati, nestarají se o příchozího.

Zacházíme do háje borovic, hned u nádraží se rozkládajícího a jdeme širokou, jedinou cestou po řídce porostlých skalinách, dýchajíce solný mořský vzduch, plný vůně konifer, až pojednou z těch borovic otevře se před námi malá zátoka, půvabná, rozmilá a za ní rozsáhlý Baggensfjärd, nejširší a nejvíce slané mořské rameno vnitřního stockholmského Skjärgardu.

Po pravici veliký ten hôtel, v jehož rozsáhlých, nad míru elegantních a ode všech banálních hôtelových tradic odchylných místnostech známí nás později provázeli, po levici na ostrůvku můstkem se Saltsjöbaden spojeném a na skalní výšině Saltsjöbadens Restaurant, kde rovněž po několika dnech s přáteli těmi osvěžovali jsme se z horka pořád i tady únavného.

Teď jdeme tudy sami, my dva, a je nám, jako bychom na svatební cestě byli; tak tady všecko hraje tu svoji poetickou, tichou symfonii, kterou popsati nelze. Ticho a klid — to je as nejvýraznější známkou těchto mořských lázní, v nichž není hlučného strandu, neřku-li všedních bazarů lázeňských a všech těch do únavy se opakujících věcí. Všechna populace lázeňská je rozstříknuta po villách, z nichž jedna před druhou v zeleni svých zahrad a hájů se ukrývá, v domcích po lese porozsetých a jen sem tam některý

chodec ubírá se do lázní, úhledných to dvou budov nedaleko do moře postavených.

Tam prozatím jeden sluha stačí k udržení pořádku a sbírání zůstalých mokrých ručníků. Více prádla totiž v panském oddělení není tady zapotřebí. Skok do vody, trochu zaplování sem a tam stačí zdejším lidem, lázeň v málo minutách je odbyta. Za to třeba dvakrát nebo třikrát denně.

Chodíme tak dlouho po Strandvägu a potkáváme chodců málo. Babka s vozíkem ovocem naloženým prodává třešně, kilo za švédskou korunu, našich peněz asi korunu a třicet haléřů, snad to jsou třešně odněkud od nás importované a zdá se nám hříchem je kupovat za peníz tak nestydatě drahý.

Jindy tedy také král sem přijíždívá, sestupuje v Grand-Hôtelu, tráví tady několik dní, chodí do restaurace na obědy a procházívá se po Strandvägu. Ba také v zimě, kdy je zde prý mnohem čileji než v létě. Pak Saltsjöbaden je spojeno se Stockholmem lesklou hladinou ledovou, učiněným ideálem pro bruslaře a výšiny v Saltsjöbaden změní se ve skvostné dráhy pro jezdce na lyžích, kteří tu provádějí svoje závody a krkolomné skoky. Také kus severanské olympiady loni — 1901 — v únoru tady se konal.

Tohle všecko mohlo by býti nanejvýše jen suchým a hodně kostrbatým úvodem k jednomu z veršů hymny na stockholmský skjärgard. Nikdo, a já nejméně, dovedu načrtnouti perem zvláštní to kouzlo, které spočívá v tichých těch ostrovech kolem Stockholmu, nevynikajících vegetací ani romantičností, jen takovým mírem a

klidem zvláštním, jež divně působí na duši životem znavenou. Je jako dávka morfia, návštěva těch tišin půvabných, že zatoužíš po ní vždy znovu a znovu, a znovu také jsme se tam vraceli a trávili chvíle nezapomenutelné na ostrovech a sundech, dávajíce se tu kolébati na loďce plachetní, která smýkala se po vodách málo rozčeřených, jako když jemná ruka samet hladí.

V.

Kapitola skoro sportovní.

„Jen přiďte k nám," zval mne několikráte roztomilý kollega z Mezinárodního výboru pro hry olympické, řízný Oefverstelöjtnant p. Viktor Balck, Oefverlärare vid Kongl. Gymnastika Centralinstitutet, tedy podplukovník a vrchní učitel na král. ústředním tělocvičném ústavu ve Stockholmě, jeden z nejznamenitějších fedrovatelů švédského tělocviku a sportsman v nejušlechtilejším toho slova smyslu, „náš Idrottsparken bude vás zajímati. A přijeďte pokud možno v zimě", dodal, „sic uvidíte vlastně tuze málo a rázovitost našeho sportu vám ujde."

Pak, v únoru minulého roku — 1901 — došlo pozvání k „nordickým hrám" — ale na cestu do Švédska v té době nebylo ani pomyšlení. Nemohl jsem jinak, než až v červenci, po skončené práci školní . . .

Té soboty po našem výletě do Saltsjöbaden, kam jeli jsme nejprve „incognito" a v prvních dnech našeho pobytu ve Stockholmě, a když už jsme se byli ohlásili panu Balckovi, volá mne

telefon v našem pokoji hôtelovém a po několikerém haló s obou stran prosí mne podplukovník Balck a moji choť, abychom přijeli zitra na jeho venkovské sídlo do Bergudden, nedaleko Saltsjöbaden a strávili s jeho rodinou několik okamžiků. Zároveň následovala omluva, že v té chvíli nelze poskytnouti nic jiného, než skromný venkovský

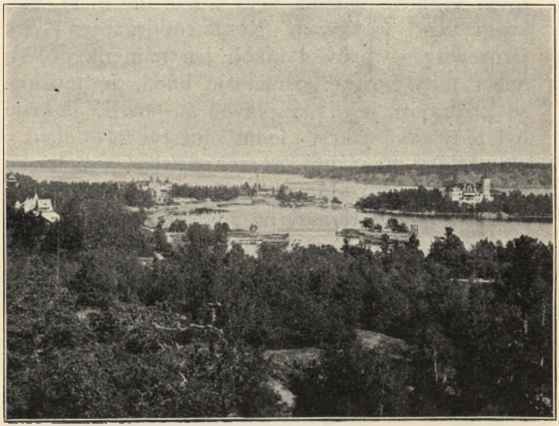

Saltsjöbaden. Fot. Axel Lindahl.

pobyt, když teď „celý Stockholm" je ve skjärách . . .

Zatím potulujeme se jako svědomití turisté všemi musei a sbírkami, a v neděli v 1 hodinu zase známou už cestou parníčkem k nádraží, pak hodinku malou překrásným tím skjärovým krajem do stockholmského „Trouville".

Na nádraží v Saltsjöbadenu pan Balck —

osobnost i v našich kruzích sokolských a tělocvičných známá — tentokrát bez nádherné uniformy svého pěšího pluku a jen v lehkém bílém, lodenovém obleku, pak jeho tři děti, sedmnáctiletá slečna Sigrid, která nedávno vrátila se z několikaměsíčního pobytu v Německu, třináctileté poupě Gunhild a sedmiletý Erik, přes těžkou nemoc, kterou přestál před nemnoha měsíci a dík sportovní výchově klučina jako u nás desítiletý, pak svagr Karl a příbuzný Kommendörkapten Erik Brusewitz — průvod nikoli jen nám na počest, neboť milý hostitel oznamuje hned, že musíme se připraviti ještě na plavbu po moři. Průvod byl tedy také jakési „lodní mužstvo".

Mlčky pomíjím zas ty půvabné procházky v Saltsjöbadenu. Zvláštní a podivuhodný ten rozhled s hôtelové terassy na zátočiny a zálivy, také čistotné zařízení Grand-Hôtelu, — sic nevím, kdy měl bych přestat s hymnami na nádheru přírody Saltsjöbadenské.

„Obědváme podle zdejšího obyčeje ve čtyři hodiny," oznamuje pan Balck, „a potřebujeme domů hodinu, tedy rychle malé občerstvení v restaurantu „Saltsjöbaden" a pak vzhůru na moře!"

A pluli jsme po moři a byla to z nejkrásnějších plaveb, jakou našinec, zvyklý na vodách nanejvýše jen na nemotorné, začouzené parníky, dovede si jen pomysliti. V malé zátoce houpal se malý elegantní člun plachetní a s důvěrou mohli jsme se svěřiti větru i vlnám, neboť pan Balck je stejně dovedným námořníkem jako bruslařem, šermířem, kopinníkem atd. A plachtíme s vydatnou pomocí švakra Karla a kaptena Bruse-

witze mezi skjärami v plném slunci letním a v mírném větru, některou chvíli ve smrtelných úzkostech o malého Erika, který na okraji malého člunu balancuje jako bezstarostný pták.

„Umí přece plavat?“ táži se pro svoje upokojení.

„Ba ne,“ praví přítel pan Balck. „Ta nemoc ho zdržela, až napřesrok přijde do vody. Ale nemějte starosti, jsme zde zvyklí na vodu, hoch tam nespadne . . .“

Pan Balck zpříjemňuje nám plavbu a vypravuje všelicos o skjärách vůbec a o sportu na nich zvlášť.

Rozumí se samo sebou, že stockholmský skjärgard a rovněž jezero Maelarské pro přátely sportu veslařského a plachetního je učiněným rájem.

Celé neděle možno projížděti ve člunu nesčetné sundy, kanály a zátoky stockholmského skjärgardu na východě a jezera Mälarského na západ od Stockholmu a není se co báti, že by oko umdlelo z pohledu na idyllické ostrovy a holmy, byť se tak zdálo turistovi, spěchajícímu rychle kolem v čoudícím parníku. Proto náleží plachetní a veslové tury k nejstarším sportům švédským a jejich původ sáhá až do dob dávno předhistorických.

Malé ty zálivy a úzké průplavy, jež všude v archipelagu mořském i na jezerech švédských se vyskytují, velmi podstatně působily na rozvoj a stavbu malých člunů, z nichž zvlášť znamenité exempláry má stockholmský Yachtklub. Jsou to vesměs čluny menší nosnosti než 20 tun.

Zvláště vynikají dva druhy člunových typů, charakteristických pro skjäry a sice t. zv. „skuta", prostranný člun o jednom stěžni s ohromnou velkoplachtou a stěžněm předním. Skuty, jichž užívá se ve skjärgardu namnoze jakožto lodí nákladních, jsou výtečnými loděmi plachetními a zejména tam konají dobré služby, kde jde o to, před větrem lavírovati, ve kterémž případě jest jim s velkým prospěchem jejich široký, nepříliš hluboko sáhající trup. Jiného rázu jest t. zv. skötbot, rybářský člun skjärgardu, malý a úzký, jenž plachtí rovněž znamenitě.

Po celé léto panuje mezi majetníky lodí, člunů a yacht velmi živý ruch, neboť skoro každé neděle bývají závody plachetních lodí různých klubů, z nichž nejčelnější jest švédský yachtklub Kongl. Svenska Segelsällskapet, největší yachtklub v Evropě, kluby v Lidingö a Waxholmu; pak v Marstrandu, Lysekilu, Strömstadu, Saltsjöbaden, Dalarö, ve Furusundě a j. Vedle regat, jež konají se každoročně, bývají také plavby distanční, však nejvýše na vzdálenost 60—70 angl. mil. —

Nejoblíbenější jsou však plachetní tury, při kterých majitel loďky sebere něco potravin, třeba na několik dní a s několika přátely nastoupí svoji cestu. Roztáhnou plachty a pustí se po větru kamkoli do skjärgardu, kam je vítr zavěje. Tak plují od ostrova k ostrovu, podle náhody, a zakotví večer v některé klidné zátoce; zatím co shánějí v nejbližším dvorci čerstvé zásoby ovoce, něco mléka, kuřata a zatím, co přátelé kouří „na palubě" svoji dýmčičku, snáší se noc, ta světlá noc severanská, prosáklá světlem beze

stínu, v níž člověku ani spáti se nechce . . . Potom ráno. občerstvující koupel, ku které Švéd ostatek každou chvíli je hotov, plachty rozepnou se znova a nová, stejně zajímavá projížďka počíná znova. Nic krásnějšího nedovedeme si představiti my lidé pevninoví, než takový pohyb, prostý všeho otřásání, jakému jsme zvykli na vozech a železnicích, pohyb kolébavý a mírný, divočejší leda jenom tenkráte, když člun dostane se do kýlových vod kolem jedoucího parníku. Pak jako bychom okamžik byli na vysoké houpačce . . . Duch při té plavbě odpočine a posílí se, nemáme tu novin ani korrespondence, ani lodních klepů a protivných cizích tváří, jimž na parníku se nevyhneme, nepodléháme tu žádné autoritě, zakaboněných, mrzutých a nepřátelských představených, aniž podřízených tu není, jen sladký ten pohyb beznárazný, pořád a bez konce. Prý prodlužuje to život, osvěžuje duši a tělo činí elastickým. Že duši to osvěžuje, přesvědčil jsem se sám, na prodloužení života a elastičnost těla věkem už silně zkoprnělého bylo toho však málo.

Veslování jakožto sport vyvinulo se ve Švédsku teprve během posledních let. Dříve bývalo pouhou zábavou a proto i stavbě veslařských člunů teprve v posledních dobách věnuje se trochu více pozornosti. Také klubů veslařských je dnes již značný počet ve Švédsku a nejznačnější všech je Stockholmský veslařský klub a klub Mälarský, které oba užívají výhradně závodních člunů zvaných Outriggers. Těmto blíží se v novějších dobách čím dále tím více i čluny zábavné, bývajíce stavěny stejně štíhle a vynikajíce skoro stejnou rychlostí. Veslařský sport stal se tak populár-

ním, že zhusta lze vídati i samy dámy veslovati o závod a rozumí se samo sebou, že letní obyvatelé skjärgardští mají při svých villách stejně čluny plachetní jako veslařské.

Do řady vodních sportů patří trochu také rybářství, ku kterému moře i jezera a řeky na ryby bohaté přímo vybízejí. Sportovně provádí se však jen chytání lososa na udici jako ve Falkenbergu, Laholmu, Aelfkarleö a j., jakož i na norrländských řekách a jezerech, v nichž vyskytuje se neobyčejné množství ryb, jako pstruhů Laxöring (Salmo trutta), Rör (Salmo alpinus), Harr (Thymallus vulgaris) a j. Cizinec arci musí si nejprve vyžádati dovolení majitele k rybaření, obyčejně však s velkou ochotou se mu přichází v té věci vstříc; jenom na moři a v panenských vodách laponských možno rybařiti dle libosti bez dovolení a bez kontroly. Zvlášť oblíbenou zábavou v pozdním létě bývá chytání raků, již jak ve Švédsku tak i ve Finsku vynikají velikostí a znamenitou chutí. — — —

Sotva my tady v Čechách dovedeme si představiti líbezně idyllický život po souši i po moři ve skjärgardu vůbec a v Bergudden na malém ostrůvku Ingarön nedaleko Saltsjöbadenu zvláště. Neveliký ale nanejvýš pohodlný, červeně natřený venkovský domek, sice ne docela blízko při břehu ležící, ale úplně v zeleni hustého loubí skrytý před zrakoma řídkých těch, kdož tudy kolem jedou — jen v neděli večer projíždí tudy několik parníků vracejících se z výletů do Stockholmu — a jenom asi sto metrů široký sund, tak řečený Strömmekanal, s klidnými, teď hladkými vodami dělí Ingarön od ostrova protějšího,

náležejícího baronu Söderströmovi, se starým, patriarchalním zámkem tohoto švédského velkostatkáře.

Veškero okolí Balckova venkovského sídla prozrazuje vybraného sportsmana. U malého přístavu malá koupelna a plovárna, a vedle toho kotví mimo náš plachetní člun ještě člun veslový a jakýsi druh vodního velocipedu, po němž nejenom půvabná Sigrid, nýbrž i malá Gunhild a Erik velmi dovedně „tramplují" po Strömmakanále. Na protilehlé straně domu, na trávníku je řada tělocvičného náčiní, jež byla na pařížské výstavě r. 1900 vyznamenána cenou.

„Zde tedy trávíte svoje prázdniny?" táži se poněkud závistivě.

„Nejen prázdniny", odpovídá podplukovník Balck, „ale také větší část léta. Škola nesmí nám v tom překážeti. Ještě v listopadu vstáváme hodně časně, v sedm hodin vsednu s dětmi do své yachty a plachtím do Stockholmu."

„V té bouřlivé roční době?"

„Ovšem", usmívá se pan Balck. „Někdy tancuje náš člun hodně vesele, ale tomu musí děti přivyknouti. Ostatně není moře tak zlé jak vypadá, zvláště ne na skjärách . . . Ale teď ještě jen malou mořskou lázeň, dovolí-li domácí paní!"

„Ano", svoluje ráda paní Balcková, „ale pánové musí si pospíšiti, sic dostanou vysušený rostbeef a pak umývám své ruce v nevinnosti . . ."

Problem, kdo se má koupati dřív, zda dámy nebo páni, byl rozřešen stejně rychle jako prostě: dámy zůstaly v Bergudden a my pánové veslovaly ve člunu na druhou stranu, ke plovárně pana barona Söderströma.

Ze všech vodních sportů je však ve Švédsku nejrozšířenější — poněvadž nejpřístupnější — plování. Koupel s plováním spojená jest kde komu, mladým i starým obého pohlaví nejmilejší letní zábavou a právě tak jako hlavní město vyniká pěknými plovárnami, tak zase najdeme u každého letního sídla v archipelagu švédském malou, jenom rodině sloužící koupelnu a plovárnu, bez níž málo kdo dovede se obejíti. Městská správa stockholmská především stará se o pohodlné koupele a podporuje zdravý tento sport tím, že přejímá na svoje bedra všechen náklad na koupele žáků z obecných škol, jimž vyhraženy jsou v určité hodiny některé bassiny obecní plovárny. Také dělníkům umožněno je každodenní koupání tím, že platí ráno a večer za koupel jenom 5 öre, asi 3 krejcary.

Obecní plovárna stockholmská „Stockholms Stads Bad och Siminrättning" u železničního mostu za Vasabronem pro pány a dámy náleží k nejpěknějším svého druhu. Vyniká nejen ústřední svou polohou, ale zejména proudem čisté, stále se měnící vody (při výtoku jezera Mälarského), pak velikými a hlubokými bassiny a vysokými věžemi o několika patrech, ze kterých co chvíli nějaká pružná postava vyletí, udělá ve vzduchu několik odvážných přemetů a skočí do vody. Plování vede ředitel Olaf Köhler, muž o stockholmský sport plovací zvlášť zasloužilý.

Nejživěji bývá na plovárně mezi 1—3 hodinou, před obědem. Všechny bassiny jak pro pány tak pro dámy bývají plny — stojíť jedna lázeň jenom 25 öre (asi 16 kr.) a zjednodušena je tím, že neužívá se plovacího obleku — ani v jednom

ani ve druhém oddělení! Věc také pro mravy švédské významná.

V tu dobu jistě najdeš v plovárně několik vynikajících gymnastů, kteří pořádají krkolomné skoky z ohromných výšek.

Skoro každé neděle bývají tu veřejné produkce žactva, chlapců i děvčat, k nimž má přístup nejširší obecenstvo, jež rozsadí nebo rozestaví se kolem bassinu a s interessem stopuje evoluce jednotlivých plavců. Velká produkce plavecká bývá však jenom jednou do roka a to v srpnu. Náleží ku zvláštnostem stockholmským a sotva kde jinde lze viděti něco podobného. Nejen, že bassin uvnitř plovárny je plný obecenstva, ale publikum tísní se také při břehu pod železničním mostem, chtíc viděti aspoň stín postav do vody letících. Představení počíná obyčejně odevzdáním jubilejního věnce těm, kteří před 50 léty nabyli mistrovství v plování. Po té následuje produkce mistrů a kandidátů mistrovství letošního, jimž pak v odměnu dostane se věnce z listí dubového a vrbového; na konec velká zkouška plavců mužských i ženských, a mnohá z dam provádí stejně smělé a vysoké skoky jako nejlepší turnér. Že při podobných příležitostech náležitý kostum je předepsán, rozumí se samo sebou. Různobarevnosti obleků užívá se pak také ku rozmanitým figurám, jež plovoucí ve vodě tvoří, a podobným effektům.

Možná dost, že ve mnohé plovárně jinozemských měst prováději se zkoušky stejně dovedné, snad ještě mnohem smělejší a pěknější, ale takové všeobecnosti jako ve Stockholmě netěší se plování nikde. Totéž platí o všech jiných vod-

ních sportech (i zimních sportech na vodě) a proto také je lepých a svižných postav ve Švédsku mnohem více než kdekoli jinde. — — —

Po zvyku švédském neměli jsme ani my na Bergudden mnoho příčiny k přípravám plaveckým a deset minut stačilo z plna k nejkrásnější mořské koupeli. Potom vybrané švédské diner en famille, s akvaritem, smörgasem a různými důkazy, že i skjäry zdánlivě neúrodné poskytují znamenité zeleniny, ovoce atd. Po diner: házení kopím, a bylo roztomilým podíváním, kterak malý Erik se namáhá trefiti terč malým svým kopím . . .

„Ve středu mi věnujte ještě trochu času," prosí při rozchodu pan Balck, místo aby poroučel. „Ukáži vaší paní a vám ještě všelicos ve Stockholmu, co jindy turista sotva uvidí!"

*

A ve středu, přesně v udanou hodinu, ohlašuje se pan Balck v našem hôtelu — a veze nás především k lunchi do Operakälaren.

„Je tohle ta vzácnost stockholmská, turistům jinak nepřístupná?" táži se poněkud na rozpacích.

„Upokojte se, milý příteli," zní odpověď, „u nás ve Švédsku musí každý host prodělati tuto torturu. Lituji jen ještě více, že nemám k disposici vlastní svoji domácnost na Engelbrecktsgatanu, abych vám počátek co nejvíce mohl zpříjemniti."

„Což jste to už neučinil v Bergudden?..."

Jen účastník byl by mohl pochopiti, že jsme po lunchi nevstupovali už tak čiperně do vozu

jako jsme vystupovali, přijíždějíce sem, abychom odejeli do Tattersalu na Ostermalmu. Tam čekal na nás již pan baron Sven Hermelin, Ryttmästare vid kongl. Lifregements-Dragoner, správce Tattersallu a prováděl nás pak krásnými, elegantními a zároveň prakticky zařízenými jízdárnami — z nichž jedna v přízemí, druhá v prvém poschodí — oblékárnami, šatnami pro dámy i pány, spolkovými místnostmi jízdeckého klubu až do velikých redakčních místností stockholmských sportovních novin.

„Máte něco podobného také v Praze?“ tázal se blahovolně pan baron Hermelin.

„Bohužel nikoli!“ musil jsem přiznati.

Švédsko je vybranou zemí sportovní a svrchu zmíněné hry severanské ve Stockholmě dokázaly, že zde více než kdekoli jinde reorganisované hry olympické mohly by míti místa. Ode dávna, pokud jen sáhá pověst i historie, býval zde zvláště zápas oblíbeným zaměstnáním obyvatelů skandinavských. Bältespännare, zápasníci nožem ze století dávno vyhynulých, jichž Molinovu sochu již jsme viděli, jsou toho klasickým svědectvím.

Už tenkrát mívali velmožní pánové v obyčeji na koňských trzích k tomu účelu zvlášť seřízených štváti proti sobě svoje hřebce a sport bruslařský a zimní vůbec býval od dávna tady v plném květu, a to v květu tím bujnějším, čím více bylo sněhu a ledu. Když obyčeje a mravy během času zjemněly, změnil se také sport, ale chuť k němu je dnes ještě silnější, tím spíše, když sportsmen našli v Jeho královské Výsosti korunním princi svého příznivce. Je to také z větší části

jeho zásluhou, že v novější době bylo zavedeno do Švédska množství nových sportů a že veřejné závody byly systematicky srovnány. Teď jest vedle jízdy koňmo a plování, běhu na lyžích a bruslích také jízda na kole, tělocvik a různé druhy her míčových oblíbenou a nikoli naprosto neužitečnou zábavou stockholmských lidí. Stejnou měrou jako rostl zájem pro sport, ukázala se také potřeba zříditi pro různá odvětví sportu společný domov, a tak, když prostřednictvím korunního prince od král. obory byl postoupen dostatečně velký pozemek a utvořila se akciová společnost, vznikl proslulý nyní Idrottspark (sportovní park) stockholmský.

Tam jedeme teď, od Valhallavägen širokou Sturevägen a vidíme odtud vkusný vjezd, ve slohu norských dřevěných staveb. Vstupujeme tudy a spatřujeme velké, bílokmenné břízy a vzpjaté, stinné duby, pod nimiž prostírá se zelený drn, mezi tím v měkkých liniích jasné stezky pískové. Na sever a na jih od toho místa prostranné dřevěné budovy, vlastní to etablissement sportový. Uprostřed velké otevřené, pískem posypané místo, obklopené závodištěm cyklistickým 400 m v obvodu měřícím, vycementovaným, ne sice největším, ale prý nejkrásnějším v Evropě, možná i v Asii a v Africe. Velkého prostranství, měřícího 10.000 m², užívá se v létě pro tennis-groundu, ku hraní footballu a k jízdě koňmo s překážkami, v zimě zase napouští je vodou a mají příjemné kluziště. Zvláště při světle elektrickém působí asi ojíněné okolí dojmem čarokrásným.

Po pravici leží velký prostranný Lawn-tennis pavillon o dvou polích, sborovnách, prostranných

oblékárnách, koupelnách a toilettách, s místnostmi pro korunního prince a tribunami pro diváky o 100 sedadlech. Veliký sál lawn-tennisový má plochy 1000 m². V přízemí ovšem také restaurace, kde nás hostí čajem, pečivem a vinnými hrozny.

Naproti zase „Velociped-pavillon“ s místnostmi spolkovými, opět oblékárnami, toilettami

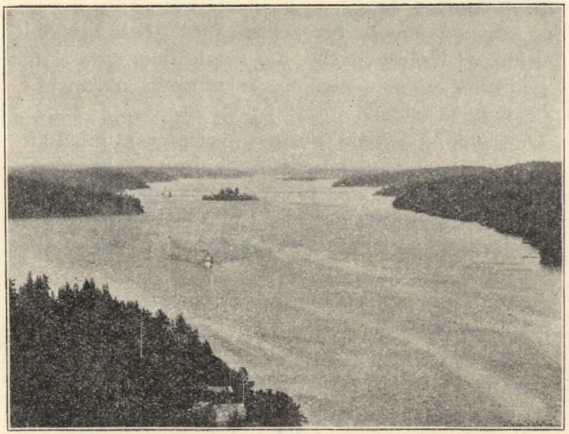

Partie z Mälaru.

Fot. Axel Lindahl.

atd., tribunou pro hudbu a pokojem pro služebnictvo a na tribunách po obou stranách hlavní budovy je místa pro 1500 diváků, o místech k stání nemluvě.

Pod a proti tribunám na Sofiahemsvägen velká stanoviště pro velocipedy. Pro cizí cyklisty je zřízen pavillon zvláštní.

Místnosti jsou vesměs krásně dekorovány a nábytek norského slohu stejně elegantní jako praktický, všude osvětlení elektrické. Zdá se tedy, že jste zde ve sportovním ráji, v tomto okamžiku sic opuštěném. Abychom po americku zakončili: to všecko stálo 150.000 švédských korun, přes to, že pozemek dán byl zadarmo, a už teď, sotva to celé slouží několik let, musí býti sportpark rozšířen.

U nás neudržela se ani prostička závodní dráha v Holešovicích . . . a tak jako tam v té jízdárně, ani zde nemohu se ubrániti melancholickému vzdechu.

Silné a svižné postavy švédských mladíků i mužů jsou nápadny i povrchnímu a zběžnému turistovi a jejich volný, čerstvý a podnikavý způsob souvisí dojista s racionálním životem, kterým ve Švédsku mládež se vychovává a s pěstěním tělocviku a sportu.

„Sunda själar, friska kroppar pryda vara män" — zdravé duše, svižná těla, zdobí naše muže! míní podplukovník Balck při rozchodu. On sám je toho nejlepším důkazem.

VI.

Drottningholm.

Kolkolem Stockholmu příroda člověku, člověk přírodě napomáhal a oba ti činitelé vytvořili skvost jediný svého druhu. A je důležita ta součinnost, neboť sebe nádhernější obraz přírodní silně pozbývá na svém turistickém půvabu, není-li obecně a pohodlně přístupen, jakož zase naopak z ledajaké přírodní drobotiny možno nadělati divy

vhodným zařízením turistickým, jako namnoze činívají Němci, nečiníváme však my přese všecky klenoty přírodní, jimiž honosí se naše milá česká zem.

Když přijížděli jsme ke Stockholmu poprvé se strany mořské, bylo nám tak, jako když slyšíme nádhernou, těžkou symfonii — teprv když několikrát, při různých výjížďkách do stockholmských skjär vjezd ten se opakoval, začínali jsme „chutnati" Stockholm. Bůh vzal prý jednoho jistě tuze krásného dne kus škotského kraje jezerního, kus břehů neapolských, několik chuchvalců horských ze žulového řetězu Uralského, notný kus lesů kanadských a několik čtvrtí pařížských, hodil to všechno do nádoby, zatřepal tím a vysypal to pak na břeh skandinavský, kde tvoří toto páté přes deváté hlavní město Švédska a jmenuje se Stockholm. Ten je, abych tak řekl, kvintessencí všech krásných měst evropských a snad i jiných, neboť najdete v něm kus Benátek právě tak jako kus Edinburku, jindy zase připomíná vám Kodaň, v některých letních večerních chvílích i Neapol nebo Athény, pak zas Lissabon, ba sem tam, v některých kusech zvláště válných bezděky na Prahu jsem vzpomínal, ač nevím, nebylo-li v tom také kousek nevědomého stesku.

Možná, že kdyby byla zima, více bychom tady zůstávali, tím spíše, ježto naši stockholmští přátelé až ohnivými barvami líčí ten vřelý život při dvaceti a více stupních Celsia pod nullou, podávajíce na doklad toho hned různé fotografie zimních scén stockholmských, jež zvláště v dobách právě uplynulých prodělaly cestu světem: zimní hry stockholmské, několikráte již zmíněné,

přivábily do Stockholmu celou řadu fotografů amaterů i fotografů z povolání, a stopy jejich prací bylo vídati pak ve všech možných časopisech sportovních i nesportovních. Ba i v salonech pařížských byly reprodukovány scény stockholmských závodů bruslařských, závodů na ski, na bruslích plachetních jakožto stínové obrázky, a k tomu byly zpívány různé písně nordické tak, že až mi to bylo trochu líto. To proto, že naše slavnosti sokolské stejný by mohly působiti rozruch, kdyby na ně tolik nepřátel ze všech všude stran ostré zuby necenilo . . .

Je tedy horko, mimo všecko nadání a proti všem geografickým pravidlům, k určitým severním šířkám určitou temperaturu přivazujícím a vyjíždíme co den do skärgardu pro radost a osvěžení i pro poznání života zdejšího. Ovšem umožňuje to čilá, snadná a laciná komunikace na všecky strany, už prve zmíněná, při čemž nemohu zdržeti se hlubokého vzdechu, nesčíslněkrát u nás opakovaného, jak v listech denních, tak odborných, turistických, i v hovorech veřejných a soukromých, jak bídně v tom vzhledu je opatřena Praha . . . Jinde ani netřeba užívati jízdního řádu výletníkům nebo těm, kteří nejsouce jakýmikoli bussinessmen, nejsou vázáni na vteřinu: jdeš na nádraží nebo ku přístavišti, když vlak nebo parník před nosem ti ujíždí, co na tom? Za pár minut pojede druhý a tak honem ještě s přítelem na nějakou flaska öl, neb sklenici pilsener öl, z čehož dobrý Čech i švédštiny neznalý hned plzeňské, byť i jen imitované, vycítí, nebo posléze jen na sklenku Apolinaris či Vichyvatter, vod uměle připravovaných — a tak dočkáš

se hravě vlaku nebo parníku druhého, spíše však třetího a čtvrtého, když u hezké stoličné přes čas se pozdržíš.

Hezká ta stoličná nesměla mne zdržovati tentokráte. Nejenom proto, že právě před čtyřmi lety před oltářem všech stoličných vůbec dobrovolně jsem se vzdal a teď pro odvrácení všeho

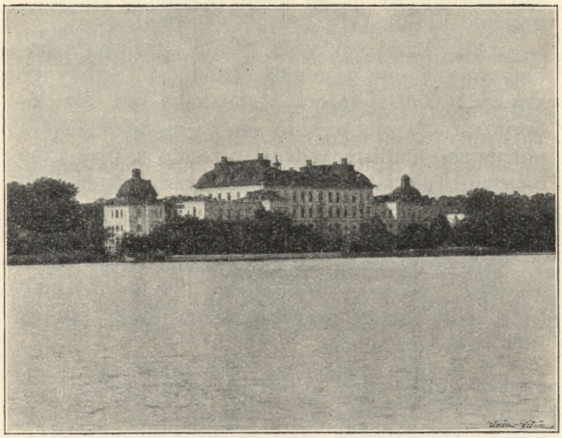

Zámek Drottningholmský.

zlého pokušení svého anděla strážného a matku syna svého, zatím doma uličníkujícího, po boku jsem měl, nýbrž hlavně z příčiny té, že do Drottningholmu parník po výtce pro turisty určený jede jenom šestkrát za den, nikoli každou chvíli, jak z chvalozpěvu na dopravní prostředky stockholmské, právě odzpívaného, bylo by lze souditi. Leda v neděli asi dvanáctkrát. Tím však chvalo-

zpěv onen nikterak na ceně netrpí: nikdo nebude chtít, aby ve Stockholmě jenom a výhradně jezdily vlaky a parníky kde do jaké díry.

Děrou však není Drottningholm, nýbrž roztomilým zátiším, zátiším dokonce královským. Každý turista má, Bůh ví proč, zvláště svrchu na všechno, co jest královské, zámky královské, sbírky královské — my Čechové snad se tak omamujeme královským leskem v cizině.

Odjíždíme tedy v 11 hodin a tři čtvrtě hodiny proplétáme se sundy, kanály a ostrovy ve sladkých vodách jezera Mälarského tak jako labyrintem. Ač je to zde jenom počátek onoho půvabného bludiště, v němž rozeseto je přes 1300 ostrovů. Tak jako v skjärách i tady všude jsou kampaně a letní sídla ukrytá v zeleni listnatých nebo jehličnatých stromů, všude stožáry, koupelny a plovárny malé, bez nichž žádná z těch vil se neobejde, přístavy miniaturní a loďky veslové i plachetní, jakoby rozstříknuté po jezeře. Docela jiný život než u nás...

A za námi pohled na Stockholm, se strany docela opačné, než jak jsme jej viděli při příjezdu . . . Západní čtvrt Kungholmen, kasárny v Mariebergu, vězení v Langholmen, pivovar v Reimersholmu a po té ostrovy a ostrůvky líbezných jmen: Lila Essingen, Stora Essingen, Ekensberg, Oernberg, Björnholmen, Tallholmen, Kersön, Högholmen a konečně velký Lofön, na němž také uprostřed husté zeleně velikého parku rozložitý zámek Drottningholm.

Nic bych se nedivil, kdyby teď ten, kdo by mohl, dal obrátit nebo projížděl dále a díval se na těch třináct set ostrovů a ostrůvků, třeba

že ta podívaná na dlouhé, lesnaté břehy a villy v nich se ztrácející na konec přece se stane trochu jednotvárnou. Zámek královský! Tolik je jich na světě a všecky jsou si konec konců podobny: zdobené síně, křesla v přerozmanitých barvách, mnoho starých uměleckých předmětů, ještě více podobizen, také starých i nových, stoly a stolky vykládané, dary cizích knížat, sem tam nějaký pokoj historicky památný, místa, ve kterých žijí lidé s dušemi právě takovými, jaké máme my, lidé s týmiž vášněmi, žádostmi a city jako my, a ty jejich fauteuily a tabouretty, billiardy, vásy a gobeliny mlčí o románech tuto prožívaných, právě tak, jako naše almary, kanapátka, židle a stoly, kdyby se na ně někdo chodil dívat..

Ale však parník zastavuje, počká tady přes půl druhé hodiny a pak pojede zpět a tak nezbývá, než vystoupiti, rozhlédnouti se po malém městečku či snad jen vesnici, jejímiž hlavními obyvateli je asi pár dragounů, teď právě koně plavících v malé jezerní zátočině, a pak přidati se k několika jiným turistům, kteří chtějí prohlédnouti si zámek, jeden z nejstarších švédských letních sídel královských, také nejmilejších i nynějšímu králi, už stařičkému Oskarovi. Drottningholm značí asi tolik jako královnin ostrov — to proto, že králová, Kateřina Jagellonská, choť Jana III., koncem XVI. věku zámek ten založila. Nynější podobu dal mu o sto let později Nicodemus Tessin, týž, který také královský zámek stockholmský stavěl a s jehož jménem setkáváme se tady velmi často. Obdivujeme tedy nádherné, versailleským slohem stavěné předsíně a schodiště s mramorovými sochami Apolla a devíti Mus a pro-

cházíme více nebo méně lhostejně sněmi a sály, jež řada králů, nejvíc Gustav III. a Oskar I., okrášlila obvyklým mobiliarem královských residencí. V „salle des Contemporains" je zajímavá galerie panovníků, současných s Oskarem I., a mezi nimi mladistvý císař František Josef I., skoro na začátku panování . . . Ze všeho nejnádhernější je ložnice Gustava III., ložnice, jakou dovede vymysliti jenom obrazivost sultanské milostenky. Kdo však ví, spí-li se v takovém zlatě měkčeji a líbezněji, než spávají italští lazzaroni na tvrdé, horké dlažbě. Nic o tom ty záclony lůžkové, jemné jako dech spícího dítěte, nebo nos berního inspektora, nepovídají.

Víc zemdleni než potěšeni těmi brokáty nádherných barev vycházíme do posledního stínu velikého parku, s vásami a skupinami z mramoru i bronzu, záhony, alejemi ve slohu starofrancouzsko-anglickém, kanály, rybníky s labutěmi a stinnými ostrůvky — všecko podle pravidel starých zámeckých parků. Pak vodotrysky, théâtre de verdure, jakási to arena a — ach, už zas nás to nic nebaví, dívati se na to pohodlí a ten přepych jiných a jen tak, že to stojí v Baedeckru, jeli jsme sem.

Ale nelitujeme toho nic, když zase jedeme touže cestou zpět, po jezeře tady hladkém a čistém stejně jako obloha nad námi. Všecko vypadá na březích ostrůvků tak klidně a spokojeně, že zdá se ti, jako bys tu byl na prahu ráje, ne-li v ráji samém, Ale kolik turistů vidí luhy, háje, chalupy a chaloupky, samoty a zátiší všeliká v takovém světle rajském! Svět mimo nás většinou může vypadati jako jablíčko usmívavé. Ale roz-

kroj je a pronikni dovnitř, hnilobu najdeš. Proč bych však vnikal do toho vnitřku, když nevím, jaký je a proč bych se nespokojil s takovým smavým, míruplným vnějškem, jaký má jezero Mälarské, když vyjel jsem si do světa jen tak pro potěchu a radost? Třeba nic jsem svoji zkušenost psychologickou neobohatil, nic jsem neviděl než to, co může ukázati každé panorama, několik roztomilých obrázků, přece zas a zas vyjíždím do světa, v těch okamžicích jenom krásného.

V tom právě záleží veškeren půvab turistiky.

VII.

Upsala.

Kolébka staré kultury švédské . . .

Malý výlet ze Stockholmu, osvěžení po několikadenním lítání po sbírkách a musejích, trochu také osvědčení staré lásky k studnici, z níž čerpali jsme kdysi svoji nepatrnou vědu a umění. Universita má pro nás, omšené hlavy, vezdy zvláštní svůj půvab, vybavujíc bezděky ty po vědě žíznivé chvíle prvního mládí, zasmušilé klenby Karolina a Klementina, blikavá světla plynová a jimi těžký vzduch, lavice pořezané srdci špejlem nějakým propíchnutými, sladkými jmény panen a dívek, pak dlouhé hodiny klausur, rigoros a státních zkoušek, zlaté řetězy rektorů, děkanů a promotorů . . . a skoro začínáš litovati, že to všecko je už tak daleko a nikdy se nenavrátí. Musí působiti svým kouzlem i na každého jiného ty staré budovy Sorbonny pařížské, universit italských nebo vysokého učení v Salamance a Coimbře, neboť z těchto zákoutí tma-

vých vycházelo a vychází světlo všemu světu, — a kéž by jen vycházelo ještě víc a pronikalo hloub, protože jenom v tomto světle je naše spása, nikoli v mlácení prázdné slámy, jakým bývají zhusta řeči sebe plamenější a úvodní články plné zvučných hesel a divných, neuskutečnitelných politických chimér. Německý učitel prý to byl, který vyhrál bitvu u Sedanu, — tím spíše dovede zvítězit ve vojně jakékoli universitní professor, byť sebe starší pán, třeba také trochu roztržitý a knihomol. Už Archimedes Syrakuský byl jedním z nich . . .

U nás nemáme měst výhradně universitních, těch, která žijí a tyjí ze staré té instituce, a o prázdninách jsou tak jako nádraží, z něhož bouřlivý vlak právě byl odejel, tichá a klidná, ba mrtvá tak, že jenom tušiti můžeš, co všechno je tady jindy. Nic platno, my turisté, kterým zbývají právě jenom prázdniny, už se musíme spokojiti s touto tišinou, s prostou scénou a prázdným jevištěm, do něhož musí sobě přibájiti příslušné drama stará naše hlava. A tak jenom několik hrubých kontur, pouhé trámoví, se kterým musí se spokojiti i dobrý čtenář, kterého snad přilákalo titulní slovo.

Ale není to jenom kouzlo universitní, které nás táhne do Upsaly. Vzpomínáme na dávné doby českých pohrom, před čtvrt tisíciletím, kdy unášely se dralé skvosty z Prahy až sem, a kdy soldateska švédská okrádala nás o věci nejvzácnější. Odnášeli toho plné náruče a dnes ještě, ptáte-li se po neznámém původu nějakých památek uměleckých, odpovídají Švédové, že je to z Prahy. Však uvidíme nejvzácnější ze skvostů těch co

nevidět . . . . Nezazlíváme proto svým přátelům švédským, roztomilým hostitelům a rytířům ve všem všudy, kteří už dávno za nic nemohou, ač zpět nám těch pokladů nevydají. „Kdybyste byli bývali tehda v podobných poměrech, byli byste kradli také“ — slovy aspoň smyslem podobnými omlouvají svůj nynější majetek a jeho nejcennější kus, Codex argenteus. Nová ta velká „výprava Vikingská“, jak nazval Schück ve své Illustrerad Svensk Literaturhistoria to vojenské tažení ve věku XVII., přinesla tomu severanskému národu, pořád po velké výši tíhnoucímu, nejen ty poklady, umělecká díla a bohaté knihovny, ale také nové ideje, které Švédsko sotva dovedlo hned spracovati. Rozkvetl obchod a průmysl, velkým dílem také přivandrovalými cizinci, kteří honem chtěli se přiživiti na tehdejší velmoci švédské. Odtud z té doby tolik francouzských a německých jmen, jichž do dnes ve Švédsku je mnoho. Také švédská buržoasie účastnila se toho hospodářského rozkvětu až příliš, tak že souvěcí mravokárci jako Klas Flemming jí vyčítají, že nepřidržuje svoje synky ku práci a obchodu, nechávajíc je libovolně vyhazovati kopýtkem. I na poli duševním projadřuje se ten rozmach obrovitými fantasiemi botanika Olofa a Rudbecka právě tak, jako ještě v pozdějších alexandrovských taženích Karla XII. . . .

. . . . A pak, tolik je v Upsale těch známých jmen, s nimiž jsme seznamovali se už jako děti v prvních třídách studií středoškolských . . .

*

Malý výlet ze Stockholmu, jak jsem pravil; za půldruhé hodiny rychlovlakem tak, že snídati

i večeřeti nebo po švédsku obědvati můžeme ve Stockholmu. Třeba že také parníkem lze se tam dostati, po dlouhém a úzkém rameni jezera Mälarského, sahajícího až skoro do samé Upsaly, prý mnohem krásněji tím krajem jezerním a ostrovním, stále půvabným, přece raději volíme cestu skoro o celé čtyři hodiny kratší, pro úsporu časovou, a projíždíme „Sörmlandem", krajem kopečnatým, stále olesněným víc anebo méně, a prorývaným jezery, jezírky a řekami.

Teprv asi 40 km. za Stockholmem u stanice Märsta začíná veliká rovina Upplandská, široká ta kolébka, zmíněná svrchu, s prastarými místy, jako Sigtuna, kdysi největší město švédské říše, Svea-Rike, jež založil z Asie přišedší Odin druhý nebo Sigtur, a kde sídlil první křesťanský král švédský Olof Skötkonung. . .

Širší rozhled po vlastní rovině upsalské, Upsala — Slätten, se starými kostely v Gamla-Upsala, Vaksala Danmarku a Upsale samé, rozvírá se teprv u Bergsbrunna a vidíme tu zas po dlouhém čase širé lány polí, celé zlaté pruhy obilí už zralého, ve vzduchu podivuhodně jasném a čistém, z něhož z dálky vynikají gotické věže upsalského dómu.

Odporučení nemáme žádného: jsou ty nešťastné prázdniny a tak jako my jsou i mnozí jiní na cestách nebo letních sídlech a tedy podle všech turistických pravidel chodíme od jedné znamenitosti ke druhé, obdivujeme a občerstvujeme se . . .

Poloha Upsaly jest ve svém způsobu skoro stejně krásná jako poloha Stockholmu: starý

zámek na vrcholíčku, dóm a všecko co k universitě přísluší, na úpatí vrcholku město široce rozložené, protkané řekou Fyrisa, tolik opěvovanou od básníka Geijera, teď pěkně regulovanou a vroubenou nábřežími — to všecko tvoří líbezný celek, rozmanitý také několika barkami, čluny, ba i parníčky, kolébajícími se o něco níže po řece.

*

S rozkoší tedy vystupujeme z čistého Bangardu do sadu a do nové, velmi pravidelné části města, po levém břehu té říčky, s budovami čistými, nevysokými, jež potvrzují dojem města malého, jen o 23 tisících obyvatel. Z těch asi 1700—1800 připadá na studenty i studentky, jež poznati lze dle bílé čepice, s černou — při universitě Lundské modrou — sametovou obrubou a kokardou v zemských barvách, modré a žluté. Studentstvo tak četné, v městě poměrně tak malém, ovšem hraje úlohu vynikající, ba prý i dosti hlučnou vzhledem k tomu, že po příkladě německých buršů hledá mladické nadšení, sílu a oheň na dně vysmolených džbánků, rozkoš a veselí v tingl-tanglech podobného nehezkého druhu jako jest „Rullan" hned nedaleko nádraží. Je to variété, které „pracuje", jen pokud jsou v Upsale studenti a podivné jeho jméno Rullan (kolečko, váleček) vzniklo prý z pouliční písničky vztahující se na malý dům, který při jakýchsi vojenských cvičeních byl posunován na válcích: Rullan gar, rullan gar, här sk' ni fa se huru rullan gar — válec jede, válec jede, uvidíte, kterak válec jede . . .

Také professoři zde prý žijí jako velcí páni a ze srdce jim to přejeme.. Služné řádných professorů obnáší 6000 švédských korun, mimořádných 4000—4500; po 65. roce jest řádný professor oprávněn brátí pensi 4500 korun ročně. Patrně tedy na velkopanský život upsalského sboru professorského přispívají nakladatelé tučnými honoráři za napsané knihy a učebnice. Aby pak z toho blahobytu také docenti něco měli, jsou pro ně určena stipendia (v Upsale 18, v Lundě 13) po 1200—1500 korunách, však nejvýše na šest let, aby tuze nezbujněli.

Od těch dob, co kord z módy vyšel, studenti nenosí stejnokroje, až na zmíněnou bílou čepici a i kuléry jsou jim věcí neznámou. Souboj pak od r. 1682 přísně jest zakázán a tresce se jako prasprostý zločin káznicí, ba i trestem smrti. Po zásluze.

Za to mají tady studenti specificky švédskou instituci, dělíce se dle svého původu v Nationer, národnosti, jakési to krajinské spolky, jichž v Upsale je 13 (v Lundě 12) a každý z nich má svůj spolkový či národní dům s čítárnami, knihovnami, výborovnami atd. Jsou to Norrlands-, Göteborgs-, Värmlands-, Gästrike-, Helsinge-, Kalmar-, Oestgöta-, Västgöta-, Smälands-, Upplands-, Gotlands-, Västmanna-Dala a Södermanland-Närikes-National- huset a každý student musí některému z těch spolků náležeti. V čele každé „národnosti" stojí od ní zvolený některý řádný professor jakožto dozorce, předsedou její jest některý její člen jakožto první kurátor, jemuž po boku stojí druhý kurátor čili po-

kladník, bibliotekář a seniorové. Většinu členů tvoří juniores, kdežto nejmladšími členy jsou recentiores, kteří však teprve po roce mají právo hlasovací. Členové platí pololetně 10—20 korun. Každá národnost volí si sama svoje hodnostáře, také inspektora, jehož volbu však musí schváliti akademický senát, consistorium academicum, jemuž i stanovy krajinského spolku dlužno předložiti. Dojista tito staří pánové, kteří sami bývali členy takových sdružení, dovedou lépe posouditi, co mladým pánům vyhoví a co ne, než policie, — ač nejsou-li sami papežštějšími než papež a horšími policajty než státní úřadové.

Že se studenti již před polovicí 17. století spolčovali ve spolky krajinské, vyplývá ze zákazu, čelícího proti tak řečeným Conventicula nationalia, v konstitucích z r. 1655. R. 1663 byly „národnosti" z ohledů disciplinárních pevně stanoveny a seřízeny a roku 1695 od vlády potvrzeny. V létech čtyřicátých 19. století semkly se národnosti v jediný sbor, jehož záležitosti spravuje ředitelství, skládající se z kuratorů a volených delegátů jednotlivých národností, v čele s presidentem voleným od sboru. Sbor má knihovnu, herbarium a dosti značné prostředky peněžní. — Z osmi sjezdů studentských, jež byly pořádány v létech 1843—75 za účelem sblížení skandinavských národů, byly tři v Upsale, r. 1843, 1856 a 1875.

Vedle zábav druhu bujnějšího studenti švédští rádi bavívají se zpěvem a studentská kvartetta těší se veliké oblibě a také znamenité, zasloužené pověsti. Slyšel jsem jedno z nich až v Paříži a

nevím, co by mu byl odborný kritik mohl vytýkati.

*

Učení upsalské je o mnoho mladší než naše universitas Carolina, neboť ačkoli již roku 1419 dostal král Erik XIII. od papeže Martina dovolení zříditi universitu, přece teprve bullou ze dne 27. února 1477 papeže Sixta IV. k tomu došlo a arcibiskup Jacob Ulfsson a říšský správce Sten Sture zřídili v Upsale „studium generale", kterému v Strengnäsu podepsali veliké výsady. Přednášky počaly hned na podzim téhož roku, a universita kvetla a upadala střídavě. Jako všude, tak i tady měly vládnoucí hlavy s učenými pány nezřídka potíže, jako když koncem století XVI. professoři se zdráhali schváliti katolicisující královu liturgii. Ve vězení místo za kathedrou proto se ocitili a na místě university zřízeno ve Stockholmě jezovitské Collegium regium. Netrvalo však dlouho, když r. 1593 na usnesení všeobecného koncilu upsalského reformace ve Švédsku upevněna a universita v Upsale zase obnovena a měla se skládati ze dvou fakult, theologické a filosofické, se 7 professory. V dubnu r. 1595 byli tu zapsáni 64 studenti, r. 1620 bylo professorů 13, a to 3 na theologické, 2 na lékařské a 6 na filosofické fakultě. Rostl tedy i počet fakult. Gustav Adolf II. daroval universitě asi 300 selských dvorců a 4 mlýny a dal tím základ ku hmotné existenci a jisté nezávislosti university. Z dob téhož krále datuje se nejstarší budova universitní, Gustavianum, teď zoologický ústav. Universita Upsalská jest asi z nejbohatších

a ne-li, nemusí se aspoň tísniti po domech privátních, v nájmu a podnájmu . . .

Nová konstituce university z r. 1626 byla většinou dílem Axela Oxenstierna, konstituce následující z r. 1655 platily z větší části až do r. 1852, ač teprv r. 1890 tiskem vyšly. Už tenkrát svým vlastním soudnictvím stala se universita státem ve státě, neboť jen když běželo o politické zločiny a záležitosti majetkové, mohl člen university býti vydán soudům. Za Karla XI. vznikl pro filosofii Kartesianskou spor mezi fakultou theologickou a filosofickou, a teprve král sám musil rovnati rozohněné učence. Upsala několikrát svítila svým světlem celému světu a ve století 17. byl Rudbeck starší, ve století 18. Linné tou zářící pochodní; ve století teprv nedávno minulém byl to historik, filosof, básník a hudebník Geijer.

Však hned za Gustavianem prostírají se sady, uprostřed kterých vyjímá se bronzová socha tohoto polyhistora, modellovaná od Börjesona — na místě sice příhodném, kdyžtě na druhé straně stojí zas nová budova universitní, ale po stránce esthetické tuze nešťastně. Pomníky, pokud nejsou čistě architektonické, jako brány, pyramidy, obelisky atp., vyžadují samy blízkost nějaké architektury, leč by svou obrovitostí ji nahrazovaly. Figury, byť i třikrát větší velikosti přirozené, ztrácí na svém účinku, obráží-li se od holého okolí neb od modrého nebe, tak jako socha Geijerova, kterou dlužno pozorovati z dáli, protože socha dívá se dolů. Ztrácí tedy i vzdálenější pozadí nové university tím spíše, protože stojí na

podstavci příliš vysokém, na němž krásná postava, již harfa z rukou padá, znázorňuje upadající pohanství Upsaly.

Nová budova universitní, o níž pracovalo se deset let, do r. 1887, a která stála 1,232.000 korun, stojí na výšině a na pozemku středověkého hradu biskupského, je stejně nádherná jako antická stavba university Lundské. Není tu nádherným jenom průčelí, než také vnitřek s předsíní a četnými sádrovými odlitky, Akademiska Konsistoriets Sal a předem aula, se šťastným napodobením forem řeckého divadla, pak Kanslersrummen, velkolepá to místnost pro kancléře university. Jedním z nejzajímavějších nábytkových kousků je tu překrásná skříň z ebenového dřeva, s mosaikou a miniaturami, kterou město Augsburg darovalo kdysi Gustavu Adolfovi, zvaná Konstkabinett.

Pouť po ostatních budovách a ústavech universitních nemůže býti valně vděčnou teď o prázdninách a nevím, zda návštěvníku všude vlézti možno, leč by se štětkou bílícího zedníka přijíti chtěl v úzký styk. Celkem je těch budov a ústavů dvanáct a to mimo zmíněné Gustavianum ještě: Skytteanum, darované roku 1626 od J. Skytteho, mineralogicko-geologický ústav, dřívější místnosti úřadů správních a zkušební síně z roku 1755; botanická zahrada zřízená roku 1781 na místě staré zahrady Linnéovy, ze 17. století pocházející; bibliotéka Carolina rediviva z roku 1841; Anatomicum z r. 1850; astronomická observatoř z r. 1853; Physicum pro ústavy chemické a fysikální z r. 1859; nemocnice z r. 1867 a polykliniky; Requelleanum, nyní ústav pathologický z roku téhož; Meteorologicum, meteorologická

observatoř z r. 1885 a nový, sotva desítiletý ústav fysiologický. Pak Victoria Museum a Nordiska Museum se skandinavskými starožitnostmi. Všecky tyto ústavy mají ještě svoje odborné knihovny. — Z toho zároveň také viděti, že rozkvět university spadá do druhé polovice minulého století a jde parallelně s vývojem věd přírodních.

Uvádím tato i jiná novější data, vypsaná z universitního almanachu Minervy a přese svoji suchost dosti výmluvná, toliko pro porovnání...

*

Když tedy ústavy tyto dílem jsou zavřeny, dílem neposkytují turistovi ani zbla zajímavosti, pokud není odborníkem, přece do bibliotéky musí pospíchati každý dobrý Čech, ostatně také Němec, neboť Carolina rediviva, stavení nedávno obnovené, obsahuje vedle 300.000 knih, z nichž pilností učenců a spisovatelů upsalských stále nové a nové vznikají opisováním více nebo méně dovedným, ještě také 12.000 rukopisů, mezi nimiž onen Codex argenteus, drahý nám Čechům, jakožto kdysi náš vzácný majetek, a Němcům zas proto, že to je nejstarší památka jazyků germánských, obsahující většinu toho, co známe neb neznáme ze ctihodné řeči starých Gotů. Můžeme tedy pohlížeti naň se stejnou závistí, ve kterémžto pocitu tuto oba rozvadění kmenové mohou býti a jsou svorni i beze všech snah vládnoucích politiků.

„Visningssalen" upsalské knihovny — asi tolik co výkladní její síň — za malé zpropitné i teď o prázdninách je přístupna a starý sluha nejdříve ukazuje vzácný ten skvost, rozumí se,

že ve zvláštní skříni a pode sklem, prastarou tu knihu, psanou na 187 pergamenových listech písmem zlatým a stříbrným na podkladě červeném, gotský to překlad čtyř evangelií, pořízený a napsaný tak lepě od biskupa Ulfily ve druhé polovině IV. věku, r. 381, tedy knížku ctihodného stáří 1520 let. Budou-li takhle dnešní nějaké biskupské skriptum za podobnou řadu let ukazovati, ať již pastýřský list nebo novinářský článek? Snad ano, neboť v sousedních skříních uschovávají s pečlivostí stejnou deníky králů Erika XIV. a Karla XI., rukopisy Linnéa, Svedenborga a j., dopisy Gustava Adolfa, psaníčko královny Marie Antoinetty Gustavu III. a jiné a jiné věci psané, které bohdá také v těch skříních dočekají se dlouhého života a při dobrém, od molů nepodkopávaném zdraví.

Však vracíme se stále a stále k onomu Codexu, byť i nerozumíme úpravně psaným a ve slovíčka sestaveným literám zesnulého biskupa. Rukopis, který před rokem 1600 dostal se do sbírek císaře Rudolfa II., snad z kláštera Werdenu nad Ruhrou, sebrali v Praze Švédové r. 1648, a královna Kristina, nedoceňujíc antikvity náležitě, darovala ji svému bibliotekáři Isaaku Vossiovi, který rukopis zanesl do Nizozemska, tam F. Junius jej opsal a poprve otiskl r. 1665, načež universitní kancléř hrabě de la Gardie odkoupil jej za 400 říšských dolarů čili 600 korun a opatřil skvostnými stříbrnými deskami, v nichž je dosud — odtud také jeho jméno — a rukopis znova dal králové, která odevzdala jej universitě upsalské. Deset prvních listů, které r. 1834 bůh ví kterým knihovníkem byly ukradeny, vráceny opět r. 1857,

tak že kniha (která ovšem původně čítala 300 listů) zase jest úplná a filologové opět na ni s gustem pochutnávati si mohou.

I nejstarší švédské tisky, až z roku 1483, veliký plán Paříže z r. 1739 nebo i Decretum Consilii Upsalensis z r. 1593, kterým upadající universitě upsalské na nohy se pomáhá, zajímají vedle Codexu jen nemnoho.

Chodíme kolem všech ostatních domů universitních i různých těch národních husetů, i kolem Kungshuset v Bäfrernsgatan, obydlí to královských princů, kteří vesměs v Upsale studovali, a chladíme se ve stínu velkých stromů v Botaniska Trädgärden, v níž jsou orangerie a palmové sklenníky a v níž nevykládal svoje učení, aniž čnělky a tyčinky květinek počítal Karel Linné. To dálo se ve staré zahradě na rohu Svartbäcksgatan a Linnégatan, kudy pojedeme později do Gamla Upsala. V létě bydlíval starý professor v nedalekém Hammarby, také Linné's Hammarby zvaném, kde v nepatrném zahradním domku měl svou posluchárnu, a sem hrnuli se houfně žáci z celého světa poslouchat výklady starého mistra. Jméno toho učence zaznívá pořád líbezným zvukem vedle jmen Gustavů, Oskarů a Karlů, kteří nikoli květinkami, nýbrž mečem šířili slávu švédskou. Komu z nich lépe se to podařilo, není těžko rozsuzovati.

Ozývají se tady i jiná jména a vypínají se sochy a pomníky kamenné i bronzové — jenom jedno tady pohřešuji a darmo hledám, jméno známé v celém světě, snad denně opakované ve školách i mimo školu, — Celsius. A přece tento otec našeho teploměru v Upsale se narodil,

v Upsale působil jako professor astronomie, pro něho byla zde zbudována hvězdárna, zde učinil mnohé svoje objevy, teď snad už zapomenuté, zde rozděloval stupnici teploměrovou na sto dílů. Arci, myslí sobě možná mnohý, tohle nic není, věc je tak na snadě, že bych to byl také dovedl, a kdyby to byl neudělal Celsius, byl by to udělal někdo jiný, nebo třebas já. Kolumbovo vajíčko!

*

Ještě malou poznámku k universitě:

Organisace a vyučování státních universit švédských jsou upraveny hlavně „stanovami" (kongl. Majestets förnyade nadiga statuter för universiteten i Upsala och Lund) ze dne 10. ledna 1876. Nejvyšší správu universitní vede kancléř zvolený od t. zv. větší konsistoře a vládou potvrzený, který pak prostředkuje styky s korunou a tam, kde koruna nevymínila si dle stanov rozhodnutí, rozhoduje sám. Kancléř vydává mimo jiné všecka nutná pravidla a instrukce. Správa a přímé vedení podléhá větší konsistoři, v niž hlasují všichni řádní professoři za předsednictví rektora, voleného na dvě léta od konsistoře a z jejího středu. Dohled na postup učení a konání učitelů i studentů má menší konsistoř, skládající se z rektora jakožto předsedy a pěti řádných professorů, z nichž každý je volen od jedné fakulty neb sekce na tři léta. Hospodářskou správu vedou důchodní a tři řádní professoři.

*

Na návrší, kde stojí mohutný, od Gustava Vasy r. 1548 počatý, ale nikdy nedostavěný Slot-

tet, zámek, kde dcera Gustava Adolfa, Kristina, rozmrzelá starostmi panovnickými, složila r. 1654 těžkou korunu švédskou, aby volněji mohla se zabývati vědami a uměním, na návrší to lezeme teď po tom studiu upsalské university jen pro vyhlídku a rozhled na rovinu upsalskou, nikoli tedy pro zámek, který je obydlím Landshödinga a arsenálem. Město a kraj širošírý jako by z pohlednice byly vzaty: červené střechy města i vzdálených vesnic odrážejí se od syté zeleně stromů a tvoří jakoby smavé ostrovy v žlutém moři zlatého obilí! To jen tak základní a hlavní barvy, — musil bych déle státi ve stínu starých věží, než bych rozpoznal všecky ty jemnější odstíny, nad nimiž prostírá se nesmírno barvy jedné, ucelené, modro nebes, čisté a hladké jako klika v předpokoji velmožného pána.

Obcházíme ještě zámek, a vedle jižního portálu v pravo vidíme zasypané komnaty, v nichž bláznivý Erik dal r. 1567 usmrtiti některé členy z hraběcí rodiny Sture. Tedy něco podobného jako krvavé drama Abencerragů na druhém konci Evropy a důkaz, že i švédská kálovská historie má svoje černé stránky.

Dost nepříjemně působí sešlý ten Slottet proti ostatní úpravné Upsale, je to obr v šatech žebráckých, neboť od osmnáctého století nic na něm neupravovali. Vzhledem k těm četným turistům, kteří se pachtí nahoru na kopeček, sic nevysoký, dobře by se sem hodila nějaká restaurace jako stockholmská Hasselbaken a myslím, že ani studenti nebyli by proti tomu, třeba že ti zde mají svoji rozkošnou Flustret (otvor úlu) dole v krásných sadech na úpatí zámeckého

vrchu. A že se jí nevyhýbají, toho důkazem druhé její jméno Stora Förderfvet, veliká zkáza. Odkud jen ta láska mládeže milé k pití a chlastu? Či to už je tak v germánské krvi, ta žízeň nejen po pivě, ale po všem? Švédové jsou jinak přece tak ušlechtilí, skromní!

Před zámkem stávalo několik děl, která na podzim r. 1896 nadělala mnoho zbytečného hluku. Bylo to 4. listopadu, v den oslavy norsko-švédské unie. Nějaký ferina v Christianii udělal si z upsalských studentů dobrý den, či lépe dobrou noc, neboť poslal jim gratulační telegram jménem studentstva christianského, jemuž ani nenapadlo tolik lásky k sousedním bratřím. Upsalská mládež, která je víc nakloněna myšlence unie než norská, z velikého potěšení téže noci sebrala, bůh ví kde, nějaké slepé náboje, běžela nahoru, nabila děla a pálila a houkala nad hlavami Upsalským, kteří zděšeně skákali s postelí, co se to děje. Kocovina byla z toho veliká, když se poznalo, že telegram byl falešný. Pro jistotu děla jsou teď odklizena.

*

A ještě zacházíme k dómu, jehož dvě vysoké věže dráždily nás už z dálky, a nový a čistý restaurovaný vzhled z blízka. S kathedrálami v Lundě a Dronthjemu je to největší a nejkrásnější chrám severu a necháváme si naposled tento turistický bonbon, který vysoko vypíná se nad celým městem. Také varhany se asi daleko rozléhají, když jsou ve Švédsku největší. Architektura jeho patří ranní gotice a to oné velké periodě francouzské, do níž náležejí nádherné dó-

Upsala: Dóm.

Fot. Axel Lindahl.

my v Remeši, v Paříži, v Rouenu a jinde na severu Francie. Však také upsalský dóm stavěl Francouz Etienne de Bonneuil, zvaný skromně tailleur de pierre, ba ukazují ještě stavební smlouvu s ním ujednanou, z níž některé odstavce vytesali na stěnu dómu pro věčnou paměť.

Ještě před několika desítiletími měl dóm dvě ošklivé, nevkusné věže, byl z velké části poškozen a uvnitř nevkusně vybílen. Na obnovení byl tedy nejvyšší čas a práce příslušné provedeny od r. 1883 asi v desíti letech nákladem asi milionu korun. Jen že obnovení dopadlo nešťastně, neboť ze starého dómu udělali vlastně kathedrálu docela novou a starobylý jeho ráz takořka odfoukli. Že místo věží starých vystavěli dvě nové, štíhlé a vysoko vypjaté jako hruď moderního básníka, a že vápenný nátěr setřeli rychle, jako s tabule ve škole špatně počítaný příklad, bylo celkem v pořádku, jenom že při tom padly za oběť mnohé staré formy architektonické, a stavitelské učebnice prý rozhodovaly víc, než pieta ku starému umění. Nestarali se ani, aby staré s novým uvedeno bylo v soulad, jdouce slepě za moderním ideálem krásna . . . Aj! To tedy jako na mnohých jiných místech evropských, kde tolik málo úcty ku starému umění. Nechať nevyhovuje starší nějaké dílo estetickým požadavkům našim — ačkoli ono nezřídka je i převyšuje! — přece ti, kteří kdysi o něm pracovali, činili tak se vší láskou tvůrčího umělce, vkládali ať v kámen, ať v báseň, ať v melodii všecku duši svou, tak že ta duše žije s námi v jejich díle; — a proto mysl ušlechtilá šetří té tvorby staré, to jest jedním z těch faktorů, pro které lneme ke starému umě-

ní, proto hájíme starobylý ráz svých památek, tím spíše, když jsou takové nádhery jako naše Prašná brána a letohrádek Amerika; proto pohlížíme s úctou i na starší literaturu českou, byť ne tak exoticky nádhernou, aby jen vyvolení duchové ji chutnati mohli . . .

Nemusíme býti ani přepjatými milovníky starých věcí, abychom zhrozili se, vidouce, kterak dláto tady osekávalo staletou patinu, jež tvoří jednu z krás starých staveb, tak jako nádech zralé švestky jest jejím největším půvabem. Stará ta patina ne že by byla tu a tam vyspravena nebo nápodobena, kameny jsou tu tak osekány a otesány, že jsou teď jako z brusu nové a celá budova je dokonale modernisována. Stará kathedrála vyhlíží asi tak jako nalíčená stará paní. Quem deus perdere vult, dementat, vtipkují Švédové, ač tomu modernímu barbarství architektonickému nepomohou.

Paní kostelnice provádí nás vnitřkem a ukazuje stříbrný relikviář sv. Erika. St. Eriks Helgonskrin, patrona Švédska, který r. 1160 od Dánů zde někde v tom kraji byl zavražděn; pak náhrobky Gustava Vasy — Gustavianska koret — a jeho tří manželek, královny Kateřiny Jagellonské a jejího chotě Jana III., pak všelikých mužů vynikajících, jako Stenbocka, Banéra, arcibiskupa Mennandera a jiných, — hodný kus švédské historie musili bychom zopakovati, aby nás to všecko náležitě zajímalo. Jenom u náhrobku Linnéova srdce nám v hrudi silněji tluče.

Jako Ježíš v Káni galilejské, tak žena kostelníkova tady nechává si na konec to nejlepší, totiž klenotnici, kdež díváme se na koruny, žezla a říš-

ská jablka Jana III. a Kateřiny, Gustava Vasy a jeho manželek, a posléze na zlatý, diamanty a jinými drahokamy vykládaný kalich a paténu, jež Königsmark v Praze ukořistil . . .

Jindy, když procházíval jsem podobnými pokladnicemi, nitro se mi bouřilo, viděl jsem v duchu, co dobrého bylo by lze učiniti za tolik zlata, stříbra a drahých kamenů, jež zde leží bez užitku, co lidské bídy bylo by lze odstraniti za to, zříditi ústavy dobročinné, obecně prospěšné . . . teď jsem zmoudřel a chodím kolem těch pokladů dosti lhostejně, maje za to, že Bůh opravdu nalézá potěšení a zálibu v těch hromadách bohatstva, když zvlášť při chrámech velikých, kde s vybranou pompou Bohu se slouží, se přechovávají a kupí.

Trochu na Throndhjem upomíná Upsala snad jenom proto, že v kathedrále upsalské korunovaní králové švédští bývali pomazáváni, jako kdysi v Throndhjemu se dálo, a že i zde jasné nebe má barvu tak světlou, jako tam a že jsme jenom o čtyři stupně severní šířky od Throndhjemu vzdáleni. Jen že zde je veseleji, — pro ty studenty, kteří zde nejsou. Ale mládež, i když odejde, zanechává po sobě veselé stopy, v životě i na lavicích svrchu zmíněných, pořezaných nikoli jen melancholickými vzpomínkami na lásky mladých srdcí, ale také bujným jejich veselím. —

Na nic jiného nelze užiti zbývajících asi tří hodin, než na výlet do Gamly-Upsaly, staré Upsaly, 5 km. od nové vzdálené, teď vesnice, dříve však sídla královského s největším tehdy pohanským chrámem severním. Tehdy bývala Upsala nynější jenom přístavištěm a obchodištěm královským a teprv když králové do Stockholmu pře-

sídlili, a arcibiskupství, založené r. 1164 ve Staré Upsale od Erika svatého r. 1273 sem bylo přeneseno, Upsala začala kvésti a kvetla teprv důkladně, když říšský kancléř Sten Sture starší roku 1477 universitu svrchu dost široce popisovanou založil.

*

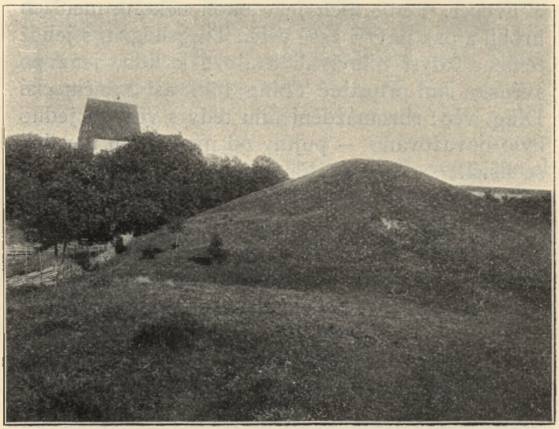

Gamla Upsala: Staré hroby královské.
Fot. Axel Lindahl.

Z Gamly Upsaly zbyl jen kostelík jakožto troska starého dómu ze XII. století, jakési to romanské basiliky, a pak tři vrcholičky, pro které vlastně tam jedem, cestou slunnou, i přes veliké horko příjemnou, protože máme stále rozhled po celé pláni. Veze nás tam i zpět drožkář za tři koruny, v kočárku malém, v němž my dva sotva

místa nalézáme a který upomíná již na vozíky izvoščíků v sousedním Finsku.

Ty tři vrcholičky, kužele asi 20 metrů vysoké a prý 60 m v průměru dolejší základny mající, nejsou nic jiného než hroby, velké, obrovské, opravdu královské, Kungshögarna, tři náhrobky hunských králů z doby železné, pojmenované podle tří nordických bohů Odin, Thor a Freyer. Vedle nich je v okolí několik menších hrobů a pak návrší zase větší, Tingshögen, s jehož temene kdysi mluvívali králové k lidu, jenž po švédsku slul případně Thing, tolik asi co německé Ding, věc; shromáždění lidu tedy s věcí za jedno bylo považováno — pojmy od moderních nevalně se lišící.

Přítomnost nedovedla zdržeti se, aby nevrtala v minulosti a v létech čtyřicátých minulého věku hledali a kopali v prvním vrcholičku, ve kterém našli urnu asi 18 cm. vysokou a 22 cm. širokou, plnou spálených kostí, a pak něco předmětů, teď v národním museu stockholmském uschovaných. Podobně později ve druhých dvou.

Stojíme tedy na první z těch homolí a díváme se do kraje, na rovinu pořád širou, zlatou, a zrající její obilí, červené střechy upsalské v dáli, na věže dómu a mohutný, těžkopádný zámek uprostřed zeleně, na jiné zelenající se ostrůvky v tom žlutém moři, překlenutém modrou oblohou, zas jako na pohlednici. Nikde nikoho neviděti, v několika okolních statcích je ticho v této odpolední chvíli, připravují asi oběd. Náš drožkář zajel někam do stínu a kolem je mrtvo . . . Tak jako když kolébku, ve které kdysi hlučno bylo, odnesou na půdu, postaví do kouta a pavouci ko-

lem ní spřádají svoje sítě jemné. Zde narodilo se Švédsko dnešní, teď jenom ty tři písčité vrcholky a vlny kolem nich o tom svědčí. Kolébka je postavena na půdu.

A ty spálené kosti králů, jichž neznáme už ani jména! Tak jako oni, budeme za let poměrně nemnoho zapomenuti i my, tím spíše, když králi nejsme, a všichni ostatní nad námi i těch málo pod námi. Jako dříve k těmhle věcem byl jsem lhostejným, tak teď zase více mne dojímají, nevidím začátku času, aniž dohlédám jeho konce a naskakuje mi husí kůže . . .

*

Ve dvorci pod vrcholičkem Odinovým, hned přes cestu a vedle Tingshögen prodávají medovinu, mjöd, asi takovou, jakou pívávali švédští a snad i naši předkové, dokud nevařili „Pilsener öl" nebo nekupovali šampaňské z Reimsu. V těch myšlenkách melancholických na minulost tuze dávnou jdeme tam také a fröken, hezké švarné děvče, staví před nás veliký roh, stříbrem kovaný, do něhož lejeme medovinu z moderní láhve, za 40 öre, sedíce při tom za stolem na verandě hezkého, selského statku. A tak jako starý král, pomalu a důstojně pozvedám ten roh, bezpochyby z nějaké staré, veliké krávy, ne-li vola, ke svým rtům a piji občerstvující nápoj. Hezká fröken míhá se mi za skleněnými dveřmi.

„Pozor, Jiříku, kape to!" vyrušuje mne varovný hlas z myšlenek věnovaných dílem minulosti, dílem přítomnosti za skleněnými dveřmi, na něž obracely se moje oči, místo aby se obíraly technikou nezvyklé a nemotorné nádoby.

Události další vymykají se veřejnosti, jsouť v nich zapleteny vedle fröken i kalhoty pokapané medovinou, a trudně a mlčky sedíme v kupé osobního vlaku, který přes dvě hodiny do Stockholmu zpět se béře. Zas díváme se na švédský kraj, vzpomínáme, co dělá asi doma náš hoch a ruší nás jenom velký honící pes, který se prohání vagonem jako občan s námi stejně oprávněný, ba privilegovaný. Jeho majitel sedí na strapontinu v uličce vagonové, čte román, a ostatní cestující, ba i sám konduktér, uctivě se vyhýbají psu, raçy jinak velmi ušlechtilé.

A touto psí idyllou končí se náš výlet do Upsaly.

VIII.

Pohledy z Finska.

1. Abo.

V červenci 1901.

Železnou ruku vlády ruské cítili jsme již doma. Cestovní pas, v Praze ochotně vydaný musil především do Vídně na ruský generální konsulát a bez přiložených asi šesti korun byli bychom jeho visum vůbec nevymohli. Bez blahodárného toho osvědčení byli by nám snad dvéře Ruska před nosem uzavřeli, neboť ve Stockholmě, kde jsem na Skepsbronně kupoval lístky přepravní pro sebe a půvabnější polovici svého „my", musil jsem nejen předložiti pas od úřadů ruských již schválený, nýbrž vůbec jej odevzdati, aby tento důležitý klíč ruského carstva také ještě od úřadu v Rusku samém byl zkoumán, zkoušen a znova vidován.

Mírný větřík večerní ochlazuje poněkud vzduch horký jako v Jižní Italii a nikoliv na 59 stupni severní šířky, na Skeppbronnském širokém nábřeží stockholmského přístavu vstupujeme na loď „Nordkusten", sněhobílý parník finské paroplavební společnosti a spokojeně pohlížíme z lodní záďi, kterak zvolna mizí hlavní město Švédska, jež nás asi před desíti dny hostinně přijalo ve svůj líbezný klín a na cestě zpáteční přijme asi znova. Rychle projíždíme skjärami Saltsjönu, cestou sic už známou, ale přece nemůžeme se nasytiti té rozmanitosti a nádhery, která obklopuje Stockholm, toho moře, které proniká až do jeho ulic, těch ostrovů olesněných, jež město takřka ze všech stran obepínají — a u vytržení sedíme těsně vedle sebe na dvou houpacích fauteuilech, ruku v ruce a skoro tak jako na nějaké cestě svatební, my, už bezmála staří manželé. Tak neobyčejně krásný, vlažný a čistý je tento večer letní.

Na palubě společnost Švédů a Finů, kterým bohužel nerozumíme, pak několik Rusů, vznešené to slovanské postavy, ve výrazu tváře méně cizí než onino. Ale také Švédové mají jistý, u jiných germánských národů se nevyskytující, měkký výraz v tváři jako Rusové, a Finové teprv jsou nám sympatičtí. Je nám tak trochu jako na parníku českém, plovoucím bohužel jenom z Prahy do Chuchle. Je teprv sedm hodin, ale do západu slunce ještě daleko a proplétáme se stále v bledém světle večerním stockholmským archipelagem, plavba poněkud monotonní, ale přece příjemná . . . Po villách a bohatých letních sídlech následují teď domky rybářské, pak chudičké, ale z dálky přece jen roztomilé chalupy a posléze

zbývají tu a tam, kde plavba zvláště jest nebezpečna, jen úzké, kuželovité majáky.

Ještě v deset hodin večer je mírné, bezestinné světlo, to zvláštní polosvětlo severanských, nesmírně melancholických a tuze krásných letních večerů, jež by člověk nejraději trávil v nějakém tom člunu rybářském s kytarou v ruce jedné, s dívkou milovanou v ruce druhé. Člověk starší a pohodlnější, zvyklý již na lásky důkladnější, představuje si zdejší štěstí sedě před některým z těch domků — možno-li i bohatých vill, — s vonnou dýmkou v ústech, pytlíkem tabáku a chladivým „pilsener öl" před sebou a s myšlenkami nikoli na moderní proudy v literatuře, nýbrž nejvýše na příští podzimní toalety hochů, děvčat a zejména milené choti . . . Mladší i starší, zákonné i nezákonné párky na „Nordkustenu" netají se svými separatistickými tendencemi, uchylují se v ústraní, a jejich součásti tulí se k sobě ve vzduchu nikoli chladném, nýbrž líbezně vlahém, vlhkém; protože jsou proniknuty smutnou náladou této severanské atmosféry anebo cíti již jinou touhu, oznamující blízkost mořské nemoci.

A teď ven ze skjär a na širé moře Alandské — párky se ztrácejí do svých kabin. Jednotlivá, příliš láskyplně laděná individua vzdorují rostoucímu tlaku žaludkovému — nemohou se odloučiti od fialového soumraku — ale konečně, když poslední skjäry zmizely, zaleze celá společnost a každý baví se sám ssebou. Lze slyšeti hlasité steny, vzdychání a nepopsatelné, zvláštním způsobem přerušované zvuky . . .

Jen dvě hodiny trvá ten noční rej, neboť opět vjíždíme do nového archipelagu, už do finských, alandských skjär, jež v tisících a tisících skaliskách, útesech a ostrůvcích kupí se kolem hlavního ostrova Alandu, a zde teď zastavujeme, v šedém polotemnu noci, ačkoli o tom mnoho nevíme. Většina cestujících spí a zotavuje se . . .

. . . Mlčky a sami sedíme my dva na zádi, díváme se do polotemné dálky, pozdravujeme skjäry strašidelně kolem nás táhnoucí, pohlížíme na světlo, zelenavě zastíněnou hvězdnou oblohu a na moře slabě zářící v tom jasu kouzelném . . . Sedíme mlčky a samotni.

*

Tyto ostrůvky, které obklopují skoro celé západní a jižní Finsko širokým pasem, jsou ještě daleko smutnější a opuštěnější než skjäry Švédska: leží severněji, stromy listnaté rostou zde mnohem méně a dlouho se tudy proplétáme, než narazíme na první, tak jako ve Švédsku červeně natřený domek. Už dávno jsme po snídani, kterou nám padávala švarná „fröken" na palubě a pořád táhnou kolem nás jednotvárné skjäry, ostrůvky, skaliska, útesy . . .

Zřídka kdy potkáváme loď nebo rybářský člun, mámeť malý výhled a lodě jistě četné jsou skryty za ostrovy. A když pak vystupují zase ostrovy větší a olesněné, zdá se nám, jako bychom pluli po klidném jezeře.

Párky jakož i osaměle životem putující individua vylézají ze svých kajut jako chrousti; barva jejich tváří je většinou pobledlá a touha po pevnější podstatě všude patrná. Čas ku sblížení

se rozdílných těch živlů je příliš krátký a zatím co družka mých cest jak životních vůbec tak těchto zejména, snaží se dorozuměti se s mladou Finkou, spokojuji se konstatovati jenom dle vnějších známek, že na palubě je také několik synů dvanácti kmenů israelských, několik Angličanů a posléze také několik německých commis, jichž čilé zjevy v posledním desítiletí náležejí k typickým postavám parníkových společností.

Tiché jsou skjäry alandské, tichá je rejda a ústí řeky Auraa, tvořící přístav města Abo. Nejprve vidíme jen hranatý, neúhledný starý zámek, tak jako předvoj města ležícího o něco dále v kraji. Táhne se přes ně jakýsi mlžný závoj, cosi, co zdá se tlumiti všechen hluk a všechen křik. Jen několik uličníků poskakujících po nábřeží a na loďách tam se kolébajících v kýlových vlnách našeho parníku, pokřikují, čtouce veliký nápis na velitelském můstku „Nordkusten, Nordkusten!“ a radují se, že vidí zase známou loď. Jinak ani zdání po obvyklém ruchu přístavním.

Bezděky pomýšlím na různá přistání ve všelikých přístavech jižních, kde horké slunce hoří a pálí a kde krev v žilách všech těch přístavních obejdů, byť i pralinových, vře a překypuje. Co tam za ruch a šum a hluk, křik a hádky! A co je sháněk při příjezdu každého parníku! Kdežto zde všecko tak studené a klidné, nesmírně chladné a nepříjemně tiché nejen ve přístavu, ale také v celém městě, jako kdyby začarováno bylo.

*

Zvolna zastavuje parník a opírá se levým svým bokem o kamenné roubení nábřežní, kde

jen několik izvozčíků a ruští celníci čekají na náš příjezd.

To je tedy ta ruská provincie, která je ruskou nanejvýše jen uniformami svých garnison, svými úředníky a svými renegaty! Velkoknížectví, dokonce trojjazyčné a tedy nanejvýš zajímavé pro nás, kteří přicházíme z království toliko dvojjazyčného. Tato trojjazyčnost vyniká nejvíce

Pohled na Abo.

tady, na západním pobřeží a v krajinách Švédsku blízkých, kdyžtě jazyk švédský vládne jenom v jihozápadním díle Finska a ve skjärách. V celém Finsku, které čítá něco přes půltřetího milionu obyvatel, mluví asi 14 procent švédsky, 85 procent finsky, ostatek jsou Rusové a cizinci. Švédská a finská řeč jsou dnes stejně rovnoprávn-

ny a od nedávna stejně ruština je zatlačuje; sic do dnes jen zvolna a nepatrně, ale přece! Hned zde v Abo jsou všecky úřední nápisy a uliční tabulky také v řeči ruské . . . A kdo odolá takovému obru, jakým je Rusko?

Abo (vyslov Óbó), čudsky či finsky Turku, při ústí řeky Auraä čili Aurajoki, bylo kdysi hlavním městem Finska a pochází z dob zavedení křesťanství od Švédů, tedy asi ze XII. století. Král Birger Magnusson založil zámek, r. 1249 vznikl zde klášter dominikánský a biskup Magnus I. počal tu stavěti dóm dokončený teprve r. 1300. Již 1318 hlásili se sem Rusové. Sic ne přívětivým a přátelským ruky stisknutím, nýbrž vypálením města a důkladným vypleněním kathedrály.

Po míru v Nöteborgu rozkvetlo město znova, byly založeny školy a Abo stalo se vedle Stockholmu střediskem švédského obchodu, tím spíše, když obchodní lodě nesměly plouti dále na sever, aby tu provozovaly obchod. Pak přišli Dánové — pak opět Gustav Vasa, — a z pestré, ale přece jen málo důležité historie lokální vybíráme ještě jen poznámku, že s reformací rozloučili se s Abo mnichové, a že stará kathedrální škola byla přeměněna v gymnasium, jež znamená duševní východ slunce pro každé město, což mělo za následek založení akademie, později university. Mnohem zajímavější než vzájemné škorpení různých vévodů, turnaje a honby v Abo prováděné, jest tiskárna, která v Abo byla zřízena z celého Finska první. Pak přišli opět Rusové a opět nikoli s tváří usmívavou, a r. 1808 zmocnili se Finska nadobro. Deset let po té všecky

hlavní úřady byly přeneseny do Helsingforsu, později také universita, a Abo stalo se druhým provinciálním městem finským, které r. 1827 stihlo ještě neštěstí, že stalo se kořistí plamenů. Za to je teď pláň města pravidelnou šachovnicí, rušenou ve své pravidelnosti jen řekou dvakrát přelomenou.

Smutně vypadají tyto rovné, pravoúhle se protínající ulice a třídy, tím smutněji, ježto se zdá, jako by většina těch 33.000 obyvatel pohřížena byla v klidný spánek: sotva že tu a tam potká člověk chodce, přes to že jsme dopluli až k desáté hodině dopolední. Dřevěné, šedivě natřené, většinou jednopatrové a prosté domy vroubí ulice a přes bílé okenní rámy dojímají smutně. Jako kdyby všecko bylo zalezlo do těchto domů, jak hlemýždi, i krámy a obchody. Silný kontrast proti jihu, kde každý má snahu roztáhnouti se na ulici. Zde není výkladních skříní, nanejvýš bídná výkladní okna.

Nějaký izvoščik, který přes tuto zde obvyklou ruskou titulaturu nerozumí slova rusky, projíždí s námi městem křížem krážem po hrachovitém, oblázkovém dláždění, tak že osoby sedící v jeho vehiklu vypočítaném sotva pro dva, poskakují jako vrabci a křečovitě musí se držet, aby nebyli vyskákáni. Když jsme svá zavazadla byli složili na nádraží až k Helsingforskému večernímu vlaku, poskakujeme ve vozíku dál.

Přes tuto skutečně veselou jízdu vznáší se cosi truchlivého nad našimi dušemi, rovněž tak jako nad celým městem; nad celým ubohým, utiskovaným Finskem . . . Pořád mi ještě v uších

zní otázka skoro zoufalá onoho Fina, který mi vyprávěl o osudech své vlasti v posledních dvou letech: „Jen kdybychom věděli proč to všechno?“

„Ne zřídka“ — opakuje tutéž otázku poetickým svým způsobem velký finský spisovatel a vlastenec Juhani Aho ve své sbírce novell Katajainen Kausani (alleg. novella Býk a mraveniště) — „přemýšleli mravenci o tom, co se stalo, a snažili se uhodnouti, proč asi býk jejich budovu zničil. Chtěl se snad dostati na jejich jehličí? Ale co by si s tím byl počal, jehličí přece není pro býka potravou. — Anebo bylo mu mraveniště v cestě a on se proto rozdurdil, že nemohl dále? Ale přece celý luh je mu otevřen a ke řvaní celý les! — Anebo snad už ode dřívějška byl na mravence rozezlen? Udělal mu někdy něco nějaký mravenec? . . . A nikdy nezvěděli mravenci pravé příčiny, proč býk zničil jejich mraveniště.“

Mraveništěm rozumí se ovšem Finsko, býkem pak ruský obr.

Abo není arci městem zajímavým pro turistu tou měrou jako Drážďany, Curych, Ženeva, Neapol . . . a sotva kdy uslyšíme, že Abo stalo se podobným mezinárodním střediskem jako Montreux, Scheweningen, Benátky, Stockholm. — Žádných neb aspoň málo, obecného zájmu vzbuzujících památek, krás a sbírek, málo budov architektonicky vynikajících, žádné jiné turistické attrakce — a přece lákalo nás cosi neznámého tam, snad právě ten nedostatek všeho obecně turistického: šíré plochy olesněné země, bezpočetné jednotvárné skjaery, jež z Wardbergu bylo lze

přehlédnouti, ten jistý trochu nepříjemný klid a všecka ta velkolepá monotonie.

Celé Finsko jako by bylo takovým, tísnivý pocit zmocňuje se tu duše člověka, počínaje švédsko-finskými nápisy až k němým izvoščikům, kteří na všecky moje slovanské otázky jen nedůvěřivě kroutí hlavou. —

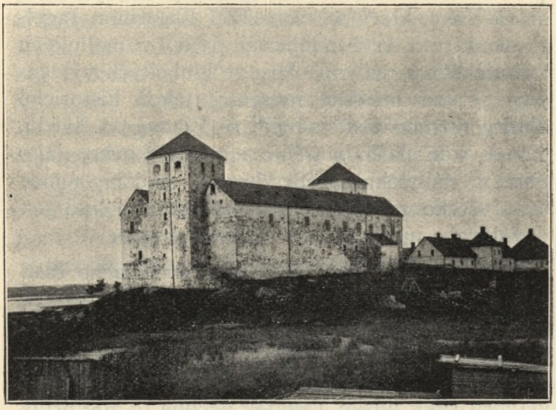

Abo: Zámek.

Pojednou ocitujeme se na konci ulice rovné jak pravítko, město přestává jako uříznuto a rozevírá se výhled do dálného kraje na zelený luh, koupající se v nesmírnosti zlatých paprskových snopů.

Obracíme a jedeme dlouhou ulicí zámeckou, Slottsgatan, nahoru k zámku Slottet, už zmíněné staré, těžkopádné, velké, ale také jednotvárné

budově, se dvěma čtyrhrannými, nanejvýš prostými věžemi po stranách. Nic hezkého na tom není, jenom hrdé a tuhé je to stavení, jako skály, jež tvoří jeho podklad ne příliš vyvýšený.

Byl to kdysi klíč k Finsku se strany západní, jako později Sveaborg od jihu. V bývalé residenci finských místodržitelů, mezi jinými také proslulého Petra Brahe a vévody Jana, syna Gustava Vasy, který se svou chotí Kateřinou Jagellovskou tuto vedl nádherný dvůr, v malinkých světničkách s malými okny ve hlubokých výklencích je teď městské museum, jehož historické sbírky rozmnožovati naučili se Finové od Švédů. Co se kde našlo starého a nepotřebného, jako obrazy, nábytek, nářadí domácí, nádobí, mince atd., všecko zde sestavili a spořádali, pokud jen dovolovaly malé a málo vhodné prostory.

Třeba že se nám nedostává potřebného času k důkladnějšímu studiu těchto zašlých století, přece nemůžeme se ubrániti hlubokému pohnutí, jež pojímá nás při pohledu na přísný, těžký a opět jednotvárný ráz těchto starých a prastarých výtvorů ruky lidské. Ostatek páchne to zde příliš plísní a bezděky pospícháme zpět na čerstvý slunný vzduch a pak do města.

Abychom upokojili svoje turistické svědomí, prohlížíme také kathedrálu. Jako kdybychom se zde byli dostali do staré, neznámé historie, neboť kostelník i cicerone lámanou němčinou uvádí nikdy neslyšená nebo dávno zapomenutá jména a ukazuje nám v ochozu chrámu starého šest set let hroby a náhrobky mužů jako: Stallhandke, arcibiskupa Magnusa Tavasta,, Horna, Ake

Totta, generála známého z vojny třicítileté, pak hrob nešťastné královny Kateřiny Mansdotter, která zanechala mnoho látky ku tragedii . . . Pořád ještě vidím krásnou, bolestiplnou tvář na okenní malbě od Wladimíra Šverčkova v kapli Hornovské: králová podává pážeti svoji korunu a opouští trůn, který jí jakživ nic dobrého nepřinesl. Také sarkofag zesnulé paní jest v tomto kostele. Nedaleko od téhož chrámu jest bronzová socha Petra Brahe, místodržitelské to vzácnosti, neboť Brahe to byl, který opouštěje zemi, napsal do svého zápisníku pamětihodná slova: „Jagh war med landett, och landett war med mig väl tillfreds." (Já byl se zemí a země byla se mnou spokojena.) A tato vzácná poznámka byla také zvěčněna na podstavci sochy. Také proto je tento pomník zajímavým, že o něm pracoval Walter Runeberg. Pomník Henryka Gabriela Porthana, otce finských dějin, byl postaven ze příspěvků celé země — tedy něco podobného jako u nás. Ach! Tolik známého najdeš tady ve Finsku, tak že se nám zdá, jako by to od nás sem bylo přeneseno . . .

Jen ještě malá výjížďka do Wardberských sadů, pohled z terassy školy navigační, s výšiny Wardbergu ještě jednou na širou, olesněnou, plochou zem, na tisíce až k obzoru se táhnoucích skjär, na moře mezi nimi se modrající, lesklé, — a jsme hotovi s Abo, kde nenajdeme ani pořádného obchodu s pohlednicemi! Tolik jsme se sem těšili a chtěli se zde zdržeti delší dobu — a přece spěcháme teď odtud, nevědouce ani dobře proč. Jsou už taková města a místa: toužíme po

nich, nevíme proč, a prcháme z nich beze zvláštní zjevné příčiny.

Neobvyklá melancholie finské země a podobnost s domovinou — ne s našimi háji, luhy, horami a lesy, to všecko je docela jiné ve Finsku než u nás, — tíží nás jako můra a je asi příčinou toho všeho.

2. *Helsingfors.*

Jedeme z Abo, krajem sic v letním, jasném slunci se koupajícím, ale jednotvárným, mírně vlnitým, nízkým, nesmírně lesnatým, kolem hustých jehličnatých stromů, sem tam pokácených a narovnaných ve hranice, na celé kilometry cesty, a sem tam kolem dřevěných baráčků. Průvodčí vlaku v režné bluze a čepici tak trochu jako francouzského tvaru nemá ještě vysokých bot aniž ploského nosu k nebesům obráceného, jímž charakterisuje německý humor nás Slovany; také rusky tento muž nerozumí, třeba že nápisy vyleptané na skleněných dveřích vagonových také jsou ruské. Však asi za krátko i konduktérem bude hlaholiti ruský jazyk...

Finsky slyšeti tu poměrně málo přes finská jména stanic jako Littoinen, Paimio, Halikko, Koski, Pojo . . . převládá tady na jihu ještě švédština.

Po celé trati nic, co by přerušilo naše zívání nežli za Skuru tunel, — jediný v celém Finsku, prosáklém jezery, jezírky, rybníky, řekami, říčkami a vodami, jako houba. Potom zas jen lesy, lány polí, a lesy znova, ale nic, na čem by oko

spočinulo s rozkoší. Na nádražích je ticho, klidno, nikde tlačenice, lidé jsou takoví mírní, slunce pořád svítí mdle, už není takové horko, jako bylo ve Švédsku a čekáme, až už vlak zastaví v Helsingforsu, ne protože jsme umdleni jízdou, byť i několikahodinnou, ale z touhy po něčem veselejším. Je nám trochu úzko tady v té jednotvárnosti krajinné a těšíme se na večeři. Srpnový den konce nemá, když ještě v 9 hodin večer je světlo denní a k desáté, když už kolem kol objevuje se živější okolí velkého města a sady djurgärdenské, leskne se malý záliv Tölöviken, přes který přejíždíme po dlouhé, nevysoké hrázi, ještě lesknoucí se odrazem modrého nebe . . .

Snad přece jsme chybili, že nepluli jsme Skjaergardem, a nepřiblížili se k Helsingforsu ze druhé strany? Však nebyli bychom poznali kraj, který právě proto, že je tak melancholický, poutá svoje děti tak velkou láskou k sobě.

A přece teď zas houfně odjíždějí z těch lesnatých záťočin a zákoutí do dálných končin kanadských . . .

*

Sestupujeme konečně, přece trochu rozklíženi dlouhou jízdou a ještě více nepohodlím vagonu s krátkými sedadly a uličkou uprostřed, a ocitujeme se hned na Nádražním náměstí, Jernvägstorget, jež přetíná nová elektrická tramway a po jehož oblázkovém dláždění tiše hrčí několik kolesek s gumovými obručemi svých kol, rozjíždějících se od nádraží. Bez gumových těchto podešví drožkáři zde vůbec nejezdí. Přes náměstí přejíždí elektrická tramway, prázdná v této pozd-

ní hodině večerní, kdy však přece jest ještě světlo skoro denní. Hned naproti je náš hotel „Fennia“, vybraný na odporučení stockholmských přátel, hotel čistý, úpravný, ale tichý nějak a smutný stejně jako Nádražní náměstí celé. To hned když se rozejelo několik izvoščíků před nádražím, stichlo jako škola o prázdninách . . .

Čekáš zde na severu truchlivé dřevěné město, tak jako Abo, a zatím hned po pravici mohutná stavba Athenaea, po levici rozestavené Finska teatern, jakož i úpravná budova nádražní ukazují na příjemný velkoměstský ráz, který ještě se zvyšuje velikými tabulemi v širokých oknech přízemní restaurace hotelu Fennia, jejíž francouzská kuchyně zjednala na dobro rovnováhu žaludku dlouhou jízdou roztřesenému a mysli poněkud rozmrzelé.

Nejsme tedy na chladném smutném severu, nýbrž ve městě nad míru krásném, výstavném, přívětivém, svrchovaně moderním, neboť Helsingfors je město mladé, něco přes půl třetího století. Asi r. 1639 to bylo, kdy místodržitel Petr Brahe, jehož jméno zavadí o turistův sluch hned jak vkročí na finskou půdu, dal přeložiti staré město, nynější Gammelstaden, od ústí řeky Wandy na místo nynější. Měl Brahe dobrý nos a ve členitosti břehů mořských v těchto končinách viděl znamenitou budoucnost příštího města. Sic prodělal Helsingfors mnoho dětských nemocí, ale pak se přece vzpamatoval, zvláště když od r. 1808 dostal se do rukou ruských. Ač tenkrát neměl než 6000 obyvatel, dnes jich má skoro jedenkrát sto tisíc. Roku 1817 stal se hlavním městem Finska, roku 1827 přeložena sem i uni-

versita z Abo a dnes je tady života plno, přes prázdné tramwaye a klidné náměstí Nádražní v pozdní večerní, ba už noční chvíli.

*

Nikde ve Finsku prý nikomu nenapadne zavírat se přes noc: domy a byty ve dne v noci jsou otevřeny, jakoby veřejné místnosti to byly, a přece krádeže jsou tam vzácným úkazem. A uzme-li ti kdo přes to nějaký tvůj majetek, pak prý můžeš býti jist, že zloděj ti ho vrátí. Platí-li to také o krádežích politických, neodvažuji se tvrditi.

Nevím, je-li tato poctivost výsledkem kazatelské činnosti pánů pastorů, nebo zvyk severanům již vrozený, ale poněvadž Helsingfors jsa velkým městem jako na sta jiných, a nikoli Finskem v pravém toho slova smyslu, zavírám přece před spaním dvéře hotelového pokoje a pak už nic nás neruší v nočním klidu. Zdá se, že hotel je docela prázdný a my jedinými jeho hosty. Ale jak to tedy, když časně ráno pozoruji před každými dveřmi jeden nebo dva páry bot, už vycíděných, připravených na celodenní službu?

Před těmito botami bezděky zastavuji se a spřádám romány. Opravdu není tak jednotvárným život hotelového podomka, když tě může se zamysliti nad každým tímto párem a z něho konstruovati sobě duševní život jeho majitele. Boty vysoké, s holínkami a nízkými podpatky i širokými podešvemi vypravují něco docela jiného než jemná botka, úzká, z kůže hladké, lakované a podpatkem útlým a štíhlým, jiného rázu jest majitel

nebo majitelka botek šněrovacích, které vyžadují mnoho času i trpělivosti, nebo na knoflíky, které jsou koketnější, než obyčejných perek, které přísluší nám lidem spěchajícím do práce a denního lopocení . . .

Hosté helsingforských hotelů nejsou nuceni platiti pokuty v podobě zvýšených cen, nestravují-li se v hotelu samém, odejdou ráno po svých pochůzkách, obědvají na Esplanadě a tam také tráví večery, a na noc teprve plní zas ochrannou svou střechu i chodbu řadou svých bot, botek a polobotek.

Řada této obuvi pěkně od podomka srovnaná svědčí stejně jako mnoho policejních strážníků na ulicích helsingforských o pořádku milovnosti zdejších lidí, ač člověk zkušený čte mezi řádky těchto policajtů ještě celé politické romány a především tuze mnoho nedůvěry a špatného svědomí. Tolik jest jisto, že Helsingfors je z nejčistších přístavních měst světa. Ty rovné, široké, vzdušné a pravoúhlé ulice s čistými, moderními domy jsou pořád jako zásep našeho statku v nedělní svatvečer. Bláta ani nemůže býti na ulicích, po jichž svahu déšť stéká ztráceje se někde v moři. Snad ani dešťovým kapkám není volno delší dobu zdržovati se na oblázkové dlažbě, po níž delší dobu chůze je nemožna: jakobys po velikém a hodně tvrdém hrachu chodil. Jenom v hlavních ulicích mají asfalt, což líbuje sobě i návštěvník z Prahy sem přicházející.

*

Máme ze Stockholmu několik odporučení do Helsingsforsu, který s kapitálou švédskou je

v čilém spojení, ještě více duševním než obchodním. Teď, kdy Rusko všude ve Finsku zatlačuje autonomii a na místo domácích jazyků tlačí ruštinu, styky i přes ruské hlavy stanou se vroucnějšími, aspoň švédské části finského obyvatelstva.

Je nevhodná chvíle k navazování styků. Tak jako všude jinde v letní tento čas měšťáci jsou na venkově a nemáme práva choditi tam za nimi, jako jsme mohli ze Stockholmu do Saltsjöbaden. Z adressátů, jež hodlám obtěžovati, je na jisto doma Brandchef pan Gösta Wasenius, jemuž tedy v Branddepoten nechávám svou visitku. Branddepoten je hlavní hasičská stanice, řekli bychom hasičský ústav a hasičská škola, která je arci nad míru důležita v kraji, kde je tolik dřeva a ve městě, kde je tolik stavení dřevěných, byť i pěkně maskovaných. Branddepoten tedy náleží k vynikajícím znamenitostem Helsingforsu a Brandchef je náčelníkem důležitého úřadu.

Za malou chvíli po mé návštvě hlásí se v hotelu pán v červené čepici se zlatým prýmkem, odznakem to nikoli expressovým, nýbrž úřadu právě uvedeného, a s tisícerými omluvami, že právě nebyl doma, že má rodinu na venkově a že nemůže nás ani pozvati k sobě; jiného bohužel že nemůže učiniti, než po všechen náš pobyt v Helsingforsu býti k našim službám.

„A to je vám málo, pane?“ táži se s vděčnou výčitkou. A musím vyslechnouti, co všecko by bylo lze podniknouti v Helsingforsu, kdybychom nepřicházeli v létě. Pan Wasenius dostál

v slovu: byl nám laskavým průvodčím a přes nepřítomnost své choti i hostitelem.

*

Jenom ruské nápisy ulic jsou svědectvím, že Helsingfors je v Rusku, že zde vedle valné většiny Švédů a Finů také Rusové jsou usazeni, toho důkazem jenom četné uniformy ruské a ruské gymnasium, jež prý navštěvují také synkové domácí švédského i finského jazyka, k vůli ruštině, která teď do Finska začíná se zavrtávati. Ale nejvíc na příslušnost ruskou upomíná ruský chrám Nanebevzetí Panny Marie, jehož bílé střechy a zlaté báně daleko široko svítí už od r. 1868, kdy byl zbudován. Z dálky jakoby báně ty byly zasněženy čerstvým, bílým sněhem. Ale stojí tento ruský chrám stranou, ba na ostrově Skatudden, nedaleko ruských kasáren, jakoby do města nepatřil; ale zas na tvrdé skále, jakoby měl v úmyslu nehnout se odtud a jakoby říci chtěl, že ruské panství je tu stejně pevné jako jeho podklad. Ruská ruka je železná ruka.

*

To, co činí Helsingfors velkým městem, ještě větším než je Praha, byť tato měla třikrát víc obyvatel, jest Esplanadsgatan už zmíněná, ne proto, že je hlavní tepnou všeho ruchu a že vroubena je budovami velkými, nádhernými, důkladnými a severansky těžkými, budovami zvláštního slohu, jak soukromými tak veřejnými — dům Grönquistův a palác generálního guvernéra —, ne proto, že po celé délce táhnou se rozkošné sady, jaké by u nás mohly býti jedině na náměstí

Václavským; také ne proto, že uprostřed stojí dojemná socha velikého básníka Runeberga, dojemná, jelikož krásné toto dílo sochařské modelloval sám básníkův syn, který takto stejně zvěčnil otce i sebe; ale zejména pro svůj počátek a konec, neboť na počátku i na konci jsou dvě restaurace, dole Kapellet, nahoře Operakällaren, jaké mohou

Helsingfors.

udržeti se jenom ve velkém městě, tak, jako delfín vydrží jenom ve slané vodě. A životní voda těchto restaurací musí býti hodně slaná, uvažíme-li, že restauratér Kapelletu, kdysi prý bídné boudy, dnes úhledného sadového pavillonu, platí ročně toliko za hudbu 30.000 finských marek. Sta a sta hostí denně se tu vystřídá a to nejen na sklenici piva nebo sifon, ale na celé velké obědy,

diner velikého slohu, při němž stolní společnost pokládala by pode svou důstojnosti platiti sklepníkovi zpropitné menší nežli pět marek.

Také jiné okolnosti prozrazují, že na krejcar zde valně nekoukají, neboť snad nikde mimo Neapol nejezdí se tolik v povozech jako zde, kde i dámy z trhu se vracející sednou do drožky; ba i kuchařky s košíkem příliš těžkým. Ovšem takového něco jest možno jenom tam, kde taxy jsou minimální, kterémuž jednoduchému prostředku obchodnímu tolik mudrců nechce rozuměti.

Nikdo není však nucen utráceti v Kapelletu nebo Operakällaren polovinu svých příjmů a tak sedáváme večer, po obědě v Operakällaren s právě tak bohatým Smörrbrodem — rozmanitými, chuť dráždícími zákusky a likéry před jídlem — jako kdekoli ve Švédsku, v Kapelletu dole pod verandou toliko u sklenice jakési sodovky a posloucháme krásnou ruskou hudbu vojenskou, jedinou to snad příjemnost, kterou mají Finové z ruské posádky, jejíž velké žesťové nástroje, snad od Červeného z Hradce, lesknou se v jasu elektrických lamp, závodících s usínajícím odrazovým světlem slunečním . . .

Je to tady cosi jako helsingforský Žofín, neboť v sadech Esplanady, jež u Kapelletu končí, promenuje se „celý Helsingfors", pokud není na venkově, bůh ví jak dlouho do světlé noci.

*

Sídlo nad míru skromné má v Helsingforsu car, neboť císařský palác helsingforský, poslední dům na severní straně Esplanady, Norra Espla-

nadgatan, býval dříve domem, ani ne palácem, soukromým a zakoupen r. 1837 k nynějšímu účelu. Ani valně přestavován nebyl. Liší se od starších domů městských jedině nevelikým předdvořím a vojenskou stráží, která hlídá skromných několik pokojů a trůnní sál, v němž častěji guvernér než finské velkokníže car sám zahajuje finský sněm. Jak asi je tomu vojáčkovi, který tady právě tak jako namnoze jinde po celé hodiny stojí, přemýšleje, proč asi tady utrácí vzácný čas? Tolik lidí kolem něho je v práci a lopocení, každý žene se za něčím užitečným neb aspoň za něčím, co za užitečné pokládá, jen on sám jediný stojí tady na veřejné ulici, před branou mřížovou, kterou stéci nikomu by nenapadlo, i kdyby zde ten vojáček nestál, před vraty silnými, zamčenými dobrým zámkem, před domem, v němž nikdo nemusí se báti o svoji bezpečnost, poněvadž tam nikdo není, leč něco uměleckých předmětů, soch a obrazů, o něž finští nečetní zloději valně nestojí. Kolik práce silných těch paží, mladých a plných ohně přichází tu na zmar!

Snadno lze vysvětliti skromnost této carské residence, když car do Helsingforsu nepřichází. Carová teprve zřídka, a událost tato bývá tak památnou, že zřizují se za její příčinou pomníky, jako obelisk na tržišti před palácem, Saluttorget, zvaný „kámen císařovny", zbudovaný r. 1833 na paměť návštěvy carevny Alexandry Feodorovny, choti cara Mikuláše I. Teď není naděje, že by kdo Finsko vysokou návštěvou vyznamenal...

*

Senatstorget, náměstí senátní, je středem nejen Helsingforsu, ale takořka celé finské vlasti, která nejraději tady demonstruje proti útiskům. Kolem sochy Alexandra II. seskupeny jsou všecky hlavní budovy finské osvěty a finské samosprávy, čím dál tím více zmírající, tady je střed finského vlastenectví, jemuž věnujeme slovo zvláštní.

Universita, jediná finská, zabírá celou západní část náměstí. Jen jediný list z její historie, který více světla vrhne na celé Finsko, než poznámky o façadě university, jejím schodišti, aule i vedlejších místnostech.

Studenti helsingforští slavívají 1. květen asi podobnou slavností, jako kdysi u nás majales bývaly, a účastnila se tohoto svátku obě pohlaví, děvčátka ovšem raději než staré tetky, babičky a tchýně, ovšem nikoli budoucí. Slavnost májová roku 1848 měla zvláště bujný ráz a prý účastníci její, pokud ještě jsou na živu, mají tehdejší rušný a bouřný, opravdu jarní život v dobré paměti. Tenkrát poprvé zpívána píseň Vart land (naše země), finský to Kde domov můj na slova Runebergova od Pacia, který, sic rozený Hamburčan, přece je prvním národním skladatelem finským. Národní tato píseň sice v některých taktech upomíná nějakou veselou píseň německého studenta, ale přece prodchnuta je vroucím citem, čehož zásluhu mají neméně také vřelá slova Runebergova. Tenkrát Švédové i Čudové se stejným nadšením tu píseň zpívali a při té příčině nejlepší tehdejší řečník finský Fredrik Cygnaeus, známý to historik a básník, pronesl řeč, která roz-

žehla plamen vlastenectví dosud dřímající v srdcích mládeže.

Národní hnutí, které tenkrát mělo v úmyslu povznésti řeč velké většiny obyvatelstva, jazyk finský, do řady jazyků civilisovaných, získalo tehda velký počet přívrženců v mládeži universitní. Ale zlí jazykové dovedli přesvědčiti nejenom místodržitele knížete Menčikova, ale také cara Mikuláše I., že toto hnutí zavírá v sobě tendence revolucionářské, a že finská mládež je ve spojení s převratnými ideami politickými, toho okamžiku po Evropě se převalujícími. Něco obyčejných pouličních výtržností zdálo se potvrzovati toto mínění. Zakročilo se tedy hned po rusku, co nejrázněji. Rozdělení universitního studentstva dle národností, resp. dle krajů, jak je obvyklé dosud ve Švédsku, bylo zrušeno, a zrušena i stolice filosofie, kterou car Mikuláš pokládal za původ všeho zla vůbec a revolucionářství zvláště.

V těch dobách svízelných ujal se Finska carevič velkokníže Alexander Nikolajevič, kancléř university, který pro svou lásku k Finsku požíval tam i později neomezené lásky i důvěry. R. 1851 několik studentů, chtějíce projeviti svou nespokojenost s vicekancléřem generálem Nordensternem, nepřijali pozvání na ples, vystrojený na počest 25letého jubilea kancléřství carevičova. Car rozzloben nad tímto neuctivým jednáním hrozil zavříti universitu. Ale velkokníže vložil se do tohoto hněvu, vymohl odpuštění studentům, zajel proto do Helsingforsu a odevzdal nad to dekret prvnímu professoru finské řeči a literatury Mat. Alex. Castrénovi.

Po jeho nastoupení na trůn zavál vítr liberálnější na universitě, filosofie tam zase zavedena, ovšem pod pláštěm „stolice morálky a systému věd“ a r. 1868 opět povoleno rozdělení studentstva dle národností, jež zachovává se do dnes. Je tam teď „národností“ šest, a sice: Nyland, Savolaks-Carelie, Tavastland, Finsko západní, Viborg a Ostrobotnie. Každou takovou „divisi“ řídí inspektor, jmenovaný z professorstva, a kurator, jejž volí studenti ze svého středu. Každá „divise“ schází se jednou v témdni pod předsednictvím inspektora, jedná o otázkách literárních a věcech spolkových. Moc disciplinární připadá rektorovi a „kommissi“ disciplinární, jejímiž členy jsou mimo rektora i děkanové fakult a sekcí universitních. Také mívají všecky divise schůze společné k obhájení zájmův společných všem studentům.

Touto tuhou organisací tvoří studenti finští právě tak jako studenti stockholmští velice významnou a důležitou korporaci v životě národním, až zželeti se musí nám českým návštěvníkům toto vidoucím, pomyslíme-li, kterak naše bodré studentstvo české roztříštěno jsouc ve mnohé spolky větší i menší nemá svého ústředí, jež náleželo by jeho významu!

Studenti helsingforští mají dávno už společné svoje středisko ve studentském domě, jejž „spei suae patria dedit“, naději své dala vlast, podle nápisu na budově sice neveliké, ale přece monumentální, dle plánů Dalströmových, s frýsem Runebergovým, velice důmyslným: Kleobis a Biton vezou před zrakoma lidu matku svoji do

chrámu. Představují-li oba synkové syny společné matky finské, Švéda a Čuda, pak ovšem symbol poněkud je pochyben: tahají se oba někdy dost středně o společnou matku vlasť. Teď mají studenti finští v Helsingforsu vrch, jsou pány studentského domu a Švédům je tam nevolno; staví sobě tedy dům vlastní.

Zajímavý je způsob, jakým sbíralo se na tento akademický dům: tři studentská kvartetta cestovala v létech 1858, 1861 a 1870 po celé zemi a pořádala koncerty ve prospěch domu. Měla takový úspěch, že už r. 1870 dům mohl býti zasvěcen. V domě sousedním na Henriksgatan mají studenti svoji knihovnu.

Jiná ovšem je knihovna universitní s budovou university sousedící z let 1836—45 a s 230.000 svazky.

Několik jiných číslic vrhne ještě světýlko na poměry universitní: stipendia ať státní ať soukromá obnáší ročních 50.000 marek, professor J. A. S. Pippingsköld († 1892) odkázal universitě 200.000 marek ke zřízení stolice praktické fysiky, H. F. Antell († v Paříži r. 1893) odkázal 800.000 m. na cestovní stipendia, Herman Hallonblad asi 220.000 marek rovněž na stipendia dvěma mladým učencům atd., a kdyby tito mecenáši byli svoje odkazy učinili před svou smrtí, jistě nikdo z nich nedal by se za to oslavovati.

Služné professorů obnáší 8000 marek, s kvinkvenálkami po 1000 m., mimořádní professoři mají 5000 až 6500 marek. Na universitě mezi asi 2000 posluchači studuje 400 dívek, jakož

vůbec ve věcech tak řečené ženské emancipace Finsko postoupilo asi mnohem dále, než kterákoli jiná země. Děvčátkům jsou přístupny školy střední i universita, obě pohlaví stýkají se tam s klidem příkladným i hodným závidění a žena prý tam dovede zastávati různé úřady nejen při poště a telegrafu jako u nás, ale i v důležitých kancelářích bankovních, se stejnou svědomitostí jako muž.

Snad že otázka tato nabývá tam na severu jiné tvářnosti a jiného rázu podnebím a vším životem severanským, mnohem klidnějším než v krajích jižnějších. Až nepochopitelnou zdá se nám netečnost, se kterou mladý muž sedí v jedné lavici s děvčetem, nehledě ovšem na nutnost toho, která vyplývá z nejprostších pravidel slušnosti.

I kdybychom chtěli prohlížeti universitní ústavy, nemohli bychom; dílem jsou zavřeny, dílem nepustí každého turistu, byť byl doma daleko větším pánem než jsme my, do svých laboratoří a klinik, a také jenom z venčí díváme se na dům státního archivu, finskou banku, a do vnitř jdeme jen do sněmovny poslanecké, ani ne tak, abychom se obdivovali sálům stavu kněžského, občanského a selského a výborovnám rozličným, ale spíš abychom viděli jen místa finských bojů za samostatnost a autonomii a vyslechli všelicos o finském vlastenectví. Stav rytířský a šlechta zasedají ve vedlejším Riddarhuset, jejž si sami zbudovali v polovině minulého věku. Tak jako ve Stockholmě i zde tento dům má sál se znaky všech rodů hraběcích, baronských i je-

nom šlechtických, sál tedy už skoro tmavomodrý...

*

Stánek dosti důkladný má finské umění ve veliké budově Athenaea, zaujímající celou jižní stranu nádražního náměstí, náležitě veliké, aby se do ní vešly nejen četné obrazy, sochy a umělecké předměty finské, ale také kreslířská škola, škola umělecko-průmyslová a ateliery umělecké jednoty. Galerie této jednoty jest representativní sbírkou finských umělců a bezděky zde prohlížíš kus finského života dívaje se na finské krajiny Lindholmovy a Holmbergovy, rybářské genry Janssonovy, Ekmanovy, Berndtsonovy, Edelfeldtovy, na jehož krásné portréty pamatujeme se ještě z výstavy pařížské r. 1900, rovněž jako na široké, dekorativní krajiny Jaernefeltovy. Také na skulptury manželů Valgrenových i zde se vyskytující, vzpomínáme, jakož i na umělecké předměty finské linií sic trochu rozrušených, ale přece plných půvabné fantasie.

Už tenkrát, na výstavě pařížské finský pavillon v „ulici národů" dovedl „chytiti" návštěvníka, svou absolutní novostí. Žádná stopa po starém, známém nějakém slohu nebo klassické formě: nová koncepce architektonická, nové ideje dovedly se odíti v nové tvary. Finští architekti a dekoratéři jakoby neměli zkaleného zraku akademiemi a officiálním vyučováním školním a dovedou mysliti sami za sebe a nikoli myšlenkami cizími. Tak jako celá finská povaha jest i finské umění zasmušilé, prosté, silné a elegantní, přese všecko severanství přece plno barvy

a rázovitosti, umění udělané pro sever a koncipované severem.

To jsou mimochodem myšlenky při pohledu na umění finské.

*

O divadlo mají v Helsingforsu postaráno způsobem dvojím, jak už svrchu poněkud napověděno: obyvatelstvo švédského jazyka má svoje už dávno a dobře opatřené, finské mělo do nedávna neúhlednou budovu, daleko už nedostačující, tak že dostavují teď velké, nové, na náměstí nádražním.

Poměry i v tomto analogické poměrům našim a zajímáme se tedy o divadlo finské. Myšlenka samostatného divadla finského — o švédské nemusilo se tolik jednati, blízkost Švédska i jeho vyspělé kultury zaručovalo finským Švédům vezdy aspoň poněkud ukojení divadelního hladu, — datuje se již z let 1844, kdy osmnáctiletý A. Meurmann ještě nesměle ji vyslovoval. Od r. 1848 už některé společnosti ochotnické odvažovaly se na hru finskou, nejčastěji Silmän Kääntäjä (Čarodějník) od Hanikainen, — komedie velice populární a tak realistická, že uváděla na scénu i několik zvířat domácích, přesahujíc v tom vzhledě všecko, co se doposud podobného napsalo. Ale teprve r. 1869 položen základ k finské scéně a 10. května někteří přátelé divadla vystrojili v Novém divadle švédském finské představení kusu „Lea“ od Kiviho. Švédská herečka paní Raa podjala se zvláštní a nesnadné úlohy: třeba že uměla finsky jen tolik, že porozuměla své úloze jen ve hlavních rysech,

naučila se jí přece slovo od slova a hrála prý tak znamenitě, jako kteroukoli svou vynikající roli jazykem švédským.

V létech následujících sestoupila se již celá společnost finských herců a r. 1872 založeno divadlo finské permanentní, jež dlouhá léta řídil dr. Kaarlo Bergbom. Poprve hrála společnost 13.

Helsingfors: Senatshuset na náměstí Senátním.

října 1872 v Björneborgu, pak z jara 1873 v Helsingforsu. Dnes čítá divadlo finské hvězdy prvého řádu jako Ida Aalbey, Benjamin Leino a Kaarola Avellan; již zemřeli: Oskar Vilko, první režisér a Bruno Böök.

Obě divadla helsingforská mají svoje roční subvence zemské po 24.000 markách finských, švédské mimo to 1000 rublů nájemného za car-

skou lóži a finské mimořádnou podporu 8000 marek. Město Helsingfors dává jistou subvenci za podmínkou, že bude ročně pořádáno pět představení za poloviční cenu. Sumy, jež garantují soukromníci švédskému divadlu, obnáší 10—30 tisíc marek, finskému 10—12.000 marek.

Finové jsou ve všem chudší nežli Švédové, ale za to čilejší a jeví rozhodně víc životní energie.

*

Když už jsme se trochu porozhlédli po tom městě, které čím dál tím více začínalo se nám zamlouvati, ne tak pro výtečné raky v Kapelletu, jako pro svůj vznešený, čistý ráz, zavádí nás pan Wasenius do svého Branddepoten, velké hasičské stanice na nejvyšším bodě města, rozkládajícího se beztak na nerovném pobřežním terénu. Stanice je zařízena po vojensku, s velikým dvorem, do něhož ústí otevřené kolny se stříkačkami; na zkoušku a jaksi nám k poctě provádí se alarm, koně docela po americku už na to připravení a vycvičení skočí z otevřené stáje hned do chomoutů nad vojem připravených a div že stříkačka se vším mužstvem nevyletí ze dvora ven na ulici.

Pak dva hasiči, chlapi jako hory, popadnou stolici, na které usedla lepší polovice společné naší domácnosti a vynášejí ji po schodech, jako by opravdu byla etherickou bytostí, kterou bývala před svatbou, až do nejvyšší místnosti věže, odkudž teprve začínáme chápati zvláštní krásu skjär na jih rozložených, ostrovů a ostrůvků, mnohem menších a smutnějších než kolem Stock-

holmu, méně olesněných a skalnatějších a truchlivějších. Je nám zde rozkošně, — jak teprv rozkošně musí býti onomu hasiči, který po celé hodiny musí tu státi na stráži a rozhlížeti se kolem, aby ihned ohlásil, kde který podezřelý kouř!

O hasičství vůbec musí míti velkou péči v tomto kraji dřevěném, kde dřívím vytápí se parní kotle a kde v tendru za lokomotivou mají složena místo uhlí polena a při tom ještě vyváží ročně dříví za 40 millionů marek, t. j. 1.5 mill. krychlových metrů dříví a 33 millionů kg. dřevní massy a dřevěného papíru. Tedy evropská Kanada.

Proto mají ještě dobrovolný hasičský sbor, z r. 1864, který má na Hagasundsgatanu svůj dům z r. 1888 s rozsáhlými místnostmi pro cvičení.

Z téže věže vidíme teď celý Helsingfors na skalnatých výšinách a předhořích velké klikaté zátočiny mezi malými ostrovy a ostrůvky, skvělé, moderní město, hned na první pohled jako nová kapitála. Není zde starého hradu, žádné starodávné, středověké kathedrály jako v Abo, vesměs jen veliké, palácovité novostavby, z nichž vynikají dva vysoké, kopulovité chrámy. Po levici vysoký chrám sv. Mikuláše na Senatstorgetu, zbudovaný na skále, k níž vede řada stupňů, s velikou kopulí uprostřed a čtyřmi malými kolkolem; ne tak velikostí vynikají, třeba že i sloupová předsíň vyčnívá vysoko nad vlastní střechy, jako harmonickou proporcí k celé ostatní stavbě. Zmíněný už chrám ruský dodává celému obrazu města neobvyklého rázu — oba ty kostely jakoby

byly symbolem dvou velikých národnostních vln, které tuto se střetly . . .

Nebyly to finské tradice, aniž švédská píle, které toto místo učinily hlavním v celém Finsku, nýbrž jedině vůle mocného cara. Ábo bylo příliš blízko Švédska, bylo s ním spojeno příliš mnohými starými svazky a car chtěl, aby Čudové vrátili se „do lůna vlasti", jak pravil v manifestu roku 1809. A tak se ozdobil holý kraj přímořských skjär žulovými nábřežími, ulicemi širokými, aleji, parky, paláci, kostely a sady.

*

Sadů těch je opravdu velké a krásné množství na všech stranách, se jmény finskými i švédskými, jako na sever Kajsaniemi, na západ Lappude, na jih rozkošný Brunnsparken a posléze na východ ostrůvek Högholmen, který je všecek proměněn v sad, ale takový, že kde kdo chce může přijíti, — v desíti minutách dopraví ho sem parníček co chvíli odrážející od východního konce Alexandersgatanu v „severním" přístavu, — rozložiti se v trávníku, vyndati z přineseného košíku pečené kůře a lahev piva spíše než vína, které je tu drahé, pobaviti se malou zoologickou zahradou a ještě více zase tím nádherným pohledem na město Helsingfors, snad nejpoutavějším ze všech.

Jsou tu také děti, povalují se v trávníku, hrají si v písku a užívají tímto laciným a prajednoduchým způsobem štěstí života, jež za málo let už jakživi tak nenajdou. Proč u nás je jinak? Proč u nás omezují se děti na kousek sadů jako dlaň, o tvrdé, písčité půdě, z níž práší se jak jen

děti trochu začnou se prohánětí, proč prochází se těmi sady po celý den strážník jako místodržitel pouštěje hrůzu na děti jako čert svatého Mikuláše, div že naši potomkové z něho nedostanou psotník? Proč takového člověka, chlapa jako horu, neposadí někam za verpánek nebo nepostaví na louku mezi sekáče k práci užitečné a bohulibé, a místo něho nepustí do sadů babku ještě života neomrzelou, která by skromně přecházela s hráběmi nevelikými ve svadlé ruce a nenápadně přehrabávala čáry, které kluk tam před lavicí udělal tatínkovou holí? Cestičky v sadech zůstávaly by urovnány a nebylo by v sadech hrůzy, hádek, mrzutostí a grobiánství, nýbrž s tou babkou přestěhoval by se tam klid a mír na všech stranách. Dupání trávníku nechali bychom si na nějaký kout v královské Oboře, víme, že sady uprostřed města této bujnosti nesnesou. Nevím však, zda by tuto oběť snesly finance království českého.

*

Ještě mimořádný význam má Helsingfors, a to skupinou sedmi ostrovů spojených mosty a rozložených zrovna před městem na jih, ostrovů, na nichž rozpíná se „severanský Gibraltar", silná ruská pevnost, jejíž 6000 mužů posádky a ještě více 900 děl hájí přístup do zátoky helsingforské a drží město i celé krásné velkoknížectví v šachu. Místo přívětivých lesů jedlových a březových hájů vypínají se tu skalní terasy, náspy, skladiště pum, granátů a střelného prachu, kasárny, tvrze, kastelly všeho druhu, a odevšad jako černé body zejí děsné jícny těch 900 děl.

Na sever a na jih ještě isolované tvrze na maličkých ostrůvcích. Ve vojně má zde místo 10.000 mužů a ve přístavu 100 válečných lodí. Je to zde jeden z důkladných konců ruské říše, která se táhne odtud až na Kavkaz a k Afghanistanu a na východ až k Americe, ke průlivu Behringovu! Co zmůže ubohý finský sněm, když carova vůle je proti němu, — sto milionů ruských duší stojí za těmito 900 děly a proti tomuto velkoknížetví, které jest míčem v ruských rukách. Že jsou zde stará práva zaručená, zajištěná? Však víme, jak se uctívají takové staré pergameny . . . Několik dělových ran ze Sveaborgu a z Helsingforsu zůstane ubohá hromádka rumu a popele.

Všecko je veliké, ohromné v Rusku, také tvrze a pevnosti, a ty snad více než cokoli jiného. Ti, kdož spoléhají na bohatého strýčka tam na východě, mají z toho radost nepokrytou; jiní počítají, jak brzo by asi bohatý strýček zatočil po svém se svým chudým příbuzným. Tak každá věc má svou dvojí stránku.

Pevnost Sveaborg založilo si Švédsko roku 1743 po míru v Abo pro bezpečnost západního Finska. Švédský maršálek Ehrensvärd a architekt Thunberg řídili pevnostní stavby r. 1746, jež dodělány byly až za čtvrt století a to nákladem 25 millionů říšských dollarů. Ale co měli Švédové z toho ohromného nákladu, z té veliké práce, kterou vynaložili na budování své tvrze? Zatím co Finové na pevnině hrdinsky se bili, admirál Cronstadt v květnu r. 1808 prý zrádně vydal pevnost Rusům se 2000 děly, 110 válečnými loďmi a 6000 muži, a tím odevzdal jim klíč k Finsku.

Od těch čas Rusové pevnost ještě sesílili. R. 1885 sice Francouzové bombardovali Sveaborg, zničili budovy uvnitř, ale dobýti ji se jim nepodařilo a podaří už asi sotva kdy komu.

IX.

Finské vlastenectví.

Socha cara Alexandra II., cara Dobroděje, jak převzali jej Čuchonci,*) stojí na nejkrásnějším náměstí Helsingforském, architektonicky jedním z nejkrásnějších v Evropě, byť ne nejvelkolepějších, zvaném Senatstorget, podle budovy senátní na východní straně. Pomník carův je nádherným výtvorem syna největšího básníka finského Waltra Runeberga; zbudován byl z výnosu národní sbírky a odhalen 29. dubna 1894 za přítomnosti zástupců celého Finska. Kolem mohutného podstavce rozestaveny jsou čtyři sochy allegorické: Lex, Lux, Labor, Pax — Zákon, Osvěta, Práce, Mír — čtyři to hesla, za nimiž směřuje všecko snažení finského lidu. Nic zde není o nějaké síle nebo výbojnosti, toť právě zahrnuto jest v těch čtyřech slovech, která zajišťují sama jediná sílu tu největší.

Pomník cara Alexandra II. a náměstí Senátní

*) Malou poznámku o jméně. Názvu Čudové čili Čuchonci (z ruštiny, značí původně cizince) užívají Rusové rovnoměrně s německým Finnen, ač v užším smyslu nazývají se tak Estonci, někdy i Voťáci a též Vessové na jihu jezer Ladogy a Oněgy. Ale i Čuchonsku, které čuchonsky zove se Suoni nebo Suomenmaa (švédsky Finland), Rusové říkají Finlandija. Jména Finsko a Finové zdají se mi běžnějšími.

v Helsingforsu jsou dějištěm a svědky nejnovějších událostí finských, jež nás mohou zajímati víc než kterýkoli jiný národ evropský; nemusím říkati proč, až je vyložím.

Ještě za cara Alexandra II. Finsko požívalo plně práv zajištěných jemu slavnými sliby roku 1809. Jen pro krátký přehled připomínáme, že nová doba počala pro Finsko r. 1808., kdy přivtěleno k říši ruské, nikoli však jako provincie, nýbrž jako velkokníže tví, jemuž car Alexandr I. pojistil na sněmu v Borgo r. 1809. jeho dosavadní instituce, zákony i náboženství. Dle ústavy té, jakož i jejích dodatků z r. 1869. vládne Finsku car jakožto velkokníže finský dle základních zákonů finských. Císařský senát finský se sídlem v Helsingforsu tvoří poradní sbor mocnářův a vládu domácí, která jménem mocnářovým řídí ony záležitosti, o nichž car nemusí rozhodovati osobně. Senát skládá se z departementu justičního jakožto nejvyšší instance soudní a z departementu správního, který řídí správu země. Generální guvernér jest jakožto předseda senátu nejvyšším úředníkem; jest zároveň velitelem finského vojska. Císaři přednáší finské záležitosti ministr — státní sekretář finský, sám rodem Fin, který musí bydliti v Petrohradě. Je to tedy jakýsi ministr-krajan, kdežto generální guvernér je asi tolik co místodržitel.

Finský sněm representuje národ a skládá se ze čtyř stavů: šlechtického, kněžského, měšťanského a selského, kteří se scházejí každých pět let.

Zákonodárnou moc vykonává car-velkokníže spolu se sněmem, jedině clo stanoví car sám. Vzhledem ku základním zákonům přísluší jedině

carovi iniciativa, jinak také stavům. R. 1878 zavedena byla také všeobecná branná povinnost, tak že každý občan, který dosáhl 21. roku, zavázán jest ku tříleté službě vojenské, však jen ve Finsku. Do 40. roku slouží pak v zemské obraně. Finské vojsko skládá se z 8 praporů ostrostřelců a jednoho pluku dragonů.

Z těchto stručných poznámek zřejmo, že Finsko těší se proti ostatnímu Rusku rozsáhlé autonomii a dařilo se při tom jemu i Rusku dosud znamenitě. Finové žili klidně své práci, byli dobrými Rusy, přes to, že asi 14% všeho obyvatelstva, jež obnáší půl třetího milionu, mluví švédsky a přes všecky ostatní svazky se sousedním Švédskem. Nějakých separatistických snah neměli naprosto a osvětově pracovali jen pro slávu Ruska, jakož svědčil také finský pavillon na pařížské výstavě r. 1900 a před tím r. 1895 vydané skvostné dílo „Finsko v XIX. století", jakož i „Finský atlas" Společnosti pro finskou geografii z r. 1899. Ale najednou jako když do Finska uhodí hrom z čista jasna. Sic už sem tam ruští ministři ohrožovali svobodu Finska a rusifikace Polsky a baltických provincií nevěštily nic dobrého pro tu velikou ostrožnu v moři Baltickém, ale teprv roku 1898 zarachotila nad ní veliká bouře.

Vědělo se ve Finsku, že v Petrohradě vane dvojí nebezpečný vítr: někteří z rádců carské koruny, ku kterým patřil především nový ministr války Kuropatkin, tlačili na to, aby ústava finská, příčící se tolik ruskému samodržaví, byla úkazem prostě zrušena, kdežto známý generální prokurator svaté Synody, Pobědonoscev, radil

k postupu zvolnějšími sic, ale v koncích a účincích svých stejně zhoubnému pro finskou autonomii.

V tu dobu podala ruská vláda finskému sněmu ku projednání nový vojenský zákon, doufajíc, že sněm a celé Finsko se vzepře, a že budou míti pak příčiny k opatřením výminečným a ku potrestání nebohé země. Sněm se sešel r. 1898 a odkázal komisi zákon, který rušil naprosto vojenskou autonomii finskou, otevíraje brány země ruským důstojníkům, kteří záhy budou zaujímati zde nejvyšší místa. Pluky finské budou rozděleny po všech koncích carské říše a služba zvýšena ze tří na pět let. Mimo to kontigent nováčků zákonem zvětšován o šest neb sedm tisíc mužů. Nesnesitelným, ba nemožným zdálo se finskému sedlákovi opustiti rodnou svou zem, ten kraj jednotvárný, protkaný řekami a jezery, a býti vyslánu na dlouhé exilium do tajemných končin bezkonečného carstva . . .

V tom, v měsíci listopadu 1898 jmenován generál Bobrikov guvernérem finským — zlé znamení pro ubohé velkoknížectví. Hned jak přišel, Bobrikov veškerým svým vlivem činil nátlak na velkého maršálka, šlechtu a náčelníka stavu selského, aby přičinili se, by nový zákon vojenský byl přijat. Ale když jejich rozhořčená odpověď přesvědčila jej, že návrh zákona bude sněmem zamítnut, odejel do Petrohradu, kde prohlásil, že jenom násilí dovede zkrotiti finský odpor.

Koncem ledna 1899 konána tajná konference v ruském hlavním městě pod předsednictvím velkoknížete Michala, předsedy císařské rady. Skládala se z osmi členů, mezi nimi také Fin, generál

Prokopé, finský ministr-krajan, prokurátor Pobědonoscev, generál Bobrikov a ministr Muravěv. Komité pracovalo parou, měloť jen tré sezení, 30. ledna, 10. a 13. února. 14. února Bobrikov vracel se do Helsingforsu s carským úkazem v kapse. A již 18. téhož měsíce předložil jej finskému senátu. Úkaz ten hroznou ranou drtí autonomii finskou a pod známým pláštěm „obecného zájmu" ubírá sněmu právo zákonodárství. Smysl úkazu toho, který se odvolává stále jen na říši ruskou nedbaje nic velkoknížectví finského jest, že o všech otázkách zákonodárných, nechať jakkoli dotýkají se Finska a Ruska zároveň — a každý zákon lze tak vykládati — sněm finský nebude již míti práva se vyslovovati...

Generál Bobrikov žádal od senátu okamžité prohlášení carského úkazu. Hrozil, že zavede ve Finsku stav obležení a Helsingfors že obsadí ruskou gardou, neposlechnou-li. Scény neobyčejně prudké odehrávaly se v místnostech senátní rady mezi oposičníky a opportunisty. Konečně rozhodl hlas místopředsedův pro úkaz...

Generální prokurator Söderhjelm vyznamenal se tenkrát vzácnou občanskou odhodlaností. „Kdyby" — praví finský ústavní zákon — „generální guvernér nebo senát vykonávajíce svůj úřad, překročili meze zákona, jest povinností prokuratorovou, připomenouti jim toho a kdyby to bez výsledku bylo, musí prokurátor o tom podati zprávu císaři-velkoknížeti." A prokurator Söderhjelm odvolávaje se na toto znění, přinutil senát, že protokoloval jeho námitky, jimiž energicky pronesl svoje přesvědčení, že císař neuvážil smut-

ných následků tohoto nezákonného skutku a že odvolá úkaz, až bude lépe o věci zpraven.

Zatím co senát rokoval, pohnutí dosáhlo vrchole na ulicích a na veřejných místech v Helsingforsu. Deputace všech čtyř stavů sněmovních přišly do senátu žádat jeho členy, aby nezapomínali své přísahy věrnosti k ústavě a odmítli carský úkaz. Množství bylo přesvědčeno, že senát zamítne. Počítali se hlasové věrných Finů v senátě a ježto byla obava, že senát bude propuštěn, organisována hned veřejná subskripce, kterou zajistila by se propuštěným senátorům pense v náhradu za ztracené služné. Za jediný ten den byly by se sešly dva milliony. Proto bylo zklamání hrozné, když lid zvěděl o výsledku hlasování senátu, kterým úkaz přijat.

A teď objevuje se finské vlastenectví v pravém světle. Musili jsme předeslati tento stručný historický úvod, aby čtoucí lépe porozuměl skutkům finským.

Když manifest carský měl býti uveřejněn v úřadních novinách Helsingforských, jejich vrchní redaktor Antell zadal za propuštěnou. Ostatní žurnály všecky vytiskly manifest, ale vesměs se stejným dodatkem citujíce základní zákony státní jako: „Císař a velkokníže nemůže vydati svého zákona bez souhlasu sněmu... Zákony ústavní nesmí býti změněny neb zrušeny — leč se souhlasem všech stavů sněmovních, atd.“

Náčelníci všech čtyř stavů sněmovních odebrali se do Petrohradu stěžovat si carovi, generální prokurátor přišel sdělit mu námitky senátu a svoje. Nebyli předpuštěni. „To všecko je zbytečné“, vzkázal jim car, původce konference míru.

13. března téhož roku provedl finský lid demonstraci, důstojnou toho ušlechtilého národa, demonstraci, která přece musila rozechvívati srdcem cara samovládce. Sto sedmdesát věnců bylo položeno na schodiště piedestalu sochy cara Alexandra II. v úmrtní den tohoto dobroděje a tisícové mužů a žen smutečně oblečených tísnili se na krásném náměstí Senátním, tiše, bez hluku. Pojednou zazní z davu nápěv žalmu „Pevnou tvrzí nám je Pán", hlaholí od schodiště universitní budovy a odráží se o zdi sv. Mikulášského kostela. Kde kdo obnažuje hlavu. A po té zahlaholí nová píseň: „O vlasti má!", krásná ta hymna finská na slova Runebergova. Hlavy znovu se obnažují a smekají i strážcové veřejného pořádku, kteří přece měli zakázáno vzdávati pocty národní hymně... Po té dav tiše a bez hluku, v největším pořádku se rozchází.

Před tím, 20. února, veliký meeting v Helsingforsu usnesl se na tom, že předloží carovi adresu, podepsanou pokud možno všemi obyvateli velkoknížectví. Lid vyjádřil v ní nejtklivějším i nejzdvořilejším způsobem bol, který způsobil carský úkaz v zemi finské. Poněvadž tisk adresy ruská censura by byla nepřipustila, jaly se dámy Helsingforské opisovati ji tak, že v několika dnech byla adresa v několika stech exemplářích pohotově. Od 25. do 27. téhož měsíce přes tři sta dobrovolných poslů, mezi nimi lékaři, professoři, studenti, umělci, roznášeli adresu do nejvzdálenějších končin země. A 5. března, ještě za tuhé zimy, konány byly v každém ze pěti set kostelů venkovských obcí protestní schůze lidu. Při tom nesmíme zapomínati, že velkoknížectví

obnáší 347.000 čtver. kilometrů, jež musili posiové prokřižovati z větší části bez železných drah, jen na lyžích, za zimy až 30° pod nullou a ve vánicích sněhových. Jako nejzazší mez, až kam adresa měla býti poslána, byla stanovena obec Rovaniemi, ležící již na kruhu polárním. Však ještě za tímto kruhem na sever jsou tři neb čtyři obce, čítající dohromady několik set obyvatel. Čilí lyžaři, letíce po svých sněžnicích sněhovou pouští, dojeli však až sem, až do Kitilä, stopadesát kilometrů za Rovaniemi a donesli sem petici. Nadšení finského lidu při této manifestaci bylo bezpříkladné. Adresa byla pokryta 524.000 podpisy, tedy více než pětiny všeho obyvatelstva, z něhož jen dorostlí směli ji podpisovati. To všecko vykonáno bylo v pěti dnech, skoro beze vší pomoci moderních prostředků dopravních a v kraji, kde čtyři pětiny povrchu nečítají ani 5 obyvatel na čtverečný kilometr. A to všecko zůstalo tajemstvím vůči ruským úřadům a policii, která neměla o ničem, až když pět set delegátů finských bylo na cestě do Petrohradu! 15. března dojeli do hlavního města. Byli to zástupci všech tříd společnosti, kteří chtěli předložiti caru onu dojemnou adresu. Čekali v Petrohradě tři dny, až posléze 18. března generál Prokopé, jejich ministr-krajan, přinesl jim odpověď: že car nechce přijati deputace. A zdůvodňoval svoje odmítnutí odvoláním na reskript cara Mikuláše I. z r. 1826, dle něhož žádná finská deputace nemá přístupu k carovi bez předchozího svolení generálního guvernera. A jakoby pro výsměch vyřizovali Finům, „že car se na ně nehněvá“. Vypravují se dojemné episody z těch dob, svědčící

o finském charakteru. Tak prý odpověděl jistý starý člen deputace na otázku, jak se mu líbí Petrohrad:

„Nevím, bylo tma, když jsem odtamtud odcházel.“ A když tázající udiveně opáčil, že přece se šel projít po městě, zněla odpověď: „Přišel jsem tam s listem svého národa, to byl můj úkol, a poněvadž jsem jemu nemohl dostáti, vrátil jsem se ovšem domů . . .“ A konečně na otázku, co dělal po celé tři dny, odpověděl: „Seděl jsem doma, toť se rozumí. Do Petrohradu mně nic není.“

Jinou stejně typickou odpověď dal sedlák, který při cestě velkoknížete Vladimíra a jeho průvodu po Finsku řídil koně. Kdosi se tázal sedláka, jak se mu líbilo panstvo, načež sedlák odvětil, že ho neviděl.

„Ale jak je to možné, vždyť jsi přece řídil koně?“

„Odvrátil jsem hlavu.“ . . .

Ve vánočním kalendáři „Svea“ z r. 1899 je skizza jistého znamenitého spisovatele finského, titulovaná „Audience“, která po mnohé stránce osvětluje finské poměry. Líčí se tam, kterak generální guverner přemlouvá finského policmistra, aby sehnal při návštěvě velkoknížete Vladimíra nucené volání „slávy“ — tenkrát totiž živá finská duše neotevřela úst. Rozpředl se asi tento hovor:

Jeho Excellence: „Jak velké jsou vaše příjmy?“

Policmistr: „Mám svůj plat, 5000 finských marek . . .“

J. E.: „Nemyslím služné, myslím vůbec vaše příjmy.“

P.: „Nemám jiných příjmů, než svoje služ-

né . . .“ Excellence se diví a táže se, nebyl-li policmistr nucen dělati dluhy.

P.: „Nebyl jsem nucen dělati dluhy . . .“

Když J. E. pokračuje a navrhuje zvláštní odměny, nechápe policmistr, jak by si jich zasloužiti mohl; a když policmistr konečně odchází, hloubá J. E. o této podivné nepřístupnosti, až se mu posléze rozbřeskne: ten člověk je vydržován z tajného podpůrného fondu!

Něco jako „ruské ruble“ u nás!

„Za 600 let nepodařilo se Švédům udělati z nás Švédy“, odvětil kdysi jakýs Fin Rusovi, „a Rus musil by dvakrát tak dlouho pracovati a ještě by se mu to nepodařilo.“

Novým zákonem vojenským z r. 1898 svrchu zmíněným počalo zvláštní ono vlastenecké osvětné hnutí ve Finsku, které v minulých právě letech uchvátilo skoro každé finské zákoutí. Ostatek už r. 1890 při slavnosti studentského spolku Nyland jeho kurator varoval před domněnkou, že vzdělané třídy dovedou udržeti nadále autonomii země, aniž mají za sebou vzdělaný lid, jehož tuhý odpor je nejbezpečnější hrází. „Více světla pro náš lid,“ to že musí býti heslem vzdělaných.

Tak už v létech devadesátých působili studenti jak švédské tak finské řeči dělnickými kursy, letáky, pracemi pro lidové vysoké školy atd., pro lidové vzdělání. Ale z jara 1899 hnutí to nabylo nového, netušeného rozmachu. Předně běželo o to, i v těch krajích šířiti vědění, jež dílem chudobou, dílem nesnadnou komunikací byly zbaveny i toho nejnutnějšího vzdělání školního, kde mnozí sotva uměli čísti, o psaní ani nemluvě.

Za druhé pak musil býti lid poučen o svých vlasteneckých právech i povinnostech. Věc tato byla ve Finsku provedena rázně a rychle, jak může se státi jen v poměrech výminečných, nejistých nebo nebezpečných. Celá akce, kterou vláda pokládala za „zločinnou a pobuřující", musila býti vykonána beze vší pevné organisace a spolkového nátěru, ale nebylo to nesnadno tam, kde vládne duch a nikoli litera stanov. Všude ve městech konány schůze; předčitatelé a učitelé hlásili se sami u důvěrníků, kteří byli ve spojení s rozličnými vesnicemi, které učitelů potřebovaly. A peníze sbíraly se dílem přímo, dílem nepřímo.

Když tak byly sebrány nutné prostředky pro ty případy, kde cesty a práce nemohly býti konány zdarma a dobrovolně, rozejel se v létě 1890 houf mladých lidí i starších nadšenců do všech vesnic finských. Všedního dne po skončené práci, mezi 7. a 9. hodinou a v neděli odpoledne shromáždili se, jsouce již dříve poučeni o účelu schůzek, muži a ženy, chlapci i děvčata z celé obce, a staré kostnaté ruce, které dříve sotva že dovedly se podepsati, tiskly křečovitě péro — neboť při velké petici poznalo se, co to značí umět se podepsati! A všickni naslouchali výkladům o dějinách Finska, o přítomných událostech, o ústavě, naslouchali vlasteneckým básním Runebergovým a zpívány vlastenecké písně.

A bez váhání obětoval pracující lid čas svého odpočinku i nedělního, jen aby se naučil číst, psát a počítat a s dojemnou horlivostí učili se zvlášť mladší, z nichž mnozí dříve nikdy na péro ani nepomyslili. I na paměť učili se básním, zvlášť z Runebergova „Fänrik Stals Sänger".

Sotva mohlo by Finsko docíliti tak skvělých výsledků vlasteneckých, kdyby ruce k dílu nebyly přiložily — finské ženy.

Finská žena vyniká stejně jemností jako živým politickým a společenským zájmem a bezmeznou láskou k vlasti. Už jsme svrchu se zmínili, kterak helsingforské dámy pracovaly o přípravách ku hromadné petici finského lidu. Zatím co mužové rozejeli se po Finsku, dámy helsingforské, i z nejvyšších kruhů, rozdělivše si město na 40 okresů sbíraly tu podpisy, kdežto prosté ženy venkovské honem učily se psáti, aby petici směly podepsati. Mládež ženská ve Finsku vyznačuje se neobyčejnou vážností a vytrvalostí v práci, které se naučila od mládeže mužské, s níž navštěvuje jednu a tutéž školu, od obecné až po vysokou. Také emancipace ženská jde tam svou zvláštní cestou — ale to náleží zase již do jiné kapitoly.

Finské ženy dovedou vycítiti i jiné, horší hrozící nebezpečí: že až útisk a tíha stanou se zvykem a trud bude každodenním, že bída uloží se po Finsku tak jako jed a že projádří se v trpkosti proti všemu a proti všem. Neboť, nesmí-li již člověk říci, co by chtěl, pak říká jen, co říci může — o svém bližním!...

Ruský živel není v lásce ve Finsku, ale přes to neuslyšíš tam pomluvy o Rusku a nikde nedovedou tak jako ve Finsku oceniti to, co v Rusku ocenění zasluhuje. Jen proti systému obracejí se Finové, ne proti ruskému lidu. Zejména ruské umění je tam ve veliké úctě. A vůbec nic nenajdeš ve finském vlastenectví, co by podněcovalo k nějaké výbojnosti, válečným náruživostem nebo

něčemu podobnému; a nikde není stopy po nějakém národním chauvinismu nebo předsudku. Ani Runeberg ani Topelius, největší vlastenci finští, nikde neprojevují ani zdání po nějaké nenávisti k Rusům, neřku-li snahy separatistické. Není pravda, co se vytýká Finům se strany ruské, že chtí se odděliti, učiniti samostatnými a proto že potřebí je zkrotiti — Finové nejsou tak na hlavu padlí, aby nenahlíželi, že to nemožno a také necítili toho nikdy žádné potřeby nebo nutnosti, leda teď, po těch krutých ruských opatřeních. Naopak, Finové libovali si v klidném svém žití, nerušené své autonomii, které v dobách nejnovějších zasazeny takové rány. Finové jsou celi udivení, že Rusko odvezlo z Helsingforsu 40.000 ručnic z tamního arsenálu, ne proto, že jich potřebují sami, ale právě proto, že nikdy jich nepotřebovali a nechtěli potřebovati proti Rusku. Naopak finské pluky sloužily Rusku tak, že byly chloubou jeho a kamkoli kdy Rusko je vedlo, — nikdy nebylo příčiny ke steskům, že pro svoje výminečné postavení v říši byly by nějak méně konaly svoje povinnosti. Ba i kdyby ruské zbraně čelily Švédsku, nebylo by jinak, jak dosvědčil Fin odpovídající na dotyčnou otázku: „Plakali bychom sic, ale bojovali bychom přec!“ —

Známý bývalý senátor Mechelin, týž, na jehož popud vydáno velkolepé zmíněné již dílo „Finsko ze století XIX.,“ švédsky, francouzsky a německy, nedávno napsal ve Finských novinách článek, ve kterém dokazuje, že bezpečnost Ruska právě tím byla zachována, že ve finské části říše ruské, jinde často tak neklidné a rozhárané, panoval řád a zákon, a že návrat ku dřívější po-

litice je v zájmu nikoli jen Finska, nýbrž i zejména Ruska, a kterak by potom Finsko k Rusku jen těsněji přilnulo. A náčelník měšťanského stavu, bankovní ředitel Felix Heikel dokazoval v účinné své sněmovní řeči r. 1900, kterak Finsko stále s Ruskem více se sbližovalo a bylo by se sblížilo ještě víc, kdyby nebyly nastoupily neblahé události z roku minulého. Čím více svobody ruští carové Finsku popřávali, tím více Finsko k Rusku se mělo. Je tomu tak vždy a všude: čím více která vláda se vnucuje, tím více se odcizuje. Pravda, zkušeností tolikrát potvrzená, že nezbývá než diviti se zabedněnosti těch, kteří toho nevidí!

Ani trudné události v létech právě před nedávnem minulých nestrhly finský lid k sebe menšímu přehmatu, ačkoli Bobrikov na něco podobného jen jen čekal, aby na Finsko mohl uvaliti výminečný stav. Ani jediný uličníček Bobrikovu se nepropůjčil za spojence.

Když při velikonočních slavnostech ruských r. 1899 byly obavy, že ruské obřady noční zavdají příčinu finskému lidu k výtržnostem, obecenstvo helsingforské i z nejvyšších tříd společenských jako by se bylo smluvilo, zůstalo po celou noc na ulici na bezděčné stráži, aby zabránilo možným výstupům.

Ne všude dovedou zachovati tolik chladné krve!

Přes to přece však finský tisk musí živořiti. Není většího žurnálu finského, který by byl již nepodlehl většímu nebo menšímu trestu v posledních dvou letech; o konfiskacích níže několik slov. Vždyť byly konfiskovány listy i proto, že

přinesly zprávu, že v kostele — byly konány modlitby za vlast. — Statistiku konfiskací listy vůbec nesmí přinášeti. A toho pronásledování žurnalistů — však známe ty vládní apparáty! Že i ve Finsku najdou se kreatury, které za úsměv velmožného pána udělají všecko, není divu: ani Finové nejsou samí andělé! Jak Finové vůči takovým lidem jednají, toho svědectvím, že jednomu z nich, když přišel do Helsingforsu, každý hotelier — beze všeho zvláštního ujednání — ukázal dvéře. Jen jediný jej přijal, a to proto, že portýr jeho jej neznal. Ale hned následujícího dne dostal nemilý host výpověď a jeho plat byl odevzdán chudině! Mladý jeden finský lékař, který ošetřoval choť generálního guvernera, zdráhal se přijati honorář!

Když přišlo se na stopu různým ruským agentům, vyhnali je Finové ze svých vesnic způsobem velice šprýmovným: vypsali ceny na jejich dopadení — z fondů na vyhlazení škodné zvěře.

*

Události posledních dnů smutné poskytují vyhlídky do budoucnosti Finska a vlastencům finským nastávají doby dřívějších daleko truchlivější. Z Petrohradu nebo z prestolu generálního guvernéra Bobrikova docházejí úkazy a nařízení čím dál tím krutější a hlasy prosebné i varovné nebo jakkoli ve prospěch Finska se ozývající guvernér Bobrikov s energií lepší věci hodnou dovede umlčeti.

Jen krátký ještě přehled událostí těch nejposlednějších, abychom pochopili zoufalství nebohé země, „jejíž nejhorší neštěstí záleží v tom.

že není živé duše v Evropě, která by mohla pozvednouti hlasu v její prospěch."

Za posledního zasedání sněmovního r. 1900 podali zástupcové stavů carovi dvě petice a to jednu týkající se zejména zostřených opatření tiskových s prosbou o úlevu, ve druhé pak teprve stěžováno si do libovolného a bezohledného jednání Bobrikova, do četnictva, kterého se užívá přímo ku špehování finských úřadů i občanů, do omezování svobody shromažďovací, do ruských hausírníků, kteří provozují obchod ve Finsku na úkor domácího a při tom potají po zemi agitují, do systematického ubíjení finského tisku a do jiných úkazů, jimiž loyálnost obyvatelstva cítí se dotčena; připojeno přání, aby car odpomohl všem těmto zlům a uvedl finskou správu opět v soulad se základními státními zákony velkoknížectví.

Ale skoro stejným časem nová rána zasazena samosprávě finské, neboť 18. května 1900 ministr vnitra vydal ovšem se souhlasem carovým nařízení, dle něhož zavádějí se ruské známky poštovní, načež stavové 5. června po té žádali, aby aspoň cena na známkách těch, ve Finsku prodávaných, byla označena ve měně finské. Nic nerevoltoval finský sněm, nikde žádný odboj, vždycky jenom prosby uctivé a pokorné, a vzhledem ku jednání Ruska nelze ani nazvati překročením meze, když předseda stavu měšťanského v závěrečné schůzi sněmovní, v níž dle předpisů obřadních carem schválených předsedové stavů proti dosavadnímu zvyku měli se omeziti jen na pouhé ujištění oddanosti panovníkovi, odvolávaje se na carský manifest míru prosebně vyzýval ve své řeči cara, aby vyslechl petice lidu finského a há-

jil zákony velkoknížectví. Ovšem že neohrožený řečník obliby v Petrohradě nezískal, tak že nejen dostal nejvyšší důtku, ale místa svého musil se i vzdáti.

Krátce po té nová zvěst Jobova, horší předešlých. Vypravovalo se, že car schválil v Petrohradě dobrozdání tajného národního komitétu ruského, dle něhož úředním jazykem ve Finsku bude ruština. 22. června konána tedy v Helsingforsu všeobecná schůze, v níž usneseno podati carovi prostřednictvím státního finského sekretáře a ministra Plehwe *) memorandum, ve kterém vyložena protiústavnost a praktická neuskutečnitelnost těchto zámyslů. Ale což dbá car finských memorand! Zatím již, 20. června, podepsán úkaz, dle něhož mělo se dostati ruštině náležitého významu v úředním styku i ve vší správě velkoknížectví finského. Dle toho zavádí se ruský jazyk postupně a to nejdříve, od 1. října 1900 v petrohradském státním sekretariátu finském, ve finské expedici pasů, v helsingforské generální guvernerské kanceláři a ve styku finského senátu s carem tak, že všecky originální listiny senátu i zemského guvernéra caru podávané budou na příště finské; od 1. října 1903 všecko ústní i písemní jednání senátu (až na nepatrné výjimky, zejména v justičním oddělení) bude ru-

* Do června 1898 byl finským ministrem st. sekretářem W. von Daehn, po té řídil finské státní záležitosti provisorně jen gen. lieutenant V. Prokopé. V září 1899 jmenován byl zatímním st. sekretářem finským Plehwe. Bobrikov jmenován gen. guvernérem r. 1898 po S. Gončarovu, před nímž do r. 1896 úřadoval hrabě Heiden.

ské a od 1. října 1905 i správa krajská a jednání senátu a generálního guvernérství s úřady podřízenými.

Stejným časem bylo úřadům finským nařízeno starati se o to, aby složení jejich personálu bylo takové, by v dotyčný čas mohlo býti vyhověno požadavkům úkazu, což znamenalo ovšem hromadný příliv ruský do úřadoven finských a russifikaci ve velkém slohu. A proč to všecko? táží se Finové darmo...

Zároveň s tímto jazykovým nařízením byly poslány senátu k okamžité promulgaci jiné dva úkazy, dle nichž předně hausírníkům ruským dovoleno beze vší překážky obchodovati ve Finsku a za druhé veškerá shromáždění, ve kterých konají se přednášky a rozhovory o otázkách hospodářských, sociálních neb jiných a kde oslavují se osoby neb události všeliké, činí se závislými od svolení generálního guvernéra.

Porady senátní o vydání těchto tří úkazů stopovány opět s největším napětím. Přes sto obcí podalo koncem června petici s pokornou prosbou, aby úkazy byly odvolány — nicméně již 2. července senát uveřejnil oba úkazy poslední a stran úkazu jazykového bylo 30. června 12ti proti 5 hlasům usneseno učiniti carovi podání s prosbou, aby ruština byla omezena na jednání státního sekretariatu, expedice pasů a kanceláře generálního guvernéra, jakož i na originální listiny od senátu císaři posílané. Zároveň 11 senátorů podalo svoji demissi.

Bobrikov jel do Petrohradu a tam zahrozili rozpuštěním senátu, nepovolí-li. A tak tedy 6.

července ve schůzi plenární 12ti proti 6 hlasům (2 nehlasovali) usneseno podvoliti se a jazykový zákon prohlášen.

Zděšení z toho bylo ve Finsku ohromné a nemenší strach z Bobrikova, jehož vliv u dvora je asi neobmezený. Zároveň oznámeno úředně, že petice, týkající se úlevy v opatřeních tiskových a poštovních známek byly prostě zamítnuty, a 27. srpna zamítnuto rovněž podání sněmu stěžující si do jednání Bobrikova, prý proto, že je podání to protiústavní a že obsahuje nepřípustnou kritiku administrativních, zákonně provedených opatření; naopak v zamítnutí tom chválí se korektní, císařským úkazům odpovídající postup gen. guvernéra a nařizuje se senátu revise sněmovního řádu ve smyslu omezení stavovských práv.

Bobrikov seděl tedy pevně v sedle a mohl i může dopouštěti se libovolně nejhoršího bezpráví — či jak jinak nazvati dosavadní porážení stávajících zákonů zemských?

Bobrikov zařídil si v Helsingforsu pod svým protektorátem t. zv. „dobročinný spolek", který po pravdě slouží ruské propagandě, a nařídil 3. listopadu, aby senát postaral se o rychlé vyřízení jazykového úkazu, ba i proti znění téhož přikázal, aby krajští guvernérové s ním v jeho kanceláři už od 1. ledna 1901 užívali výhradně ruštiny.

Mnoho vyšších úředníků požádalo teď za propuštění a zemská správa valně vázla, když nebylo sil, které by hned dovedly nahraditi úředníky odstoupilé. Ale to ani v nejmenším nerušilo a neruší russifikační snahy, spíše naopak.

Až nemožné věci chce Bobrikov, jako když ku příkladu 200 listů finských mínil nahraditi 8 nepolitickými, na Rusku závislými, což ovšem nešlo tak snadno a také nepůjde; za to zostřil censuru, tak, že neprojde teď novinami žádný názor rozdílný od úřední interpretace ruské. Tak tedy Finové jsou nuceni vydávati noviny jinde a od r. 1900 vychází v cizině: Finnländische Correspondenz v Erlankách, The Finland Bulletin v Londýně a od r. 1901 Finnländische Rundschau (čtvrtletně) v Lipsku. Listy ty mají také účelem informovati cizinu o zápasech finských, o kterých svědčí také ještě ta okolnost, že r. 1900 bylo 7 listů finských úplně zastaveno, 14 suspendováno dohromady na [illegible] měsíců, 4 byly nuceny propustiti svoje redaktory.

Krutým výsměchem finské samosprávě bylo opatření, že úředníci přecházející z ruské státní služby do služby finské, nemusí již přísahati na ústavu finskou a zvlášť neblaze karakterisuje ruskou správu bezohlednost, s jakou 23. března r. 1901 převezen byl přes všecky žádosti a prosby učených společností helsingforský státní archiv do Petrohradu. Obsahuje mnoho důležitých listin a dokladů pro styky rusko-finské, a nadále všechny tyto prameny učiněny jsou nepřístupnými. Rusové dojista pustí tam jen, koho budou chtít.

Demonstrace ve výroční den uveřejnění úkazu z r. 1899 měly v zápětí rovněž opatření velmi krutá a propuštěn přede vším policejní ředitel Gordie a krajský guvernér, rodem Fin, ihned nahražen ruským důstojníkem.

Bohužel, staré rozpory mezi Fennomany — Finy jazyka čuchonského — a Suecomany — po

jazyku Švédy — počaly znova, bezpochyby také Rusy rozdmychovány jsouce.*) Zvláště tisk ultrafennomanský, Rusům příznivý Suecomany na-

---

* Název Fennomané vyskytuje se ponejprv r. 1810 ve Stockholmském listě Lyceum. Vztahoval se tenkráte na hnutí, jež vyvolala slova cara Alexandra I. na sněmu v Borga (1809) že „finský lid budoucně dlužno řaditi mezi národy", a které pracovalo o emancipaci Finska od Švédska. Program Fennomanů nebyl stále stejný a měnil se během doby. Tak za vůdce té strany Snellmanna chtěli Fennomané jenom pojistiti jazyku čuchonskému rovnoprávnost s jazykem švédským jak ve škole tak v úřadě, později, počátkem let šedesátých za Koskinena zaujali stanovisko proti Švédům přímo nepřátelské a vyvolali na straně švédské protiproud a stranu t. řečených Suecomanů, kteří proto, že vydávali r. 1870—74 v Helsingforsu týdenník „Wikingen" zváni také Vikingové. Hnutí fennomanské přešlo z pouhého boje jazykového na pole politické, až posléze r. 1883 a 1887 čuchonština postavena úředně ve všem všudy na roveň švédštině. Když koncem let osmdesátých počaly ruské útoky na autonomii Finska, nastalo mezi oběma stranami jakési přímění vůči společnému nepříteli. Při tom se Fennomané rozdělili ve dvě části: jednu spíše rusofilskou, která se rekrutovala z byrokratických starofinských konservativců (ultrafennomané), a druhou pod vedením professora Jana Rich. Danielsona, která sice ve věcech jazykových byla stejně nesmířitelna, ale ostatek je liberální a energicky hájí autonomii Finska. Od r. 1894 většina finského senátu byla fennomanskou a odvážila se r. 1897 učiniti i návrh, aby čuchonština byla prohlášena za řeč státní. Podstata rozdílu obou stran, Fennomanů a Suecomanů je sociální, oni jsou lidem pracujícím a strádajícím, tito zase společností vyšší, zaujímající vysoké úřady a výnosná postavení.

zývá spiklenci a rušiteli míru, ačkoli větší část Fennomanů nesouhlasí s rusofilskou politikou senátu, kde Fennomané mají většinu. V polovici března objevila se v Helsingforsu deputace venkovanů a předložila senátu petici, neméně než s 91.780 podpisy, toho znění, aby senát energičtěji než dosud hájil práv velkoknížectví... Ale co platny petice, když v senátě jsou takové kreatury, že jich ani nepřijímají a prohlašují dokonce, že schválí každý zákon, jejž carská vláda jim předloží?...

... A co chvíli čítáme v denních listech o nových úkazech, o nových útiscích a novém potlačování svobody finské...

*

Finové jsou si vědomi těžkosti těch chvil, které jim nastávají, ale jsou si také vědomi nespravedlnosti ruské a oprávněnosti svých požadavků. „Chtějí snad zakázati oblakům, aby neplula po obloze", volá nadšený Juhani Aho, jehož rozkošnou „Knihu o Finsku", Katajainem Kansani už prve jsme citovali a jež nedávno dostala se do rukou i českého čtenářstva, „či nesmí teď už ani sníh lesknouti se bělostí svou? Či nesmí již modravě třpytiti se tisícerá naše jezera? Chtějí snad přinutit oblohu, aby změnila svou barvu v bílou závěj sněhovou, aby zešedivěla? A podaří se jim snad zapovědít slunci, aby neodráželo se od plachet bárky? — Stačí jejich ruce také na to, aby strhly naši vlajku?"

Vláda dovede vnucovati na sta různých zákonů, může diktovati takovou nebo jinou branno povinnost, může zaváděti cizí řeč nejen do úřadů, ale také do škol a kostelů, může zaváděti

cizojazyčné peníze i známky poštovní, může žalářovati, konfiskovati, dávati do pense, a tisíc věcí jiných dělati, — ale vyrvati lásku k domovině ze srdce a způsobem tímto získávati lásku sama nedovede žádná vláda na světě.

* *
*

Odjíždíme za večera z Helsingforsu zpět, skjärami jižního pobřeží finského do Stockholmu po velikém parníku von Döbeln finské společnosti parníkové. Ještě dlouho vidíme červenou čepici pana Wasenia se skupinou finských známých na nábřeží Södrahammenu, jižního přístavu, objíždíme pak Sveaborg a ocitujeme se teď v tom archipelagu, který nemá sobě rovna. Myslíš, že jsou tu nikoli sta, ale tisíce ostrovů, ostrůvků a skal, mezi nimiž plujeme bezpečně a klidně: nemusíme se obávati mořské nemoci. Arci není zde velkolepých skalních panoramat, hor nebo dokonce ledovců jako na západě poloostrova skandinavského, — jen pobřežní scenerie podobná scenerii maelarské a alandské; rozmilý, půvabný a snivý pohled na pravo, k severu a ku pobřeží, smutný a melancholický v levo na jih, tam, kde skaliny a ostrovy řídnou ztrácejíce se u veliké dálce v tichém hladkém moři.

Snad trochu jednotvárným ti připadne seděti na palubě a viděti pořád stejně pěkné věci, ale nebuď blaseován, poutníče a buď spokojen, že vidíš tuto nejkrásnější část Finska, o níž také hlas finského lidu je stejného mínění. Jeho mluvčí, básník Zacharias Topelius klade do úst svému

hrdinovi, jemuž král dává voliti za jeho udatenství jeden z osmi finských krajů tuto odpověď: „Jak mám voliti, když každý z nich je ten nejlepší? Chci však prositi krále, aby mi dal jeden z útesů ve Skjägardu Alandském, abych si tam mohl vystavěti dům. Pak přivedu si stavitele z Osterbottenu, přinesu si chléb z Nylandu, máslo ze Savolaku, ryby z Alandu, jablka z vlastního Finska, koně z Karelie, len z Tavastlandu, kožich z Laponska a sezvu si svoje přátely ze všech těchto krajů. Volil jsem dobře?“ — Dojista, neboť podobnými asi myšlenkami zanáší se kde kdo z parníkových cestujících, pohlížeje na ty mijící ostrovy bez konce a zdánlivě i bez začátku.

Těžko říci, v čem spočívá ne tak krása jako půvab tohoto kraje. Světlo, vzduch, moře, skaly, lesy — to tak asi všecko je promícháno stejnou měrou. Pořád tytéž živly a přece bez ustání a bez umdlení díváme se na kousky země, které jako plující parky letí kolem, — hned vyvětralý kus skály, s několika větrem rozčechranými jedlemi, jež vzdorují tady vítězně všem časům i všemu povětří, — hned zase stinná, hladká zátoka, shlížející se se svými stromovitými stráněmi ve vodách, — zas rozeklaná skála, jako hrad, na níž rostou toliko malé břízy a nízké křoviny označujíce jednotlivá patra, trhliny a žíly skalní, — pak dlouhý útes, holý, nízký, příbojem ohlazený, skály kulaté vyčnívající z vod jako hřbet obrovského tajemného zvířete, — pak zase přívětivý ostrůvek se selským statkem, stodolou a stájemi, ba i zahrádkou a loukou, obklopený listnatým stromovím, — konečně vysoký les jehličnatý, oddělený ode břehu jen úzkou mořskou cestou. Ani dobře nerozeznáš, kde je pevnina, kde ostrov, pak

přejdeš do končin, kde ostrovy jsou větší, nevidíš vody mezi nimi, v dálce splývají v jedno a zdá se, že po jezeře pluješ, zátočiny táhnou se hluboko do země jako norské fjordy, a sem tam, jen tuze zřídka, objeví se nějaká vesnice nebo městečko s kostelíčkem. Div, že se člověk z tohoto půvabu nerozbásní. Na štěstí mně se to nestalo.

Tu a tam také výhled na jih na širé moře, teď z večera klidné, olejově tiché a zvětšující dojem té nádherné, ale melancholické pustiny přírodní. Slunce v západu hraje všemi barvami a člověk dívaje se na to má chuť vzíti do ruky štětec a malovati. Díky bohu ani to se nestalo, velkolepý ten dojem tuto zachytilo péro neumělé a snad i toho mohl jsem nechat.

Na ostrovech lidí nesmírně málo.

... Zastavujeme toliko v Hangö, finsky Hankonierni, z večera asi kolem desáté hodiny, ale ještě za světla skoro denního. Město docela nové, sotva patnáctileté, rostoucí svým přístavem a uzlem svých drah: odtud ve dvaceti hodinách možno doraziti do Petrohradu a lodě z Petrohradu do Stockholmu jedoucí jako náš von Döbeln mijí Abo a zastavují toliko v Helsingforsu a v Hangö. Vystupujeme na nedlouhou chvíli procházejíce se po přístavu a hledáme aspoň jeden z těch 4000 sudů másla, jež týdně odtud se vyváží, ročně za 22 millionů marek. Hangö je asi jediný přístav, který v zimě dovedou zde udržeti volný. Mimo to jsou zde mořské lázně, tedy něco jako finský Trouville.

... Nesmírně pomalu zapadá slunce mezi skjäry. Kraj pořád týž, vzduch vlažný, a ještě v jedenáct hodin stojíme na palubě v tom světle diffusním, které stínu nemá. Nechce se spáti.

protože člověku je líto zavřít oči nad tímto půvabem divným, u nás neznámým ... Ale ráno zas to všecko se opakuje, měrou zvýšenou a krásnější ještě, poněvadž teď slunce je za námi a osvětluje všecko před našima zrakoma, na cestě už známé do Stockholmu.

... Pak rychle nočním expressem přes valný kus švédského kraje, kousek ještě po moři, přes velkou zemi nehostinnou a k domovu, po němž se nám už stýská.